

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

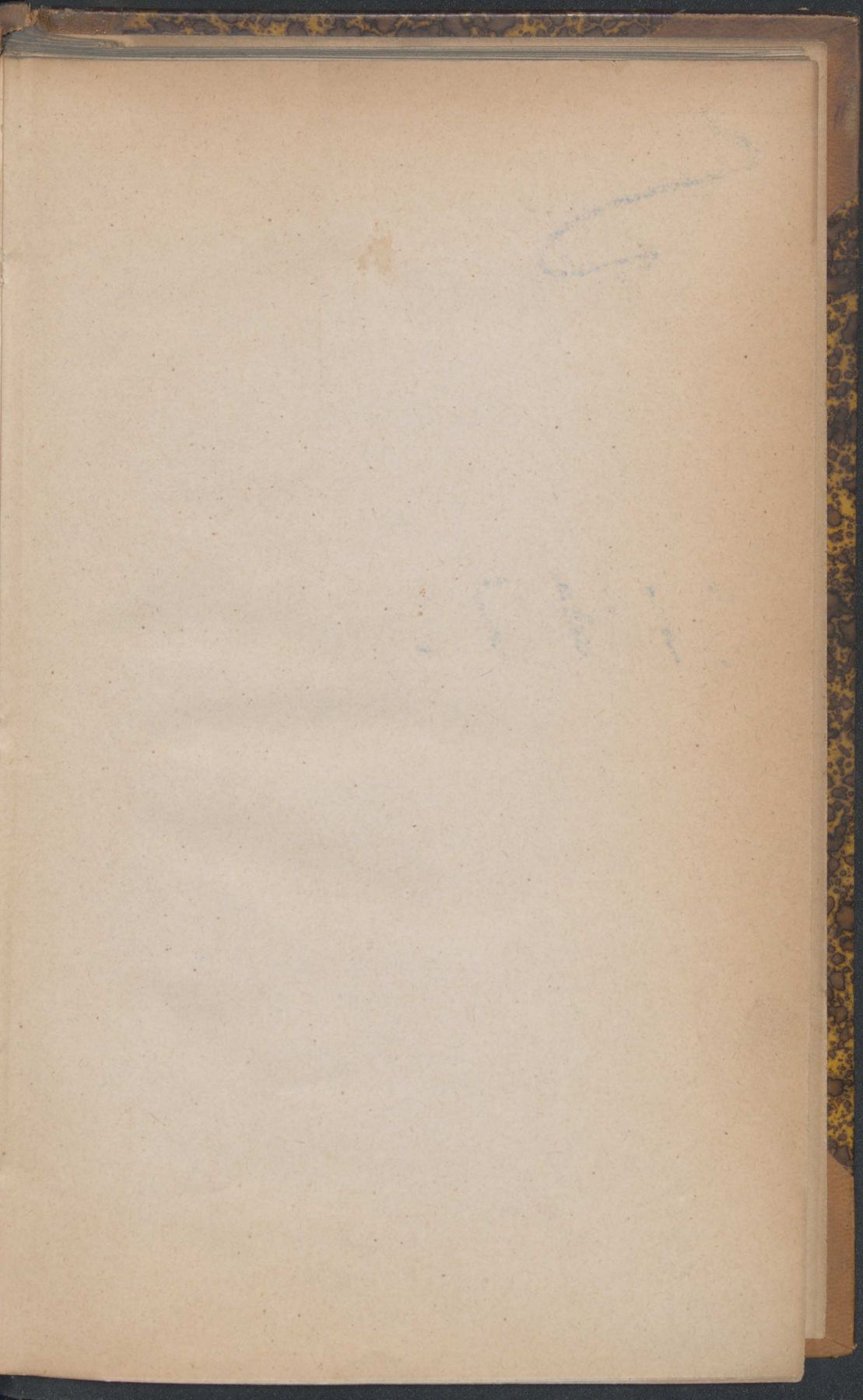
INDUSTRI-
FÖRENINGEN

~~31421~~

65

61478

61478

166 - 15

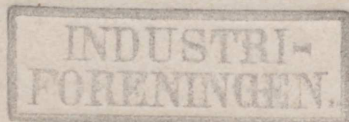
Beskrivelse

af

forskjellige kommunale Indretninger

i Odense Kjøbstad.

(Med Byraadets Foranstaltning trykt som Manuscript i Anledning af den almindelige danske Lægeforenings Møde i Odense i August 1887).

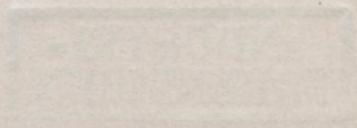
Byens Stiftsbogtrykkeri.

Stettin

fortschrittliche kommunistische Arbeiter

i. d. Arbeit

(Die Fortschrittliche Arbeiterpartei ist die einzige Partei, die die Interessen der Arbeiter vertritt)

Verlag der Fortschrittlichen Arbeiterpartei

11

Nærværende lille Beskrivelse af forskellige sanitære Foranstaltninger i Odense By er udarbejdet og samlet i Anledning af, at den almindelige danske Lægeforening iaar afholder sit 19de Møde i Odense. Foruden en Skildring af den nærværende Tilstand er der heri givet et kort historisk Omrids af, hvorledes Udviklingen har været, der formentlig vil have sin Interesse. Vi have ment, at Lægemedets Medlemmer kunde have lyst til at besøge Sygehusene, Skolerne, Vandværket, Renovationsanstalten, Fattiggaarden osv., og at en kort Beskrivelse af disse, der kunde medtages til Hjemmet, vilde fæstne Mindet om Opholdet i vor By. I dette Haab overgive vi herved Medlemmerne denne lille Piece som en Gave fra Odense By.

Odense i August 1887.

Byraadet.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher but appears to contain a list or detailed notes.

Handwritten text, possibly a date or reference: "1887 i August 1887"

Handwritten text, possibly a name or title: "Ejvind"

Handwritten scribble or signature at the bottom of the page.

I. Odense Sygehus.

Allerede i 1773 indstiller Stiftsovrigheden for Fyens Stift „i Anledning af, at en lige saadan farlig venerisk Sygdom, som for nogle Aar siden yttrede sig paa adskillige Steder i Fyens Stift, nu skal have udbredt sig“, at 2 Kirurger skulle antage sig de Syge samt om Anlæggelsen af et Sygehus, som med 3—4 Senge formenes at maatte kunne faaes for omtr. 400 Rdl., der kunde lignedes halvt paa Kjøbstæderne, halvt paa Amtet efter Hartkorn. Dog bemærkes, at det ikke behøver at haste med dette Hus, da det dog ikke kunde optage alle de nuværende Syge, men alene en eller anden enkelt Person, der, naar Sygdommen først var udryddet af Landet, senere blev angrebet. Ved Ref. 20de Oktbr. 1773 stilles ogsaa Sygehuset i Bero til Nødvendighed det kræver. I 1793 optages Tanken paaany af Stiftamtmand Buchwald, der gjør en Indstilling derom til Cancelliet. Cancellistr. af 13de April 1793 opfordrer Direktionen for Graabrødre Hospital til at udtale sig om Stiftamtmandens Plan og denne indstiller en af Stiftsphysikus Eidel billiget Plan om en Sygeindretning i en Del af Graabrødre Hospital's Lokaler. Ref. af 25de Juni 1794 approberer Planen og at Graabrødre Hospitalet gjør Udgiften ved Indretningen, der er anslaaet til 2719 Rdl., samt paalægger Stiftamtmanden at indkomme med Forslag om, hvordan denne Anstalt i Fremtiden bedst kan bestaa og vedligeholdes. En Kapital af 3904 Rdl. 2 Mk. 12 S. ses at tilhøre Sygeindretningen, beroende i Kongens Kasse, uden at det kan oplyses, hvorfra den er kommen, og ved Cancellistr. af 8de August 1795 erholder Sygeindretningen Haab om at maatte oprette et Apothek til i Byen, naar det andet Apotheks Privilegium udløber. 5te Juli 1799 tillades Oprettelsen, saaledes som det efter Omstændighederne maatte findes Sygeindretningen tjenligst, enten ved Bortforpagtning eller aldeles Afhændelse. Hospitalet faar en aarlig Afgift, der endnu svares af Apotheket, 400 R.; muligent tillige Grundkapitalen fremkommer ved samme Lejlighed.

Fra 1793—96 foretages Indretningen af Sygehuserne sammen med en større Ombygning af hele Hospitalet; foreløbig tages disse dog kun tilbøielig i Brug alene til veneriske Patienter. Først 1804 bestemmes Oprettelsen af et almindeligt Sygehus i et Nøve den 13de Septbr. af Direktionen med Stiftsphysikus Eidel og Stads-

kirurgus Stüzer, hvorved bestemmes, at der skal være 9 Sygestuer, 2 medicinste med 3 Senge i hver, 1 til to kirurgiske Syge, 2 til Kirurgens Beboelse, 1 til Reconvalscencer, 1 til Accouchement, 1 til 2 Gangtoner, 1 Ligstue, samt i Hospitalets Forbygning 2 Sygestuer til 3 epidemiske Syge hver. Til Sygeplejersker skal antages 3 af de mest rørige af Hospitalets Lemmer, der foruden deres fulde Hospitalsportion (3 Wk. ugentlig) faa 1 Wk. 8 $\frac{1}{2}$ ugentlig. Stads-kirurgus Stüzer antages som Læge ved Sygehuset og skal tillige opvarte de syge Lemmer i Hospitalet. Mod et aarligt Fixum af 80 Rbdl., foruden de 30 Rdl., Hospitalet giver for Valbering, skal han tillige paa eget Ansvar holde en Underkirurgus. 1812 forhøjes hans Løn til 150 Rbdl., de 100 af Sygeindretningen, 50 af Hospitalet.

Betalingen paa Sygehuset sættes til 9 Wk. ugentlig for Fællesværelse og 2 Rbdl. for Eneværelse, saaledes at overfyldende Dage regnes for en hel Uge. Af Sygestuernes Kapital maa i det Højeste anvendes 904 Rbdl. til Indretningen. Den 29de Jan. 1805 aabnes Sygestuerne for Publikum, hvilket bekendtgjøres i Stiftstidenden. En kongelig Resolution af 6te Juni 1806 paahyder Dpførelsen af Amtssygehuset til 24 a 30 Senge i hvert Amt. Stiftamtmand Gersdorf forespørger Stiftsphysikus Bojesen om den myndrettede Sygeindretning kan gjøre Fyldest for Resolutionens Fordringer, hvortil denne svarer ja, og beskriver Sygestuerne paa følgende Maade: Der er ialt 16 Værelser med 45 Senge. I nedre Etage 3 Værelser med 10 Senge med fuldstændigt Inventar, 2 Stuer med 5 Senge uden Sengklæder og Inventar. I øvre Etage 3 Stuer med 9 Senge, paa Loftet 2 Stuer med 4 Senge i hver. Desuden findes en venerisk Afdeling i en anden Kvistetage, 2 Værelser a 4 Senge og en Operationsstue, samt i en anden Bygning 2 Stuer med 5 Senge til epidemiske Syge og 1 Reconvalscentsstue.

Den veneriske Afdeling var helt uafhængig af den almindelige Sygeindretning, stod direkte under Amtet, mens den sidste stod under Hospitalsdirektionen saaledes, at der dog førtes særskilt Regnskab, der aflagdes af Hospitalsforstanderen, som førte Dpshnet og havde 50 Rbdl. (fra 1812 100 Rbdl.) aarligt i Løn. Sygeindretningens Indtægter vare, foruden de Syges Betaling, dels 400 \mathcal{R} i Afgift af Apotheket, dels senere en Sum af 500 \mathcal{R} , der repareredes paa Amtet; men Hospitalet stod stadig i Forskud for Sygeindretningen, og da Forbindelsen mellem dem endelig i 1862 hævedes, var dette Forskud voyet saa meget, at Sygeindretningens Kapital helt overdroges Hospitalet til Dækning.

Sygeindretningen fandtes i Hospitalets vestre Længe og vestre Ende af sydlige Fløj (den sidste var den Gang kun en 1-Etages Bygning). Den veneriske Afdeling fandtes i Kvistetagen over den nuværende Munkegang. Den epidemiske Afdeling fandtes i en Forbygning, der senere er nedreven.

I Aarene 1808—10 blev Sygeindretningen tagen i Brug af de franske og senere af de spanske Tropper. Fra 1814 afstaaes hele Hospitalet til et Feltlazaret paa 400 Senge og Lemmerne flyttes. I

1846 foretages en betydelig Forbedring af Sygeindretningen, Lofterne i Kjølderne og i selve Sygestuerne gippes og der anskaffes nyt Inventar. I den almindelige Sygeindretning i Graabrødre Hospital har følgende Antal Syge (deri ikke de veneriske) været optaget i Aarenes Løb:

1805	16	1814	9	1823	17	1832	41	1841	90	1850	125	1859	118
1806	15	1815	7	1824	15	1833	50	1842	98	1851	124	1860	101
1807	13	1816	9	1825	27	1834	58	1843	98	1852	157	1861	114
1808	4	1817	22	1826	27	1835	44	1844	102	1853	139	1862	31
1809	0	1818	14	1827	22	1836	95	1845	98	1854	130	til 23. April.	
1810	3	1819	20	1828	16	1837	51	1846	93	1855	178		
1811	23	1820	14	1829	30	1838	45	1847	119	1856	186		
1812	17	1821	19	1830	14	1839	128	1848	158	1857	195		
1813	15	1822	11	1831	40	1840	135	1849	144	1858	110		

Den betydelige Stigning i 1831 er forarsaget af en større Tyfusepidemi, i 1836 af Kopper, 1839 og 1840 af Tyfus, 1848—49 mest af Snat og Hudsygdomme. Det vil ses, at Sygestuernes Benyttelse er i en jævn Stigen, i de forskjellige Aaar 1805—14 ialt 115 Syge, 1814—24 ialt 148, 1825—34 ialt 325, 1835—44 ialt 886, 1845—54 ialt 1287 og 1855—62 ialt 1033 Syge.

Allerede i 1848 begyndtes der Forhandlinger om at faa Sygeindretningen udfilt fra Hospitalet og et særskilt Sygehus for Amt og By opført. 10de Novbr. 1856 resolverer Ministeriet, at Udfondringen skal ske inden 5 Aar.

Det nye Sygehus, opført af By og Amt i Forening, tages i Brug 23de April 1862 og stilles under en særegen Bestyrelse, bestaaende af 6 Medlemmer, 3 valgte af Amtsrådet, 1 af Odense Magistrat og 2 af Byrådet. Betalingen sættes til 3 Mk. 8 $\frac{1}{2}$ daglig paa Fællestuer, 6 Mk. 8 $\frac{1}{2}$ daglig for Ophørelse; for Syge udenfor Odense By og Amt 16 $\frac{1}{2}$ mere. Underballancen ved Driften dækkes af Amt og By i Forhold til Sygedagene, senere fra 1873 deltes den lige mellem By og Amt. Udgiften ved Ophørelsen og Montering med 45 Senge var ialt 153,613 \mathcal{R} , der betaltes halvt af By og Amt. Stadslægen var som saadan Sygehuslæge, hans Løn af Sygehuset, 300 \mathcal{R} , var en Del af hans Stadslægegage; fra 1876 erholdt han 600 \mathcal{R} til Medhjælp.

I Januar 1863 indrømmedes der Militæretaten 3 rummelige Bærelser med egen Indgang med Bærelse til Depot og Sygevogter, foruden Kjølderplads for ialt 512 \mathcal{R} aarlig Leje. I 1864 afstodtes hele Sygehuset til Militæretaten, og de civile Syge flyttedes midlertidig til en Gaard paa Torvet. 1ste Oktbr. 1867 overdroges hele øverste Etage i Forhuset til Militæretaten for 1200 \mathcal{R} aarlig Leje. I 1877 opbyggedes paa Sygehusets Grund, men isoleret, et Epidemihospital, afleveret 9de Febr. 1878, for en Udgift af 29730 \mathcal{R} , foruden Grunden 8972 \mathcal{R} 50 \mathcal{G} (8442 Kvadratalen). I 1881 og 1882 forhandlede om en Ophørelse af Fællestabet mellem By og Amt i Henseende til Sygehuset ved Delegerede fra begge Sider. Der afholdtes en Lagationsforretning, hvorefter det egentlige Sygehus med tilhørende Bygninger vurderedes til 125 000 \mathcal{R} , dets Inventar til 11808 \mathcal{R} 25 \mathcal{G} , Epidemihospitalet til 35 000

Nr. Grunden til 1 *Nr.* pr. Kvadratalen (ialt 24849 Kv.-Alen), foruden 2332 *Nr.* 25 *Gr.* for et tilkjøbt Areal ved St. Knudsgade. Man enedes om, at Hovedbygningen og alt Inventar skulde blive Byens, Epidemihospitalet Amtets Eiendom. I en Skrivelse af 9de Decbr. 1882 paaviste Stiftsphysikatet saavel Amtet som Byraadet det Uheldige i den trufne Ordning og foreslog Forhandlingerne gjenoptagne. Dette skete, og 3die Juli 1883 meddelte Indenrigsministeriet sit Samtykke til den trufne Aftale om Fællesskabets Op-hævelse paa følgende Vilkaar:

1. Odense Kommune overtager alene saavel Sygehuset som Epidemihospitalet med alt forhaandenværende Inventar samt det af Amtsraadet fornylig tilkjøbte Areal ved St. Knudsgade, og udsteder for Amtsraads kredsens Andel i disse Aktiver, derunder Driftsforstkudet, til Odense Amtsraad en Obligation for 100,294 *Nr.* 74 *Gr.*, hvilket Beløb, fra den Dag, da Afdstillingen træder i Kraft, afdrages med 3350 *Nr.* aarlig, hvorhos Odense Kommune indtil Kapitalen paa denne Maade er betalt, svarer 4 pCt. p. A. Rente af det til enhver Tid skyldige Beløb;
2. Odense Kommune forpligter sig til paa Sygehuset at modtage Patienter fra Odense Amtsraads kreds paa de samme Betalingsvilkaar, som til enhver Tid gjælde for Patienter fra Odense Kjøbstad, imod at det Understud, der fremkommer paa Sygehusets Drift, aarlig, efter behørig aflagt Regnskab, fordeles mellem Amt og By efter Antallet af de respektive Sygedage. I Udgifterne med Sygehusets Drift medregnes, foruden de hidtil brugelige Udgiftsposter, Løn til en paa Sygehuset boende Læge og Pension til den nuværende Stadslæge, samt endvidere 4 pCt. aarlig Rente af Udgifterne med Tilvebringelse af en Lægebolig, med Indretning af Sideslojen i Sygehuset til et Hospital for de smitsomme Sygdomme, og endvidere af Sygehusets, den til dette hørende Grund samt Inventariets Taxationsværdi, der udgjør *Nr.* 152,856. Paa den anden Side føres til Indtægt i de aarlige Driftsregnskaber Afgiften fra Svaneapotheket. Hvad der herefter bliver at refunderes af Amtsraads kredsen, likvideres i Kjøbstadens aarlige Betalinger efter Post 1.
3. Den efter Post 2 Odense Amtsraad forbeholdte Medbenyttelsesret af Sygehuset kan fra dets Side med 1 Aars Varjel og fra Kjøbstadens Side med et Varjel af 2 Aar opsiges til Ophør ved et Regnskabsaars Slutning. I saa Fald erlægges Renter og Afdrag efter Post 1 for Fremtiden kontant med Halvdelen i hver Juni og December Termin.

Stadslæge Helveg frattraadte fra 1ste April 1885 sin Plads som Sygehuslæge med en Pension af 972 *Nr.* og praktiserende Læge P. K. Møller ansattes som Sygehuslæge med en Løn, foruden fri

Bolig, af 1500 *R.*, stigende efter 3 Aar til 1750, efter 6 Aars Tjeneste til 2000 *R.* I 1887 bestemtes, at Sygehuslægens Bøn skulde stige hvert andet Aar med 200 *R.* efter 6 Aars Tjeneste til 2100 *R.* Desuden oppebærer han Betalingen for de veneriske Patienter mod at afgive 100 *R.* aarlig til Stadslæge Helveg, saalænge denne bliver i Embedet som Stadslæge. I 1887 gaves ham tillige 800 *R.* til en Lægeassistent, der faar Bolig og fri Station paa Sygehuset.

Med Militæretaten førtes Forhandlinger, der ledede til, at denne flyttede ud af øverste Etage af Sygehuset og flyttede ind i Epidemihospitalet, der ved Forandring og en større Tilbygning udvidedes til at rumme 75 Syge. Udvidelsen kostede ialt 69000 *R.* Militæretaten betaler i aarlig Leje 6 pCt. af Bygningernes og 4 pCt. af Grundens Værdi (ca. 9849 Kvadratalen), respektive 6330 *R.* og 295 *R.* 47 *Gr.*, tilsammen 6625 *R.* 47 *Gr.* Den 26de Juni 1886 toges det ny Garnisonsygehus i Brug.

Samtidig vedtoges det, at foretage en Del Forandringer ved Byens Sygehus. Den tidligere Forvalterbolig omdannedes og forstørredes til Bolig for Sygehuslægen. Det tidligere Lighus ombyggedes til Vaskeri og et nyt Lighus opførtes, ligesom et Hus til en Sygevogn. I en Tilbygning til Sideslojen opførtes 3 Celler for Sindsyge. I Kjælderen i Sidehuset opstilledes en Recks Desinfectionsovn. Den tidligere Adgang til 1ste Sal direkte fra Gaden lukkedes, der indrettedes en Trappe i hver Ende af Hovedbygningen og en ny Trappe i Enden af Sidebygningen for den lettere Adgangs Skyld og til Betryggelse mod Brandfare. Selve Sygestuerne forandredes en Del, der indlagdes Ventilation, saaledes at hver Sygestue faar sit eget Udsugningsrør og Friskluftskanal. Opvarmningen sker ved Røppeovne, der indfyres fra Gangene, hvor den friske Luft ledes direkte ind til Ovnen, for opvarmet at sendes ud foroven. De ny Celler for Sindsyge opvarmes ved Calorifere i Kjælderen. Latrinerne indrettedes med Ventilation ved Kosmosventiler fra Schäffer & Walcher, Berlin. Disse drives af en fin Vandstraale, hvor Vandet efter Brugen tjener til at udfylle Rørene, der føre Urinen til Kloaken, og presse stadig Luften fra Gangen ud paa Latrinet og derfra ud gennem Ventilationsforstøtningen. Latrinbeholderne ere af Porcellæn, staaende i en Zinkspand og forsynede med et Laag, naar de bæres ud. Urinen løber direkte i Kloaken gennem et med Vandlaas forsynet Rør. Paa hvert Latrin findes en Vandhane til Udfylning og en Rumme til at slaa Spildevand i. En tidsvarende ny Operationsstue er bygget, ligesom et antiseptisk Kabinet.

Sygehusets nærmere Indretning vil ses af medfølgende Grundtegninger; det rummer nu ialt 105 Senge, hvoraf 5 i Cneværelser.

Forhuset, med Façade mod Albanigade, er 68½ Alen langt, 19 Alen dybt; Sidebygningen, der udgaar i en ret Vinkel fra Midten af Forhuset, er 55½ Alen langt, hvoraf 20½ Alen er 18 Alen dybt og 35¼ Alen 36 Alen dybt. Begge Bygninger ere 2 Etager, grundmurede af røde Sten med Kjælder under hele Byg-

ningen og Skifertag, samt forsynede med Lynafledere. Bygningernes Beliggenhed er vel fri, men Hovedbygningens Sygeværelser faa desværre kun lidt Sol og ere i det Hele vel dybe, saa at der kun er lidt Lys i den bageste Del af Værelserne, mens Korridoren i Hovedbygningen er lys og luftig og har god Sol. Latrinerne ere uheldigt beliggende i Hjørnerne mellem de 2 Bygninger, hvor der ikke kan blive Gjennemtræk i Forværelset, mens Sidebygningen har en Udbygning til Latrinerne, hvorved Forværelset kan faa Gjennemtræk. I Forhusets Kjælder findes i den nordlige Ende Vejligheid for Forvalteren med Kontor og i den øvrige Del Kjøkken og øvrige Økonomilokaler samt Bolig for Pigerne. Tillige findes Friskluftskanalerne, der føre ind til 2 Luftkamre, hvorfra den friske Luft fordeles til Stuerne. I Sidebygningens Kjælder findes Desinfektionsovn, Vaskerum for smittet Tøj, Karlekammer, Brændselsrum og Friskluftskamre, i Cellebygningens Kjælder findes Varmeapparat og Luftkammer. Stueetagen i Forhuset er bestemt til medicinske Syge; der findes her 3 Stuer med 6 Senge paa 6140, 6685 og 6500 Kubikfod Luft, 2 Stuer med 4 Senge med 4740 og 4914 Kubikfod Luft, 1 Stue til 2 Senge med 3500 Kbfd. og 2 Eneværelser, der ere bestemte til Bolig for Vægeassistenten, med 1275 og 1755 Kbfd. Luft. Desuden findes et Udvalgsværelse og 2 Værelser til Diafonisjer. Ved Dypgangen i Porten findes et Badeværelse og et Thekjøkken. Stueetagen i Sidehuset er bestemt til veneriske Sygdomme, Hudsygdomme og Sindsyggdomme. Der findes her 4 Stuer med 6 Senge med 4530, 4130, 3990 og 3990 Kbfd. Luft, 3 Stuer med 3 Senge og 2660, 2900 og 3190 Kbfd. Luft, desuden Bad og Stue til Dypjnet. I en lille Sidebygning findes 3 Celler til urolige Sindsyge, hver med 800 Kbfd. Luft.

Første Etage i Forhuset er bestemt til kirurgiske Syge; her findes i den nordlige Ende Operationsstuen og 2 Værelser til Tillavning og Opbevaring af de antiseptiske Forbindingsmidler. De opvarmes ved Ventilationsovne, anbragte udenfor Værelserne for at undgaae al Stov. Operationsstuen er indrettet med vandtæt Gulv og polerede Vægge med afrundede Hjørner. I den sydlige Ende findes en mindre Operationsstue med tilstødende Værelse. Desuden findes 2 Stuer med 6 Senge og 6670 og 6490 Kbfd. Luft, 1 Stue med 5 Senge og 5260 Kbfd. Luft, 1 med 2 Senge og 3160 Kbfd. Luft, 1 med 1 Seng og 2980 Kbfd. Luft, to Værelser til Diafonisjer samt i en Del af Sidesløjen 3 Værelser til 1 Seng med 2270, 1950 og 1950 Kbfd. Luft og et Thekjøkken. I Sidesløjen er første Etage, der har særlig Dypgang, bestemt til epidemiske Syge af mildere Art. Her findes, foruden Bad, Thekjøkken og Værelse til Sygeplejerken, 4 Værelser med 6 Senge med 3990, 3990, 4130 og 4390 Kbfd. Luft, samt 2 Værelser til 2 Senge med 3190 og 2900 Kbfd. Luft.

Opvarmningen ved Ovne, der indfyres fra Korridorerne, medfører, at disse ere varme og et behageligt Opholdssted for Reconvalescenter, for hvilke der tillige er et Haveanlæg med dækket Lysthus.

Den hele Sygepleje er tillige bleven omordnet, idet der i Stedet for de tidligere Stuckoner er ansat Diafonisjer og uddannede Sygeplejerster, og Økonomien besørjes for Sygehusets egen Regning af en Diafonisje.

Forvalteren har 1000 *N*, fri Bolig og Brændsel, 4 uddannede Sygeplejerster, hvoraf 3 Diafonisjer, koste hver 200 *N*; af disse anvendes 2 paa den kirurgiske, 1 paa den medicinske og 1 paa Epidemiasdelingen. Desuden findes 1 Gangkone med 180 *N* Løn paa Afdelingen for Sindsyge, Veneriske og Hudsygdomspatienter. 1 Diafonisje i Kjøkkenet med Assistance af 5 Kjøkken- og Vaskeriger med 132 *N* Løn hver. 6 Dag- og Vaagepiger med 140 *N* Løn. 2 Karle med 180 *N* Løn, den ene besørger Desinfektionsovnen og gaar Vrinder, den anden er tillige Portner. Alle disse have tillige fri Station paa Sygehuset. En Barber har 96 *N* aarlig Løn. Extraordinært Vaagepersonale 5—600 *N* aarlig.

Den nye Ordning af Sygeplejen har vist sig meget tilfredsstillende, saavel for Patienterne som for Lægen, ligesom Økonomiens Overtagelse af en Diafonisje har givet en paa en Gang bedre og billigere Forplejning.

Følgende Oversigt viser Sygehusets Virksomhed fra 1862—86 samt den ved Sygehuset foraarjagede Udgift for Byen og Amtet:

1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886
150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150

Den samlede Udgift for Sygehuset i de 25 Aar 1862—86 er 3750 *N*. Den samlede Indtægt er 3750 *N*. Der er altsaa en fuldstændig Balance.

Oversigt over Sygehusets

	Antal Syge.				Paa Eneværelse.	Midtbelægning pr. Dag.	Højeste Antal en Dag.	Laveste Antal en Dag.	Døde.	Antal af Sygedage.			
	fra Ddenje By.	fra Ddenje Amt.	udenfor By og Amt.	Tilfammen.						for Syge fra Ddenje By.	do. fra Ddenje Amt.	do. udenfor Amt og By.	
1862 ³ ₄	c. 110	60	c. 50	220	8		41		6	2278	1236	928	
1863	288	77	29	394	10	24	39	15	6	5545	2313	881	
1864	233	70	50	353	6	18	47	7	15	3951	1510	1056	
1865	216	115	46	377	14	22	39	11	23	4044	2851	1359	
1866	182	98	44	324	12	21	37	10	11	3954	2431	1190	
1867	150	99	36	285	8	17	29	10	13	2370	2977	720	
1868	143	98	32	273	11	16	32	5	11	2586	2760	563	
1869	162	78	19	259	12	14	29	6	18	2464	1610	950	
1870	205	95	20	320	11	20	31	11	16	4077	2875	516	
1871	150	73	27	250	9	20	33	8	23	3661	3094	766	
1872	93	85	26	204	12	16	24	10	11	2395	2705	835	
1873	133	75	18	226	9	13	23	5	17	2380	1887	545	
1874	151	88	27	266	12	18	32	8	24	2754	2757	1125	
1875	250	105	13	368	13	22	42	7	37	5094	2543	470	
1876	174	109	26	309	8	25	38	17	29	5557	3120	664	
1877	133	96	21	250	8	20	31	11	23	4075	3224	444	
1878	176	136	16	328	8	26	37	16	31	4435	4448	527	
1879	253	124	27	404	14	27	41	15	26	5101	4025	863	
1880	326	142	29	497	32	41	48	34	50	7163	4935	1176	
1881	350	132	20	502	16	35	53	14	34	7910	4458	508	
1882	267	124	28	419	17	27	42	11	26	5661	3654	551	
1883	245	182	25	452	18	37	49	23	35	6194	6164	1351	
1884	256	175	49	480	18	41	60	28	43	6219	6983	1826	
1885	252	207	61	520	17	43	59	25	57	6008	7969	1900	
1886	277	238	54	569	22	62	74	52	52	9635	10745	2300	
Tilf.	5175	2881	793	8849	325					637	11551	93274	24014

Fra 1862—1872 skete Fordelingen af Underskudet efter Forudenfor Amt og By ikke medregnedes. Fra 1872—83 deltes Underskudet igjen mellem By og Amt i Forhold til deres respektive Sygedage, regnes Forrentning og Afdrag af Bygninger, Grund og Inventar

Virksomhed fra 1862—1886.

Tilfammen.	Sygedage pr. Syg.	Aarlig				Hele		Sygedage i hele År.	Underfund pr. Syg.	
		Underfund,				Drifts-			Underfundet.	
		betalt af								
		Amtet.		Byen.						
		Kr	Ør	Kr	Ør	Kr	Ør	Ør	Kr	Ør
4442	20	1494	71	2609	83	4104	54	31	6	69
8739	22									
6517	18	280	65	693	58	974	23	15	2	76
8254	22	318	79	435	19	753	98	9	2	00
7575	23	282	52	459	50	742	02	10	2	29
6067	21	715	96	569	96	1285	92	21	4	51
5909	21	981	50	919	60	1901	10	32	6	96
5024	19	50	08	73	27	123	35	2	0	48
7468	24	1160	18	1645	23	2805	41	38	8	77
7521	30	887	43	1050	08	1937	51	26	7	75
5935	29	1001	92	887	10	1889	02	32	9	26
4812	21	2006	11	2006	11	4012	22	83	17	75
6636	25	2213	34	2213	34	4426	68	67	16	64
8107	22	2915	65	2915	65	5831	30	72	15	84
9341	30	2997	48	2997	48	5994	96	64	19	40
7743	31	3408	67	3408	67	6817	34	88	27	27
9410	29	4114	05	4114	05	8228	10	87	25	09
9989	25	3455	17	3455	17	6910	34	70	17	10
13274	27	4254	69	4254	69	8509	38	64	17	12
12876	26	3055	50	3055	50	6111	00	47	12	17
9866	24	3403	54	3403	54	6807	08	69	16	25
13709	30	2533	00	2533	00	5066	00	37	11	21
15028	31					7360	01	49	15	33
15877	31					12884	84	81	24	78
22680	40					15224	17	67	26	77
232799	26					120700	50	c. 52	13	64

holdet af Sygedagene for By og Amt saaledes, at Sygedagene for Syg lige mellem By og Amt. Fra 1884—86 fordeltes Underfundet og mens tidligere Anlægssummen holdtes udenfor Beregningen, nu med. Regnskabet var i de 3 Aar:

1884. — 1885. — 1886.

	1884.	1885.	1886.
	<i>R</i>	<i>Ø</i>	<i>R</i> <i>Ø</i>
Driftsunderskudet var ..	7360	01	12884 84
4 pCt. Rente af Syge-			15224 17
husets Værdi 152856 <i>R</i>	6114	24	6114 24
samt af Udgiften ved			6114 24
Vægeboligens Opførelse.	"	"	360 18
Fordeles skal paa Amt			360 41
og By i Forhold til			
Sygedagene	13474	25	19359 26
Amtet har betalt	7127	24	11037 70
Byens Andel af Drifts-			11440 33
underskudet	233	01	1847 14
Hertil Rente af Obliga-			3783 84
tionsgjælden til Amtet for			
dettes Andel i Sygehuset,			
stor 100 294 <i>R</i> 74 <i>Ø</i> .	4011	79	3877 79
Afdrag paa samme	3350	00	3350 00
Byen ialt betalt til Syge-			
huset	7594	80	9074 93
			10877 63

Naar Sygedagenes Antal for hver Syg har vist en saa betydelig Stigen i de senere Aar, skyldes dette et større Antal kroniske Sygde, navnlig Sindsyge og Sygde med tuberkuløse Venlidelser. Af de Sygde vare i 1883 kun 97 kroniske mod 188 acute, i 1884 101 mod 232, i 1885 158 mod 187 og i 1886 194 kroniske mod 174 acute. Som en naturlig Følge heraf er Udgiften pr. Syg stegen betydelig. Det store Underskud i de sidste 3 Aar skyldes dels det store Antal Sygedage, dels en betydelig Anskaffelse af Instrumenter og nyt Inventar, idet der i de nærmest foregaaende Aar kun anskaffedes meget lidt nyt Materiel, fordi Forandringen ved Sygehuset foretog.

I 1885 fordeltes de ny indkomne 486 Patienter paa følgende Maade:

Legemsbestadigelser 43, Tnat 30, Veneriske Sygd. 35, Sindsygd. 30, andre acute Sygd. 187, andre kroniske Sygd. 158, til Observation 3. Der udførtes 73 større Operationer, deriblandt 3 amputatio femoris, 2 amputatio humeri, 2 herniotomiæ, 1 Laparotomi, 3 herniæ gangrænosæ, 5 ovariectomiæ, 3 resectiones coxæ, 1 resectio genus, 10 tracheotomiæ.

I 1886 indkom med Legemsbestadigelser 48, Tnat 27, Veneriske Sygd. 32, Sindsygd. 36, andre acute Sygd. 174, andre kroniske Sygd. 194, til Observation 3, ialt 514. Der er foretaget 179 Bedøvelser med Chloroform og udført 112 større Operationer, deriblandt Amputatio cruris 2, femoris 5, humeri 1, pedis 3,

II. Epidemishyghuset.

Fra 1866 havde Byen for sig alene et Receptionslokale for søværts fra kommende Syge, lidende af Kolera og exanthematisk Tyfus i et af Kanalbænenet lejet Hus paa Kanalbæningens vestre Side mellem Skibhusene og Stige By. Da det ved Lov af 2den Juli 1880 § 9 paalagdes, at saadanne Lokaler skulde indrettes af By og Amt i Forening for at modtage søværts fra kommende Syge, tillige lidende af flere andre stærkt smittende Sygdomme, erkjendtes det, at dette hidtil lejede Hus ikke var egnet hertil. Det vedtoges d. 22de Febr. 1881 at opføre et nyt Karantænesygehus omtr. ud for Seden Aas Udløb i Kanalen paa en Kanalen tilhørende Grund. Da det imidlertid viste sig ugjorligt for en nogenlunde rimelig Betaling at faa opført et Sygehus paa dette Sted, hvor der vilde komme til at mangle godt Vand, lejedes foreløbig det gamle Lokale for en aarlig Leje af 100 *M.* Den 19de Juli 1884 erklærede imidlertid Karantænekommissionen dette Hus for ubrugeligt, da der heller ikke her kunde staffles Vand, som maatte hentes fra Skibhusene, og Delegerede fra Amts- og Byraad foreslog da at opføre et nyt Sygehus i Kræmmermarken og at gjøre dette saa stort, at det tillige kunde optage de samme Arter Syge, kommende landværts fra. Forslaget vedtoges af Byraadet 7de Novbr. og af Amtsrådet 22de Novbr. 1884. Den 10de Juli 1885 var Lokalet færdigt; det vedtoges, at 2 Pladser altid skulde staa ledige til søværts fra kommende Syge. Foreløbig monteredes kun 2 Senge og 2 Bærelser, idet de øvrige i paakommende Tilfælde hurtigt kunde forsynes med Inventar. Sygehuset ligger frit paa Marken, langt fra andre Bygninger, hele Grunden er drænet ned til en Mose og hele Grunden under Bygningerne belagt med Beton. Bygningen, der er 32 Alen lang, 18 Al. dyb, er ved 2 Skillerum i Midten adskilt i 2 Afdelinger. Midtpartiet mellem de 2 Skillerum kan ventileres op til Taget gennem en stor Lufttragt. Gennem Midten af hele Bygningen gaar en 3 Alen bred Gang med Glas-Døre i begge Gavl. Der findes 4 Sygestuer, bestemte til 2 a 3 Senge og to mindre Stuer til 1 Seng hver; de fire Stuer have 2145, 2145, 2222 og 1573 Kbfd. Luft, de to mindre Stuer have hver 1288 Kbfd. Luft. Paa Loftet findes 2 større Reserverværelser. Desuden

findes Kjøkken med en lille Kjælder, Spisefammer og Opholdsstue for Sygehuskonen og et Badeværelse, forsynet med Badekar til Indfyrring under selve Karret og Styrtbad. I et Sidehus, 18 Al. langt, 9 Al. bredt, findes Vigtstue, Brændsels- og Vaskerum og en Dampdesinfektionssovn af Turleys Patent.

Sygestuerne oppvarmes ved Rappeovne, hvortil føres frisk Luft udefra gennem store Luftkanaler under Gulvet, mens Udsugningen af den forbrugte Luft sker gennem Ventilationsforstøtningen, 1 Rør for hver Stue. Latinerne, Luftklojetter, findes i en særskilt Udbygning med Ventilationsforstøtningen, hvori anbringes en Lampe til at give Træk, samt Forstue med Vinduer til begge Sider. Et Vægtepar passer Bygningen og Desinfektionssovnen, der benyttes stærkt fra Byen. De lønnes med fri Bolig og Brændsel og 1 \mathcal{R} for hver Desinfektion, dog mindst 100 \mathcal{R} aarlig og Konen har Forpligtelse til i paakommende Tilfælde at pleje og bespise de Syge.

funder sig selv med en lille Skole for
 for Spørgsmaalet om at have en
 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

III. Odenje Opdragelsesanstalt.

Det ligger ikke saa mange Aar tilbage i Tiden, da der i mange Kommuner gjorde sig den Mening gjældende, at man overfor Børn, hvis Forældre af en eller anden Grund vare ude af Stand til at ernære eller opdrage dem, kun havde den Forpligtelse at anbringe samme paa den muligst billigste Maade, uden at tage Hensyn til, om de, hos hvem man anbragte dem, havde nogensohelst Betingelse for, at de kunde sørge for Børnenes aandelige, moraliske eller legemlige Udvikling, ja paa mange Steder holdt man endog saa Licitation over Børnenes Anbringelse, og mangt et løsaagtigt Fruentimmer eller forfalden Familie — henfiddende i et Fattighus — har underbudt hinanden for at faa et saadant Barn i Pleje, forat det ved Betleri kunde bjerge Føden til dem. Gik man nu ikke alle Steder saa vidt at udbyde Børnene ved Licitation, saa var Plejelønnen lige fra de største til de mindste Kommuner dog saa uanstændig ringe — højst 26 Rdl. aarlig —, at det ikke var at vente, at Folk, der ikke søgte sig anden Fordel af Børnene, skulde tage dem i Pleje for den Betaling. Følgen heraf var da ogsaa, at Størstedelen af de udsatte Børn vare i Pleje paa Steder, hvor man om Vintren brugte dem til Betleri og om Sommeren sendte dem ud til en Bonde for at vogte Kvæget. Med Skolegangen toges det ikke saa nøje, og ved hele Sommeren at færdes ude paa egen Haand ved Kreaturene og om Vintren at træffe fra Gaard til Gaard med Tiggerposen, samt tilbringe Aftener i et smudsigt, og som oftest usædeligt Hjem, turde man heller ikke gjøre Regning paa, at disse Sognebørn skulde træde ud i Livet med noget højt Begreb om Ordenssands, Lydighed eller Vresfølelse, og man træffer dem da ogsaa, som oftest allerede i 20 a 24 Aars Alderen, enten i en eller anden Straffeanstalt eller som Fattiglemmer, tabte for Samfundet og med en sorgelig Fremtid for Dje.

Med ikke ringe Erfaring om disse Forhold blev jeg for nogle og tyve Aar siden ansat som Inspektør ved Hørsholms Distrikts ny oprettede Fattig- og Forsørgelsesanstalt, der omfattede de fire Kommuner: Karlebo, Bloustrød, Birkerød og Hørsholms Sogne. Ved at undersøge de til Anstalten ankommende Fattiges Fortid

viste det sig i de allerfleste Tilfælde, at de igjennem mange Generationer nedstammede fra Fattiglemmer, uægte eller af Sognene opdragne Plejebørn, og da der med disse, tilbøieligt dybt sunkne Menneſter, ikke var Haab om at udrette meget i Henſeende til moralſt Forbedring, modnedes den Tanke mere og mere hos mig, at Forbedringen maatte begyndes med Børnene, og mine i denne Anledning fremsendte Forſlag vandt de fire Herrer Direktionsmedlemmers udelte Biſald. Der blev derefter hurtig indrettet en Opdragelsesanstalt til 60 Børn — Dreng og Piger —, og de fleſte af Kommunernes Børn bleve derefter indkaldte til Anſtalten.

Meget Held fulgte Anſtalten i de tolv Aar, jeg var Inſpektør ved denne. Børnene ſolte ſig glade og tilfredſe og artede ſig godt, og Anſtalten var i et ſaadant Ry, at den ikke kunde tilfredſtille det Begjær, der var om at faae dem ſom Tyende efter Konfirmationen, ligesaa lidt ſom de Begjæringer, der fremkom fra de udenfor Diſtriktet liggende Kommuner om Optragelse af Børn. Da jeg derfor i Begyndelſen af 1878 blev anſat ſom Fattiginſpektør i Odense, var — næſteſter at faae indført en bedre Forplejning paa Fattiggaarden — min ſærlige Opmærksomhed henvendt paa Kommunens Plejebørn, og det ſkal erkjendes, at min Formand i mange Henſeender havde faaet mange fortræffelige Plejehjem, om der end fandtes nogle, der lode meget tilbage at ønske; men ved Efterforſkning af de konfirmerede Børns Stillinger ſom man rigtignok til det uhyggelige Reſultat, at af de i de ſidſte 20 Aar, fra 1857—1877, konfirmerede Børn — ialt 325 — vare 84 eller over 25 pCt. hjemfaldne til Straffeanſtalte eller Fattigvæſenet, ſkjøndt de ſeldſte kun havde naaet en Alder af 38 Aar. Jeg havde nu gjerne ſet, og fandt det ønskeligt at faa indrettet en ſærlig Opdragelsesanstalt noget fjærnet fra Fattiggaarden i en Bygning udelukkende for Børnene, men de Beregninger, jeg i denne Anledning gjorde, førte til det Reſultat, at en i al Simpeltid opført Bygning vilde medføre en Udgiſt af mindſt 30 000 *R.*, foruden at Inventarie- og Adminiſtrationsudgiſterne vilde blive i ikke ringe Grad forøgede, og at Tilſynet eller Kontrollen, ſom navnlig i de forſte Aar var af ſaa ſtor Betydning, at den ſtete af mig og min Huſtru perſonlig, vilde blive i høj Grad beſværliggjort. Ukjendt ſom jeg var i Kommunen og ikke ubekjendt med, at Planen i det Hele taget havde ſine Modſtandere i Byraadet, og at et ſaa betydeligt Pengeoffer vilde give diſſe en velkommen Anledning til en Forkaſtelse af Planens Gjennemførelſe, maatte jeg begrænſe mine Fordringer, og med villig Biſtand af en Arkitekt — Medlem af Byraadet — lykkedes det ved Afſtaaelse af noget af min Vejlighed og Have at realiſere Planen ſaaledes, at Opdragelsesanstalten kunde indrettes for 50 Børn paa ſelve Fattiggaarden og dog tilſtrækkelig affondret fra de øvrige Fattiglemmer, med en Udgiſt, ſaa vel til Bygningernes Forandring ſom til Inventarie af 7200 *R.*

Under 19de Juni 1878 fremlagde jeg derefter mit Forſlag for Fattigudvalget: Dhrr. Statsraad Koch, Stiftsſyſtitus Krebs og Juſtitsraad Berg, der med megen Velvillie modtog ſamme og i det

Bæsentlige billigede Planen, hvorefter Sagen fremsendtes til Byraadet. Saavel i Dagspressen som i selve Byraadet blev Forslaget nu Gjenstand for en meget ublid Kritik. Der var dem, der troede, at Børnene vilde blive berøvede deres Frihed og blive behandlere som Fanger, at der vilde blive paatrykt dem et Rainsmærke, der vilde følge dem hele Livet igjennem og meget Andet, og navnlig var det en meget slem Anstødssten, at Børnene ikke maatte søge Skole sammen med Byens øvrige Børn; først efter at Majoritetet af Skoleudvalget havde sluttet sig til Fattigudvalgets Mening, vedtoges Forslaget med tilstrækkelig Majoritet i Byraadet, dog med det Forbehold, at Undervisningen paa selve Opdragelsesanstalten kun skulde gives i 2 Aar som et Forsøg. (Se Byraadsforhandlingerne for 1878, Side 107—117).

Efterat Indenrigsministeriet under 31te December 1878 havde givet sit Samtykke til, at Beløbet til Indretningen stattedes tilveje ved Realisation af Odense Kommune Laan af 1878, toges der fat paa Indretningen, og den 1ste April 1879 aabnedes Anstalten i Overværelse af Stiftamtmanden og flere af Byraadets Medlemmer.

Opdragelsesanstalten begyndte sin Virksomhed med 32 af Fattigvæsenets 93 Plejebørn, 15 Dreng og 17 Piger. I Aarets Løb tilgik 11 Børn. Til Lærerinde var antaget Frk. Johanne Thygesen, til Plejemoder Madam Olsen og til Assistent N. Christensen.

Reglementet for Opdragelsesanstalten, Skole- og Dagplan samt Spisereglement var som følger:

Reglement

for

Odense Byes Opdragelsesanstalt,

oprettet den 1ste April 1879.

§ 1.

De Børn, som kunne finde Optagelse paa Anstalten, ere:

- a. Saadanne Børn, hvis Forsørgelse Fattigvæsenet har maattet antage sig, og som der ikke kan findes en for deres Alder og Evner passende Pleje for paa Landet.
- b. Børn, der allerede have været anbragte i Pleje, men dels ved deres Opførsel, eller dels ved Plejeforældrenes Mangel paa Evne og Villie til at opdrage dem, gjør en Forandring af Opholdssted nødvendig eller ønskelig.

§ 2.

Børnene, hvis Antal er beregnet til Halvtredstindstyve, Halv-

delen Drengene og Halvdelen Piger, nyde under Opholdet paa Anstalten, der er beregnet at vare til Konfirmationen, fuld Forplejning, Undervisning og Beklædning, samt ved Konfirmationen et jaadant Udstyr, at de kunne træde i Tjeneste eller Lære.

§ 3.

Undervisning gives i følgende Fag:

Danst, Læsning og Sproglære, Religion, Historie, Geografi, Skriflæsning, Skjøn- og Rettskrivning, Table- og Hovedregning, Sang og Gymnastik samt Haandarbejde.

§ 4.

Udenfor Skolen oplæres og beskæftiges Pigebørnene med Syning af Linned- og Gangklæder, Stopning, Strikning, Kengjøring og Deltagelse i Kjøkkengjærning, dels under Plejemoderens og dels under Husholderstiens Vejledning og Tilsyn.

Drengene beskæftiges med Have- og Markarbejde naar Vejret tillader det, og i daarligt Vejr med Snittearbejde, Simefletning og Maattefyring m. m. under Assistentens Vejledning og Tilsyn.

§ 5.

Børnens Pleje og Opdragelse besørjes under Ansvar for Fattigudvalget af Inspektøren for Fattigvæsenet og hans Hustru med Bistand af en Lærerinde, en Assistent og en Plejemoder.

Undervisningen i Anstaltens Skole, der forbliver uden Forbindelse med Byens øvrige Skolevæsen, ledes af Lærerinden og er undergivet samme Tilsyn, som ved Lovgivningen er anordnet for Almueskolevæsenet i Kjøbstæderne.

§ 6.

Undervisningstiden i Skolen, der ikke for nogen af dennes Afdelinger maa indskrænkes indenfor den i Anordning 29de Juli 1814 for Kjøbstæderne fastsatte Grænse, bliver nærmere at bestemme i den Timetabel, der vil være at vedtage og approbere paa samme Maade, som er bestemt for Byens offentlige Skoler i den for disse approberede Skoleplan af 22de Februar 1873.

§ 7.

Hvile-, Spise- og Arbejdstid er inddelt som nedenstaaende Plan udviser:

Dagplan

for Børnene paa Odense Opdragelsesanstalt.

| Klokkeslet. | Fra 1ste April
til 30te September. | Klokkeslet. | Fra 1ste Oktober
til 31te Marts. |
|---------------------------|---|--|---|
| Form. Kl. 5 $\frac{1}{2}$ | staa Børnene op. | Form. Kl. 6 $\frac{1}{2}$ | staa Børnene op. |
| " " 6 $\frac{1}{2}$ | spises Dobre. | " " 7 $\frac{1}{2}$ | spises Dobre. |
| " " 9 | spises Frokost. | " " 9 | spises Frokost. |
| Midd. " 12 $\frac{1}{2}$ | spises Middag. | Midd. " 12 $\frac{1}{2}$ | spises Middag. |
| Eftm. " 4 | spises Vesperskost. | Eftm. " 4 | spises Vesperskost. |
| " " 7 | spises Madver. | " " 7 | spises Madver. |
| " " 9 | gaa Børnene i Seng. | " " 8 | gaa Børnene i Seng. |
| Formiddag
fra Kl. 7—9 | Arbejdstid
for de Børn, der
paa disse Tider
ikke ere i
Skole. | Formiddag
fra Kl. 8—9 | Arbejdstid
for de Børn, der
paa disse Tider
ikke ere i
Skole. |
| " 9 $\frac{1}{2}$ —11 | | " 9 $\frac{1}{2}$ —11 $\frac{1}{2}$ | |
| Eftermidd.
fra Kl. 2—4 | | Eftermidd.
fra Kl. 2 $\frac{1}{2}$ —4 | |
| " 4 $\frac{1}{2}$ —6 | | " 4 $\frac{1}{2}$ —6 $\frac{1}{2}$ | |

Søn- og Helligdagene kunne Børnene med Inspektørens Til-
ladelse besøge Slægt og Venner eller foretage Udflugter med
Lærerpersonalet.

§ 8.

Spisereglementet er saaledes:

Sundag:

1 Pot Kjøbsuppe med 16 Kvint kogt, fersk Kjød uden Ben; paa
Suppen Urter, Rødder, Kartofler og Grøn eller Hvidkaal, og dertil
 $\frac{1}{4}$ Pd. Brød.

Mandag:

$\frac{3}{4}$ Pot Byggrøns Vandgrød, $\frac{1}{4}$ Pot Ol til Dyppe, 40 Kvint fersk
Fisk eller Klipfisk med Sennep og Kartofler.

Tirsdag:

1 Pot grøn eller hvid Søbekaal med Kartofler paa, 12 Kvint kogt,
grønaltet eller fersk Flæsk og $\frac{1}{4}$ Pd. Brød.

Onsdag:

1 Pot Byg- eller Risgrønsvælling og til Eftermad 12 Kvint stegt
Flæsk og $\frac{1}{4}$ Pd. Brød.

Torsdag:

1 Pot gule Urter med Rødder, 12 Kvint kogt, grønaltet Flæsk
eller 16 Kvint saltet Drekjød og $\frac{1}{4}$ Pd. Brød.

Fredag:

1 Pot sød Suppe og en tyk Pandefage.

Timeplan
for Skolen paa Odense Opdragelsesanstalt.

Ældste Klasse.

Eftermiddag.	Mandag.	Onsdag.	Fredag.
fra Kl. til Kl.			
1½ " 2½	Bibelhistorie.
Salme.	Lærebog,
Salme.	Skiftevis hveranden Uge
Skriftlæsning og Læsning i det ny Testamente.
2½ " 3½	Danst og Vers.	Skjøn skrivning.	Retskrivning.
3½ " 4	Retskrivning.	Tableregning.	Skiftevis hveranden Uge
Hovedregning og
Tableregning.
4 " 4½	Fri-	hvar-	ter.
4½ " 5	Retskrivning.	Tableregning.	Skiftevis hveranden Uge
Hovedregning og
Tableregning.
5 " 6	Hovedregning.	Geografi.	Danmarkshistorie.
6 " 7	Sang.	Danst og Vers.	Danst.

Yngste Klasse.

Formiddag.	Tirsdag.	Torsdag.	Lørdag.
fra Kl. til Kl.			
8 " 9	Bibelhistorie.
Salme.	Bibelhistorie.
Salme.	Tabel og Tableregning.
9 " 9½	Fri-	hvar-	ter.
9½ " 10½	Skjøn skrivning.	Tableregning.	Læsning og Vers.
10½ " 12	Læsning.	Læsning og Vers.	Geografi.
1½ " 2½	Tabel og
Tableregning.	Hovedregning.	Danst (skriftlig).
2½ " 3½	Danst
(skriftlig).	Skjøn skrivning.	Hovedregning.

Hver Mandag Eftermiddag fra Kl. 6—7 Sang sammen med ældste Klasse, Tabel hver Dag.

Haandarbejde hver Mandag og Onsdag Form. fra Kl. 10—12.

J. M. Torup,
Skoleinspektør.

J. F. Johansen,
Opdragelsesanstaltens Inspektør.

I 1880 steg Antallet af Plejebørn til 107; af disse opdrages 44 paa Opdragelsesanstalten.

1881 var Plejebørnsantallet 116; deraf opdrages paa Opdragelsesanstalten 52.

1882 var Plejebørnsantallet 119; deraf paa Opdragelsesanstalten 54.

1883 var Plejebørnsantallet steget til 133; deraf paa Opdragelsesanstalten 54.

Da Byens betydelige Udvidelse og det deraf flydende forøgede Indbyggerantal gjorde en Udvidelse af Fattiggaarden mere og mere nødvendig, og da Opdragelsesanstalten nu i over 5 Aar havde staaet sin Prøve og man paa denne ikke kunde optage de mange Børn, som endnu trængte til at komme under en mere regelmæssig Opdragelse, end den de fik i de Plejehjem, hvor de vare anbragte, indstillede, samtidig med Forslag til Udvidelse af Fattiggaarden, i det nævnte Aar at udvide Opdragelsesanstalten til at kunne modtage ialt 88 Børn, hvilket blev muligt ved at paabygge Forhuset en Etage. Med Hensyn til Bibeholdelse af Undervisningen paa selve Anstalten, hvilken — som før bemærket — kun var ansat som et Forsøg i 2 Aar, var der ikke senere blevet rørt ved dette Spørgsmaal, og det maatte derfor antages, at Fattigudvalget, Skoleudvalget og Skoledirektionen saavel som Byraadet stiltiende havde bifaldet dens Nødvendighed. Nu vilde imidlertid Udvidelsen medføre en anden Skoleplan og forøgede Lærerkrafter, og Spørgsmaalet maatte derfor paany rejses, og efterat Byraadet havde bevilget Udvidelsen af Anstalten, anmodede Fattigudvalget Skoleinspektøren om i Forening med Fattiginpektøren at fremkomme med Forslag til den af Udvidelsen følgende Omordning af Opdragelsesanstaltens Skole.

Under 17de Oktober 1884 fremsendtes derefter nedenstaaende Skrivelse, ledsaget af en Løseplan og en Timetabel.

„Vi have tænkt os Skolen delt i 3 blandede Klasser (Drenge og Piger sammen), der benævnes 1ste (ældste), 2den og 3die Klasse. Naar et Barn altsaa indkommer i Skolen ved den skolepligtige Alder, 7 Aar, vil det komme til at sidde 2 Aar i hver Klasse, hvis det udskrives med det fyldte 13de Aar, ellers 2 Aar i de to Klasser og 3 Aar i den ene. Naar den halve Time, der er bestemt til Frokosttid hver Formiddag, ikke medregnes, vil ældste Klasse faa 20 Timer ugentlig Undervisning i de almindelige Skolefag, mellemste Klasse 18 og yngste Klasse 20 Timer.

I Haandgjerning deles Pigerne i 2 Hold, der hvert faar 4 Timer om Ugen, og Drengene faae 4 Timer Gymnastik samlede; baade Piger og Drenge tilsammen faae endelig 3 Timer Sang ugentlig.

At Tiden for den egentlige Skoleundervisning kun er fordelt paa 4 af Ugens Dage og ikke paa 6, har sin Grund i, at man har anset det for hensigtsmæssigt, at der gives Børnene en samlet Tid til anden Beskæftigelse udenfor den egentlige Skoletid. Drengene skulle saaledes i den Tid, hvori de ikke

gaa i Skole; udføre Mark- og Havaarbejde eller beskæftiges med Snittarbejde, Fletning m. m. under Assistentens Vejledning; Pigerne skulle beskæftiges med Syning, Strikning, Lapning og Stopning, samt hjælpe med Rengjøring og tage Del i Rjokkengjærning m. m. under Plejemoderens og Husholderisens Tilsyn (se Reglement for Odense Bys Opdragelsesanstalt § 4). Det vil heraf sees, at Undervisningen i Haandgjærning, for hvilken Tiden i Skolen maatte synes noget knap, ved denne Ordning faar et betydningsfuldt Supplement.

Hvad Undervisningsfagene angaar, da have vi — foruden de i Reglementets § 3 nævnte — optaget „Anfuesesundervisning“ med 2 Timer ugentlig i yngste Klasse, og Naturhistorie med 1 Time ugentlig i mellemste og 1½ Time i ældste Klasse. Vi tro at kunne forsvare dette. Undervisningstiden er nemlig ikke lidet rigeligere end det Minimum, som foreskrives i Anordningen af 29de Juli 1814 § 17 for Rjokstæderne (18 Timer ugentlig i April til September, begge incl., og 15 Timer i Januar, Februar, November og December) og hvortil der er henvist i Reglementets § 6.

Lidt Undervisning om Dyrenes Liv og Betydning tjener blandt andet til at modarbejde Børnernes Lyst til at handle ilde med dem, og selv den tarvelige Kundskab om deres eget Regeme, som i den knapt tilmaalte Tid kan meddeles Børnene, har Betydning i hygieinisk Henseende og kan „tjene til Forbommens Udryddelse“ (Anordn. 29de Juli 1814 § 30);

„Anfuesesundervisning“ endelig er ikke andet end hvad der i den nævnte Ordning, samme Sted, kaldes „Forstandsøvelse“. Til Iverksættelse af den foran omtalte Udvidelse og Omordning af Opdragelsesanstaltens Skole vil der behøves et Klasseværelse til, foruden det hidtil anvendte, og der maa ansættes endnu en Lærerinde, der ligesom den nuværende vil faa 36 Timer ugentlig at undervise i. Smidlertid fremgaar det af Reglementets § 6, sammenholdt med Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenets Udtalelse: „at det ikke kan bifaldes, at en egen Skole paa Fattiggarden for de derværende Børn oprettes som en privat Skole“ (Beretning om Byraadets Forhandlinger for 1880, Side 208), at denne udgjør et Led af Kommunens Skolevæsen, kun med en „exceptionel Stilling“ i Forhold til dette. Vi tillade os derfor at foreslaa, at Lærerne ved Skolen lønnes efter de samme Regler, som gjælde for Kommunens øvrige fast ansatte Lærere, og at den ene lønnes med højest Lærerindeløn, den anden med lavest, dog saaledes, at den Lærerinde, som nu i over 5 Aar har arbejdet ved Skolen, beholder som personligt Tillæg det Beløb, hvormed hendes nuværende Løn overstiger en højeste Lærerindeløn.

Sluttelig skulle vi benytte Lejligheden til at udtale os for det ærede Udvalg om et Spørgsmaal, der af og til gjøres, Skolen vedrørende, nemlig, om det ikke vilde være bedre eller dog ligesaagodt for Børnene, at de bleve underviste i den

almindelige kommunale Skole. Vi skulle i denne Henseende først fremhæve, at Anstalten gaar ud paa at forberede til Livets Færd, at uddanne til nyttige Medlemmer af Samsundet saadanne Børn, som før deres Optagelse i Reglen vare mere end almindelig forspøjte, saavel i fysisk som i moralisk og intellektuel Henseende. Skal der udrettes noget med saadanne Børn, maa de behandles efter en gennemført Plan, af hvilken Undervisningen udgjør et Led, som først kan faa sin rette Betydning, naar de, der lede den, tillige ere Børnenes Vejledere udenfor Undervisningstiden; kun derved bliver det muligt at vænne dem af med slette, indgroede Vaner, som de have erhvervet sig saa at sige lige fra Fødselen af ved at have været overladte til sig selv, og at faa Bugt med de onde Tilbøjeligheder, der ere dem i Kjødet baarne. Det er just de offentlige Skolers svage Side, at et Samarbejde mellem Lærerne og Forældre eller Værger kun i ringe Grad finder eller kan finde Sted. Skulde Anstaltens Børn søge den offentlige Skole, maatte man vistnok følge dem til og fra Skole, dels for at forhindre nogen fra at løbe bort, dels for at værg dem mod andre Børn. Og nu paa selve Skolen: En Del af de Børn, som indkomme paa Opdragelsesanstalten, have før gaaet i den offentlige Skole, og medens de gif der forjogt sig i Skulkeri og allehaande Forpømmelighed. Hvorledes skulle saadanne undgaa at blive Gjenstand for Kammeraters Drillerier, Ugenavne o. lign.? Følgen deraf vil saa blive, at de saa Ulyst til Skolen, og en og anden vil utvivlsomt forsøge at unddrage sig den daglige Plage og at slippe bort i selve Skoletiden. Man sige ikke, at dette ikke kan ske, da de ere under Opsigt paa Skolen; Erfaringen viser, at det kan ske, og det ikke sjældent. Hvor der, som paa de offentlige Skoler, er saa mange Børn samlede, kan det omhyggeligste Tilsyn ikke forhindre, at en Undvigelse kan finde Sted, og det er ikke let atter at faa fat paa saadanne smaa Rømmingsmænd. De tage ikke i Betænkning at søge langt bort fra Byen, tigge eller stjæle det nødvendige til Livets Ophold og søge Mattely i Udhuse, Kornstakke og lignende Steder. Naar de saa endelig blive fundne, saa er alt forudgaaet Arbejde til deres eget Vel spildt, og der maa begyndes forfra.

Anstalten har nu bestaaet i 5½ Aar og i enhver Henseende givet gode Resultater, i hvilke selvfølgelig Skolen har haft sin betydningsfulde Andel. Børnene ere blevne vænede til Dydighed, Orden og Arbejde; Forplejningen har været god og deres legemlige Befindende saaledes, at Stiftsfysikus ved den i forrige Aar anstillede Undersøgelse af Skolebørns Sundhedstilstand fandt, at de vare de sundeste blandt de undersøgte Børn her i Byen. De 25 Børn, som i de forløbne Aar ere blevne konfirmerede, have alle skiftet sig vel og have de bedste Vidnesbyrd fra dem, hos hvem de ere blevne anbragte som Lærlinge eller som tjenende, — alt dette er Vidnesbyrd om, at Systemet er rigtigt og arbejder godt.

Vi slutte med indtrængende at anbefale denne Sag til det ærede Udvalg; vi ere visse paa, at det ærede Udvalg ikke vil være med til det Forsøg at nedlægge Skolen og derved berøve Anstalten en Faktor, uden hvilken den ikke vil være en Opdragelsesanstalt. Et saadant Forsøg turde faa sørgelige Følger."

Odense den 17de Oktober 1884.

Erhødigst

J. M. Torup,
Skoleinspektør.

J. F. Johansen,
Fattiginpektør.

Fattigudvalget og Skolekommissionen sluttede sig ganske til denne Udtalelse og erklærede sig navnlig enige i Nødvendigheden af at bevare den særlige Skole som et Led af Opdragelsesanstalten, hvilket Byraadet tiltraadte i Mødet den 28de November s. A., og, efterat nedenstaaende Læseplan og Timetabel havde modtaget Skoledirektionens Approbation, bemyndigedes Fattigudvalget til at anfætte en Timelærerinde ved Opdragelsesanstalten med en aarlig Løn af 800 *R.*

Læseplan

for Odense Opdragelsesanstalts Skole.

3die (yngste) Klasse:

Bibelhistorie. 4 Timer.

Der fortælles for Børnene, tales med dem om det Fortalte, og de øves i at gjenfortælle og gjengive:

Skabelsen, Syndefaldet, Cain og Abel, Syndfloden, Abraham, Isak og Jakob, Sufes, Moses, Jesu Fødsel og Barndom. Et Par Julefalmere.

Dansk. 7 Timer.

Læsningen indøves efter Skrivelæsemethoden. Der læses saavel latinisk som dansk Tryk. Stavning, saavel i Kor som enkeltvis, øves flittigt, og Børnene fremsige Ordet højt og tydeligt før det staves, ligesom de angive hvormange Stavelses det bestaar af.

De Flinkeste skrive let Diktat, men alt maa gennemstaves før det nedskrives. Der skrives først paa Table, senere i Bog mellem 2 Streger.

Lette Vers læres udenad.

Regning. 4 Timer.

Børnene lære først at tælle fra 1—10, idet man samtidigt gjør dem begribeligt ved Hjælp af Fingre eller Streger, hvad der forstås ved hver enkelt Talbenævnelse. Dernæst lære de at skrive Tegnene, hvorefter Øvelser i Sammentælling og Gradragning indenfor de indøvede Tal strax begynde. Paa denne Maade gaas frem indtil 100. Først naar Barnet med antagelig Sikkerhed formaar at lægge til og trække fra i Hovedet Tal fra 1—10 incl. kunne Øvelser paa Table finde Sted.

De Flinkeste læse og skrive Tal indtil 1000, addere og subtrahere med Tal indtil 1000, samt indøve den lille Multiplikationstabel, efterat første Stykke er dannet af Børnene selv som en Sum af ligestore Addender.

Talshystemet anskueliggjøres og indøves. De enkelte Børn regne hyppigt paa den store Table for hele Klassen.

Skrivning. 3 Timer.

I Begyndelsen skrives paa Table, senere paa Papir med Pen og Blæk. Børnene lære at holde rigtig paa Griffelen eller Pennen og at indtage den rette Stilling. Forskjellen mellem Op- og Nedstrøg tydeliggjøres. Bogstaver og Ord, senere Sammenkrift, først med smaa Bogstaver, senere med store, Alt mellem dobbelte Streger og efter Lærereindens Forskrift, dels i Bøgerne, dels paa den store Table.

Anskuelse-undervisning. 2 Timer.

Man søger ved Forklaringer, Samtale og Examination at klare og berigtige Børnenes Forestillinger om saadanne Gjenstande, med hvilke de ere enten fortrolige fra det daglige Liv eller som kunne forevises paa Skolen i virkelige Exemplarer eller gode Afbildninger. Exempler: Skolen, Haven, Marken, Stoven, forskjellige Dyr, deres Udseende, Levevis og Betydning for Mennesket, bekendte Træers og Planter's Udseende, Anvendelse o. s. v.

2den (mellemste) Klasse:

Religion. 2 Timer.

Efter Balslevs Bibelhistorie læses fra Moses til Rigets Deling. Fra det nye Testaments Begyndelse til Jesu Indtog i Jerusalem. Alt maa fortælles for Børnene før de selv læse det efter Bogen. De 10 Bud, 1ste og 2den Trosartikel og Bønnen. 6 Salmer.

Danst. 4 Timer.

Læseøvelserne fortsættes med stigende Fordringer til Færdighed og Betonning; Gjengivelse af det Læste fordres af og til; Udenadstævningen fortsættes. Børnene lære at kjende Navneord, Kjendeord, Tillægsord, Talord, Stedord og Udsagnsord. Endvidere lære de at finde Grundord, Udsagnsord og Gjenstand.

Bers læres udenad. Diktat af Sætninger, Smaaaførelser, Beskrivelser og Breve, samt Gjengivelse af korte Fortællinger.

Fædrelandshistorie. 2 Timer.

Lidt om Landets Udseende i Oldtiden; Stenalderen, Bronze- og Jernalderen. Gudelæren, nogle Sagn og den historiske Tid til 1448, saaledes at der særligt dvæles ved Gorm den Gamle, Ansgar, Knud den Store, Valdemarerne, Kongemagtens Kamp mod Kirken, Grev Bert, Niels Ebbesen, Valdemar Atterdag og Margrethe.

Alt fortælles, men Børnene læse tillige selv.

Geografi. 2 Timer.

Bed Hjælp af Globus og Globuskort gjøres Børnene bekendt med Jordens Form, Stilling i Verdensrummet, Fordeling af Land og Vand. Endvidere læres Danmark samt Europa i store Træk.

Skriftlæsning. 1 Time.

Bed Hjælp af Skriftlæsningsbogen lære Børnene at tyde slet Haandskrift med kantede saavel som med runde Bogstaver.

Naturhistorie. 1 Time.

Dyrebiografier.

Skrivning. 2 Timer.

Øvelserne i Sammenskrift fortsættes, stadig efter Forskrift, enten i Bogen eller paa den store Table.

Regning. 4 Timer.

Tallæsningen udvides, idet der stadig sørges for, at Barnet kjender de forskellige Enheder og ved, paa hvilken Plads hver især skal staa. De fire Regningsarter i ubenævnte og benævnte Tal.

1ste (ældste) Klasse:

Religion. 3 Timer.

Efter Balslevs Bibelhistorie fra Rigets Deling til det nye Testamente. Sagnelserne repeteres og fuldstændiggjøres efter Søndags-evangelierne. Lidelseshistorien efter Salmebogen. Efter Balslevs Bibelhistorie fra Paaskemorgen til Kirkens Historie efter Apostlenes Dage.

Efter Balslevs Lærebog: 3die Troesartikel og Sakramenterne, Repetition. 8—10 Salmer.

Danst. 5 Timer.

Læseøvelserne fortsættes. De Ordklasser, som ikke forhen ere læste, medtages. Den enkelte Sætning opløses i sine Dele og de vigtigste Regler for Interpunctionen meddeles og indøves ved Exempler, Hoved- og Bisætninger; Diktatstil, men fornemmelig Gjengivelse af lette Fortællinger, et Brev eller en Beskrivelse, dog ogsaa Fremstilling af, hvad der i de forskjellige Sprog er lært.

Historie. 2 Timer.

Fra 1448 til Nutiden, særlig Christian den Anden, Kirkeforbedringen, Christian den Fjerde, Frederik den Tredie og Fjerde, Christian den Syvende, Frederik den Sjette og Tidsrummet fra 1848 til Nutiden.

Geografi. 1½ Time.

Afrika, Amerika og Australien i store Træk. De nordamerikanske Fristater, Danmark, Norge og Sverrige.

Naturhistorie. 1½ Time.

Det menneskelige Legeme, dets Organer og disses Virksomhed. Repetition.

Skriftlæsning. 1 Time.

Læseøvelserne fortsættes.

Skrivning. 2 Timer.

Der skrives dels efter Forskrift, dels efter en trykt Bog. Enkelte Linier og Øvelser uden Linier.

Regning. 4 Timer.

Reguladetri, Brøk. Ved en omhyggelig Forklaring og Anskueliggjøren af denne Talform og ved at benytte smaa Tal sørges for, at Børnene ved Udgangen af denne Klasse kunne regne de fire Regningsarter med Brøk.

Decimalbrøk. Der lægges særlig Vægt paa Hovedregning.

Haandarbejde.

Bøgerne tilfammen hos Lærerinderne 8 Timer ugentlig,

men desuden daglig Øvelse under Plejemoderens Vejledning i
Lapning og Stopning.

Under Lærerindernes Tilsyn skulle de lære paa egen Haand
at klippe og sy et Stykke Vinneb og sy Navn derpaa, strikke
et Par Strømper samt hække en smal Blonde. Strikning
indøves først, derefter Syning og Hækking; Navneklud tilsidst.

Nærværende Læseplan bliver herved approberet.

Stoledirektionen for Odense Rjbstads Provsti, den 7de Decbr.
1884.

Heltzen: N. Damgaard. M. Prøvensen.

Timetabel for Odense Opdragelsesanstalts Skole.

Tiden fra og til	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Fredag.	Lørdag.
1ste Klasse (ældste) undervises af Frk. Thygelsen.						
8—9	Bibelhistorie og Salme.	Drengene arbejde under Assistentens	Lærebog og Salme.	Regning.	Drengene arbejde under Assistentens	Regning.
9—9 $\frac{1}{2}$	Frihed.	Bejledning i Have,	Frihed.	Frihed.	Bejledning i Have,	Frihed.
9 $\frac{1}{2}$ —10 $\frac{1}{2}$	Danst.	Mark og ved Husflid	Stjønscrivning.	Stjønscrivning.	Mark og ved Husflid	Rettskrivning,
10 $\frac{1}{2}$ —12	Rettskrivning og Skriftlæsning.	og Pigerne under Plejemoder og Hus-	Geografi og Natur-	Danst og Skrift-	og Pigerne under Plejemoder og Hus-	Historie og Geografi.
12—2	Middag.	holderste ved Sy-	historie.	læsning.	holderste ved Sy-	Middag.
2—3	Regning.	ning, Rengjøring	Middag.	Middag.	ning, Rengjøring	Danst.
3—4	Naturhistorie.	m. m.		Regning.	m. m.	Bibelhist. og Salme.
2den Klasse.						
	Frk. Thygelsen.	Frk.	Frk.	Frk.	Frk. Thygelsen.	
8—9	Drengene arbejde under Assistentens	Historie.	Bibelhistorie og Salme.	Regning.	Stjønscrivning.	Drengene arbejde under Assistentens
9—9 $\frac{1}{2}$	Bejledning i Have,	Frihed.	Frihed.	Frihed.	Frihed.	Bejledning i Have,
9 $\frac{1}{2}$ —10 $\frac{1}{2}$	Mark og ved Husflid	Stjønscrivning.	Regning.	Lærebog og Salme.	Historie.	Mark og ved Husflid
10 $\frac{1}{2}$ —12	og Pigerne under Plejemoder og Hus-	Geografi og Skrift-	Danst Læsning og	Danst Læsning og	Skriftlæsning og	og Pigerne under Plejemoder og Hus-
12—2	holderste ved Sy-	læsning.	Rettskrivning.	Rettskrivning.	Geografi.	holderste ved Sy-
2—3	ning, Rengjøring	Middag.	Middag.	Middag.	Middag.	ning, Rengjøring
3—4	m. m.	Regning.		Regning.		m. m.
		Naturhistorie.		Rettskrivning.		
3die Klasse undervises af Frk.						
8—9	Bibelhistorie og Salme.	Regning.	Drengene arbejde under Assistentens	Drengene arbejde under Assistentens	Bibelhistorie og Salme.	Stjønscrivning.
9—9 $\frac{1}{2}$	Frihed.	Frihed.	Bejledning i Have,	Bejledning i Have,	Frihed.	Frihed.
9 $\frac{1}{2}$ —10 $\frac{1}{2}$	Stjønscrivning.	Bibelhistorie.	Mark og ved Husflid	Mark og ved Husflid	Regning.	Bibelhistorie.
10 $\frac{1}{2}$ —12	Læsning og Ret-	Læsning og Ret-	og Pigerne under Plejemoder og Hus-	og Pigerne under Plejemoder og Hus-	Læsning og Ret-	Læsning og Ret-
12—2	skrivning.	skrivning.	holderste ved Sy-	holderste ved Sy-	skrivning.	skrivning.
2—3	Middag.	Middag.	ning, Rengjøring	ning, Rengjøring	Middag.	Middag.
2—3	Regning.	Stjønscrivning				Regning.
3—4	Rettskrivning.	Anstuellesundervn.	m. m.	m. m.		Anstuellesundervn.

Desuden erholde alle Børnene 3 Timer Undervisning i Sang ugentlig, og Drengene 4 Timer Gymnastik.

I Haandgjerning deles Pigerne i 2 Hold, der hver faar 4 Timers ugentlig Undervisning.

Nærværende Timetabel bliver herved approberet.

Odense Rjbstads Skoledirektion den 7de Decbr. 1884.

Helten.

A. Damgaard.

M. Prøvensen.

Fra April til September Maaned under Byggeforandringerne bleve samtlige Drengene overførte til den ligeoverfor liggende Landbrugsstole, som velvillig var overladt os til Brug af det patriotiske Selskab. Den 8de Oktober toges den ny oprettede Opdragelsesanstalt i Brug og inden Aarets Udgang havde af Fattigvæsenets i dette Aar havende 141 Børn 66 fundet Optagelse paa Anstalten.

I 1885 var Fattigvæsenets Plejebørn 151, hvoraf 77 opdrages paa Anstalten. Der afgik i Aarets Løb, dels ved Konfirmation og dels paa anden Maade 24, saaat der ved Udgangen af Aaret var tilbage..... 127 Plejebørn
 I 1886 er tilgaaet..... 26 "

Salt...	153	"

Heraf er i Aarets Løb afgaaet:

Ved Konfirmation.....	13	
Overgaaet til Forældrene	10	
Afgaaet ved Døden.....	3	
	26	"
Tilbage den 31te Decbr. 1886	127	"

Disse vare anbragte saaledes:

I Pleje paa Landet i Fyen.....	29
— uden Betaling.....	6
I Odense By.....	5
Paa Døvstumme- og Abnormanst.	6
— Flakkebjerg og Vanderupgaard	3
— Frederiksberg.....	1
I Tellinge.....	1
I Haderslev.....	1
Paa Opdragelsesanstalten.....	75
	127
	"

Med Hensyn til Udgifterne for samtlige Fattigvæsenets Plejebørn, da have disse ialt for 1886 andraget — indbefattet Undervisning og Konfirmationsudstyr — 19518 *N* 36 *Ø*. Heraf falder 4980 *N* 7 *Ø* paa de 46 Børn, som ere anbragte for Betaling udenfor Opdragelsesanstalten eller 108 *N* 26 *Ø* gennemsnitlig pr. Barn og 14538 *N* 29 *Ø* paa de 75 Børn paa Opdragelsesanstalten eller gennemsnitlig 193 *N* 84 *Ø* pr. Barn. Denne betydelig højere Udgift pr. Barn i dette Aar hidrører fra den større Tilgang, da de fleste Børn ere højst utilstrækkelig forsynede med Klæder ved deres Anbringelse og dels fra de mange konfirmerede Børn, da hvert Barns Udstyr ved Udtrædelsen koster noget over 60 *N*. Under almindelige Forhold er Udgiften pr. Barn paa Opdragelsesanstalten 160 *N*.

Der er i de 9 Aar Anstalten har bestaaet, konfirmeret og anbragt ialt 53 Børn, nemlig 24 Piger, som alle ere anbragte som Tjenestepiger, og 29 Drengene, som ere i følgende Stillinger:

2 Bagere, 1 ved Kontorfaget, 1 Farver, 1 Gartner, 1 ved Handelen, 1 Pottemager, 2 Sejlmagere, 2 Skomagere, 2

Snedkere, 1 Sømmand, 1 Tobaksspinder, 1 Tjener og 11 i Tjeneste ved Landbruget.

Med Undtagelse af 2, som paa Grund af Sygdom ere komne ud af de Stillinger, de først vare anbragte i, og 1, som er rejst til Amerika, foreligger der kun tilfredsstillende Vidnesbyrd om Børnernes Vandel, og en stor Del af dem ere endnu paa det Sted, hvor de først anbragtes. — Kjærligheds- og Fortrolighedsforholdet mellem Børnene og Forstanderen samt Lærerpersonalet er udmærket, og de søge os gjerne paa Søn- og Helligdagene for at udveksle deres Glæder og Sorger med os og modtage vore Raad og Vejledninger, og det tør almindelig antages — ikke alene efter egen Opfattelse, men ogsaa efter alle de rosende Vidnesbyrd, der foreligger saavel fra Autoriteter som fra Byens Indvaanere —, at Opdragelsesanstalten i fuldeste Maal har svaret til Hensigten, og det er at haabe, at der herfra vil udgaae en Slægt, der vil blive gode og nyttige Medlemmer af Samfundet, og som igjennem Tiderne vil forringe Tilgangen til Proletariatet, thi Opdragelsen her lægger Hovedvægten paa at vænne Børnene til Arbejde, Nøjsomhed og Hygighed, og vække deres Vresfølelse, — og som der rundt om i Landet er vaagnet en levende Erkjendelse af Nødvendigheden af at gjøre noget mere end tidligere for de hjemløse Børn, hvilket tydelig giver sig tilkjennde ved de mange, Tid efter anden, oprettede Opdragelsesanstalter, saaledes tror jeg heller ikke den Tid er fjern, da Odense Kommune vil see sin Fordel ved at udvide sin Opdragelsesanstalt saaledes, at den kan optage alle sine Plejebørn paa denne; der lyder allerede nu Roster nok om, at Anstalten er for lille i Forhold til de mange Børn, der trænge til en mere regelmæssig Opdragelsesmaade, men naar dette Tidspunkt kommer, bør Striditet gjøres fuldt ud, og der bør da bygges en hel ny Anstalt, og Udjødningen fra Fattiggården maa fuldstændiggjøres.

Odense i Marts 1887.

IV. Omsorg for Plejebørn.

Den 10de Decbr. 1884 stiftedes et Præmieelskab for Plejemødre i Odense By med følgende Love:

- § 1. Efter nøje Undersøgelse at anvise saadanne Plejemødre, hos hvilke et Barn af Moderen eller Slægtninge med Tryghed kan anbringes i Pleje.
- § 2. At have et stadigt og grundigt Tilsyn med det anbragte Barn, erkjendige sig om dets Renlighed, Pasning og Ernæring, og — hvor det er nødvendigt — at give Raad og Vejledning dertil.
- § 3. Naar Barnet bliver sygt give Anvisning til Lægebehandling og, hvis Plejemoderen ikke har Evne dertil, søge at skaffe det Medicin.
- § 4. Engang aarligt at uddele Præmier til saadanne Plejemødre, der ved særdeles Kjærlighed og Omhu for det dem betroede Barn, have gjort sig særligt værdige dertil.

Til dette Selskab er Omsorgen for Plejebørn, der ifølge Sundhedsvedtagten paahviler Sundhedskommissionen, overdraget for de Plejemødres Vedkommende, der stille sig under Selskabets Kontrol. Den 10de Decbr. 1886 vare 73 Plejemødre med 82 Plejebørn under Selskabets Kontrol, hvilket omtrent er 3 Tjerdedele af samtlige de under Fattigvæsenet henhørende Plejemødre og Plejebørn i Odense. Selskabet har vundet god Tilslutning; Medlemsantallet var den 10de Decbr. 1886 ialt 997. Byen er delt i 25 Distrikter, hver med sin Forstanderinde. En Instrux for Plejemødre er forfattet, og en Del Damer føre stadigt Tilsyn med Børnene. Ved hvert Besøg noteres i en trykt Bog specielle Bemærkninger om Konen fandtes hjemme, om Manden var hjemme eller paa Arbejdet, om Stuen var ordenlig renlig og luftig, om Plejebarnet var tilstede, Barnets Huld, Ernæring, Bævt, Humør, Imødekommen og Sundhed. Har det Udslæt, er det helt? Dets Klæder, Seng, Bugge? Ere de rene, tørre og hele? Hvorledes ernæres det? Om med Flaske, Mad eller Sut. Hvem passer det særligt?

De Erfaringer, Selskabet har gjort i de forløbne Aar, have i det Hele været glædelige. Børnene bleve forsvarligt behandlede og, hvor der var Mangler, skyldtes disse ikke Mangel paa god Villie, men snarere manglende Indsigt i Smaa børns Pleje eller Mangel paa Sands for Renlighed og Hygge i Hjemmene.

I 1885 uddeltes i Præmier 700 *Kr* nemlig:

5 paa 40 *Kr*, 4 paa 30 *Kr*, 4 paa 25 *Kr* og 14 paa 20 *Kr*.

I 1886 uddeltes i Præmier 710 *Kr*, nemlig:

3 paa 40 *Kr*, 4 paa 30 *Kr*, 2 paa 25 *Kr* og 21 paa 20 *Kr*.

Desuden fik 6 Plejemødre som Opmuntring tilsammen 70 *Kr*.

Bed Præmieuddelingen er taget Hensyn til god, omhyggelig og fjærlig Pleje. Der har ikke kunnet lægges Vægt paa, om Plejemødrene mer eller mindre have kunnet trænge til et saadant Tilskud til Plejepengene, mens der i visse Tilfælde er taget Hensyn til, at et Barn, for hvis Pleje der kun er betalt et ringe Vederlag, desuagtet er behandlet med særlig Omhu, saavel som til, om et sygeligt Barn, der jo ofte kan være til megen Besvær, under Indflydelsen af en god Pleje har vundet Helbred eller dog er blevet sundere.

Børnehøstler.

Odense har 2 Asyl. Dronningens Asyl, stiftet den 7de Febr. 1836, ejer i Legater 20900 *Kr* og sin egen Bygning. Der optages 112 Børn fra 3—7 Aar. De beskæftiges paa afvekslende Maade passende til deres Alder, lege saasnart Vejret tillader det i det Frie. Ved Julen uddeles rigelige Gaver til dem. Bethanias Asyl, stiftet 1883, modtager 110 Børn, ejer i Legater 4050 *Kr*.

V. Odense Børneklinik.

Dels ved frivillige Bidrag, dels ved Indtægten af en Bazar indsamledes i 1877 en større Sum til Oprettelsen af et Børnehospital i Odense. Da Summen imidlertid ikke vilde være tilstrækkelig til et saadant, begyndte Foreningen den 19de Novbr. 1877 sin Virksomhed med at yde fri Lægehjælp og Medicin til Uformuendes syge Børn, hvilket senere, da der viste sig Trang dertil, udvidedes til tillige at yde styrkende Føde. Virksomheden er stadig stigende; den holdes vedlige alene ved private Bidrag uden Tilskud af Kommunen. I Begyndelsen gaves fri Konsultation 3 Gange ugentlig, fra 1884 daglig i Lægens Hjem, foruden at denne besøger de syge Børn i Hjemmene, naar det er nødvendigt.

Virksomheden har været følgende:

	Antal af Konsultationer og Sygebesøg.	Antal af syge Børn.	Børnenes Fordeling efter Alderen.			Børnenes Fordeling efter Forældrenes Livsstilling.				
			under 1 Aar.	fra 1—5 Aar.	fra 5—15 Aar.	Arbejdsmand og Dagl.	Evende.	Enter.	Ugifte.	Andre.
19. Novbr. 1877										
31. Decbr. 1878	ca. 470	198	31	85	82	61	78	24	21	14
1. Jan.—31. Decbr. 1879	— 850	357	71	122	164	149	128	32	23	25
1880	— 900	350	62	150	138	126	131	36	43	14
1881	— 1000	395	80	165	150	140	149	52	40	14
1882	— 1150	415	100	177	138	182	148	38	31	16
1883	— 1250	510	110	155	245	218	162	63	27	40
1884	— 1600	700	119	301	280	287	251	65	40	57
1. Jan. 1885—31. Oktbr. 1885	— 1800	601	109	213	279	230	246	68	29	28
1. Novbr. 1885—31. Oktbr. 1886	— 2000	763	135	305	323	288	335	69	29	42
Salt . . .		4289	817	1673	1799	1681	1628	447	283	250

Regnskabet har været:

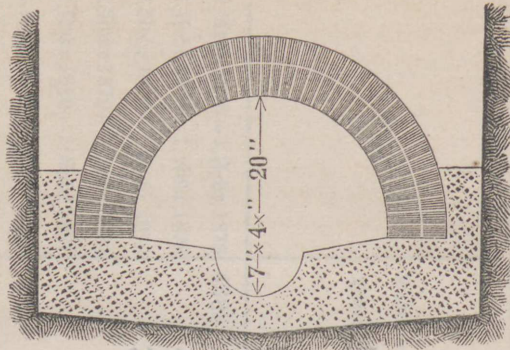
	Indtægt.				Udgift.						Kapitalstatus.		
	Kapital-
bidrag.	Bidrag og
Gaver en
Gang for
alle.	Bidrag fra Sparekasse og
Kommunefond.	Årlige Bidrag.	Inventar.	Porto, Bud, Trykfrager og
Udvertisjementent.	Lægehonorar.	Husleje.	Medicin.	Østvendte
Gode.		Samlet
Udgift.	
1. April 1876 - 1. Febr. 1878	4363 ₈₇	2406			308 ₅₀	64 ₁₅	207 ₈₅	125	50	1 ₁₂		447 ₆₂	6630 ₇₅
1. Febr. 1878 - 1. Novbr. 1878					228 ₁₇	3 ₅₀		285	30	51 ₃₁		369 ₈₁	6670 ₁₈
1. Novbr. 1878 - 1. Novbr. 1879				298	320		4 ₇₅	300	120	71 ₆₃		496 ₃₈	8150 ₅₄
1. Novbr. 1879 - 1. Novbr. 1880			200	283	316		31 ₉₀	300	120	152 ₁₁		625 ₈₁	8158 ₂₁
1. Novbr. 1880 - 1. Novbr. 1881		50	200	255	332 ₆₇		23 ₁₆	300	120	188 ₀₈	21 ₈₀	806	8363 ₆₁
1. Novbr. 1881 - 1. Novbr. 1882		20	350	245	337 ₅₉		27 ₈₈	300	120	179 ₃₈	174 ₇₆	806	8383 ₅₉
1. Novbr. 1882 - 1. Novbr. 1883	820	33	200	255	362 ₀₆		26 ₆₀	387 ₆₀	120	334 ₄₈	59 ₄₀	686 ₄₃	8383 ₅₉
1. Novbr. 1883 - 1. Novbr. 1884		229	350	333	375 ₅₇		30 ₅₁	515		288 ₀₃	277 ₁₆	1156 ₆₁	9143 ₃₈
1. Novbr. 1884 - 1. Novbr. 1885		168 ₉₅	300	468	372		30 ₃₀	500		550 ₉₂	104 ₄₀	1431 ₁₅	9057 ₅₆
1. Novbr. 1885 - 1. Novbr. 1886		435	400	393	378		34 ₅₀	500		939 ₀₁	103 ₆₈	1579 ₉₃	9006 ₂₂
										597 ₃₇	103 ₆₈	1750 ₂₂	9306 ₂₂

VI. Meddelelse

angaaende

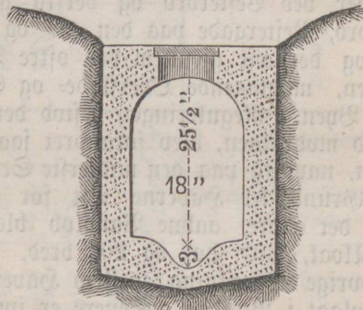
Kloakanlæg i Odense By.

De første Foranstaltninger, som bleve truffet i Odense for at forbedre Vandafløbet i Byen, udførtes i 1866, da der blev foretaget en Regulering af det største Spildevandsafløb, den saakaldte „Rosenbæk“, som begynder ved Vesterbro og derfra gaar mellem Ejen dommene i Vesterbro, Vestergade paa den ene og i Vindegade paa den anden Side, og dernæst gennem den østre Del af Byen over Helteengen til Aaen, modtagende Overflade- og Spildevand fra de nærmeste Dele af Byen. Reguleringen bestod deri, at Faldet, som var stærkest ned ad mod Aaen, blev forandret saaledes, at Bækkens Bund blev uddybet, navnlig paa den midterste Strækning fra Graabrødre Hospitals Grund til Haverne Øst for Ramsherred, paa hvilken Strækning det ældre, aabne Vandløb blev erstattet af en muret, ægformet Kloak, 30" høj og 20" bred, med et Fald af 1 : 300. Den øvrige Strækning mellem Haverne blev derimod holdt aaben og brolagt i Bunden. Senere er imidlertid efterhaanden, nemlig i Aarene 1874, 1878, 1881, 1882, 1884, 1885 og 1886 (se vedføjede Oversigt), hele Vandløbet fra Vesterbro til Helteengen erstattet af lukkede Ledninger, medens man paa Grund af Helteengens lave Beliggenhed har maattet føre Vandet over denne i en aaben Trærende. Paa Strækningen fra Graabrødre Hospital til Helteengen, hvor Dybden varierer fra 8 til 11 a 12 Fod, er Kloaken muret og ægformet med 30 a 36" Højde og 20 a 24" Brede. Faldet varierer her fra 1/130 til 1/300, idet dog den nederste Strækning fra Helteengen til Ramsherred, som er kanaliseret flere Aar efter 1866, dog i det hele taget er lagt en Del dybere af Hensyn til Fremtiden, saaledes at der ved Ramsherred, hvor den i 1866 murede Kloak endte, er et pludseligt Vandfald paa ca. 3 Fod. Strækningen fra Graabrødre Hospital til Pantheons Passage, hvor Dybden varierer fra 5—8 Fod, er kanaliseret ved en muret, øjstensformet Kloak, 24 a 27" høj og 48" bred, med et Fald af ifftun 1/550 a 1/600.

Strækningen fra Pantheons Pasage, hvor Dybden kun er ringe (3 a 5 Fod), idet Terrainet i de tilstødende Haver falder en Del fra Gaden ned imod Vandløbet, er kanaliseret ved en luftet Betonledning af nedenstaaende Profil.

Faldet paa denne Strækning er kun 1/500.

Paa de to sidstnævnte Strækninger er en Del Slamfister til Bundfældning af Snavs, og paa Betonledningen er der paa hver 50 a 60 Fods Afstand en 6' lang og 6" bred, med en Blanke til-dækket Abning, hvorfra Ledningen kan kontrolleres og renses ved Gjennemtrækning med en Kost eller Børste. Da der imidlertid den største Del af Aaret løber en Strøm af rent Vand fra Byens Marker ind i denne Ledning, saa har det hidtil vist sig, at den kan holdes ren, uden at Anvendelsen af kunstige Oprensningsmidler har været nødvendig.

Først fra 1870 at regne er en systematisk Kanalisation ved lukkede Ledninger i Gaderne paabegyndt og derefter fortsat efterhaanden i det Omfang, som findes angivet i den efterfølgende Oversigt.

Medens man kun i Begyndelsen forsynede de Gader, som bleve omlagte, samtidigt med Kloakledninger, saa gik man senere systematisk frem efter en forud lagt Plan og fremskyndede Juld-

førelsen af Byens Kanalisering saaledes, at nu kun en meget ringe Del af Byen staar tilbage at forsyne med Kloakledninger (se Planen).

Af Planen vil det sees, at den vestlige, den midterste, den østlige og den sydlige Del af Byen afvandes til Naen og kun den nordlige Del af Byen afvandes til Havnebasinet. De største Hovedledninger, foruden de alt nævnte murede Ledninger, ere lagte af støbte Betonrør (21" a 24" i Diameter), medens de mindre Hovedledninger ere lagte af Lerrør med Diameter 6", 9", 12", 15" og 18", undtagelsesvis enkelte 21" og 24". Faldene paa Hovedrørledningerne variere fra 1/100 til 1/250, saaledes at de større Ledninger i Reglen have de mindste Fald, og uagtet Vandet i flere af disse Ledninger under den ordinære daglige Maximums Vandføring ofte neppe naar 2 Fod i Sekundet, medens man som Regel foreskriver 2½ a 2½ Fod, saa har det dog vist sig, at Ledningerne holde sig rene med de anvendte Fald med Undtagelse af enkelte Steder i de allerøverste Ender, hvor Vandtilstrømningen er meget ringe, og hvor derfor Anvendelse af selvvirkende Udslytningsapparater vil være ønskelig. Murede Brønde paa Hovedledningerne ere i Reglen undgaede saa meget som muligt og derfor kun anbragte paa Steder, hvor flere Hovedledninger støde sammen.

Sideledningerne ind paa privat Grund ere lagte af 4" eller 6" Rør efter Størrelsen af de Arealer, som de skulle afvande, og er det paalagt Husejerne, at alle Slamkisterne i Gaarde eller Bygninger skulle være forsynede med Vandlaas. Som Regel anvendes Lerrørs-slamkister med Vandlaas. For at lede Overfladevandet fra Gaardene ned i Hovedledningerne er der med passende Mellemrum (100 a 150 Fod) i Gaden's Hødestene anbragt 12" Lerrørsbrønde, dækkede med en Smedejerns Rist i en Støbejerns Ramme; dog er der paa alle lave Steder eller Steder, hvor Vandet ikke kan løbe videre, anbragt større murede Slamkister med betydeligt større Ristflader (indtil 13" x 36") og 6 a 9" Afsløbsledning. Grundene og Kjalderne ere i Reglen affvede til Kloakledningerne, hvor disse ligge i den fornødne Dybde; kun paa et enkelt Sted — Kongensgade og Vestre Stationsvej — er der lagt en særlig Ledning for Afføvning af Grundvand med mindre Fald og derfor i større Dybde end den i samme Gadestrækning liggende Kloakledning.

Til Ventilation af Ledningerne er endnu hidtil ingen Foranstaltninger truffet, men Opmærksomheden er henledet herpaa, og Foranstaltninger i den Retning ville sikkert snart blive truffene, navnlig naar tilfredsstillende Bøsninger af dette Spørgsmaal ere gennemførte og have staaet deres Prøve andetseds.

Af Planen vil det sees, at omtrent $\frac{2}{3}$ af Spildevandet er ledet til Naen og omtrent $\frac{1}{3}$ til Havnebasinet; da der imidlertid navnlig i Sommermaanederne kun er en ringe Strøm i Naløbet og hele Aaret igjennem saa godt som ingen Strøm i Havnebasinet, saa fremfalder Udgydelsen af Byens Spildevand paa disse Steder en betydelig Forurensning og Infektion af Vandet, og da denne selvfølgelig vil tage til med Aarene, saa vil man sandsynligvis i en muligvis ikke fjern Fremtid blive nødsaget til at tage under Over-

vejelse, hvad der skal gøres for at fjerne de deraf flydende Ulemper, og det er da sandsynligt, at dette vil kunne udføres ved at opfangne alle til Naen gaaende Ledninger i en Hovedledning paa hver Side af Naen, der samlede føres i en Hovedledning fra Helteengen til Bagaen ved Ejby Mølle, medens det Spildevand, der nu løber i Havnebassinet, enten maatte underkastes en temist Rensning eller eventuel en Filtration og Rensning ved Oversvømmelse og Banding af lavtliggende Arealer der i Nærheden. Naar man endnu ikke har besluttet Udførelsen af disse Foranstaltninger, saa er Grunden dertil, at man ikke endnu anser det for nødvendigt at bringe de betydelige Pengeofre, som disse ville kræve.

Af efterfølgende Oversigt vil det sees, at der ialt til Dato er anlagt i Hovedledninger paa Kommunens Foranstaltning:

Rørledninger	43860 Fod
Betonledninger	4680 —
Trærender	400 —
Murede Ledninger	2920 —

Salt... 51860 Fod

for en samlet Udgift af 171915 *ℳ*, altsaa i Gjennemsnit 3³² *ℳ* pr. Fod.

Desuden er der i Gader, som ere anlagte af Private, lagt 13830 Fod Rørledninger, hvorefter der altsaa ialt er anlagt 65690 Fod Ledninger, medens der staar tilbage endnu at lægge 16080 Fod Rørledning med en anslaaet Udgift af 27460 *ℳ*.

Af Oversigten sees det endvidere, at der til Hovedledningernes Anlæg er betalt for Vandvejsgadernes Vedkommende et Bidrag fra Amtet af 8305 *ℳ*, samt at der til andre Hovedledninger er betalt Bidrag af ialt 12065 *ℳ* fra private Husejere.

Med Hensyn til Anlægget af Sideledningerne til de private Ejendomme bemærkes, at disse som Regel i selve Gaderne ere anlagte ved offentlig Foranstaltning, imod at Husejerne have refunderet de dertil medgaaede Beløb.

Ræmnerkassen har derfor til Dato kun havt den forholdsvis lille Udgift af 151545 *ℳ* til Kloakanlæg.

Odense i April 1887.

Dorrigt over Høstetning i Østfri

Aar	Høstetning	
	af Høstetning	af Høstetning
1886	1200	1200
1870	1200	1200
1871	1200	1200
1872	1200	1200
1873	1200	1200
1874	1200	1200
1875	1200	1200
1876	1200	1200
1877	1200	1200
1878	1200	1200
1879	1200	1200
1880	1200	1200
1881	1200	1200
1882	1200	1200
1883	1200	1200
1884	1200	1200
1885	1200	1200
1886	1200	1200
1887	1200	1200
1888	1200	1200
1889	1200	1200
1890	1200	1200
1891	1200	1200
1892	1200	1200
1893	1200	1200
1894	1200	1200
1895	1200	1200
1896	1200	1200
1897	1200	1200
1898	1200	1200
1899	1200	1200
1900	1200	1200

Oversigt over Kloakanlæg i Odense,

Aar.	Navn.	Soved-			
		Spørledning.	Betonledning.	Muret Ledning.	
1866	Kamshered, Hansjensensstræde og Gravene	Fod.	Fod.	Fod.	
1870	Nedergade og Brogade	"	"	1200	
1871	Nørrebro's østre Husrække	920	"	"	
	Fiskebølvet	1200	"	"	
	1872	Drænsledning til Villakvarteret	520	"	"
	Flakhaven, Klingenberg og Munkemøllestræde	1500	"	"	
	Overgade og Paaskestræde	1230	"	"	
	1873	Vestergade (Midten) og Aylgade	840	"	"
	Paa Albanitorv, Vest	1000	"	"	
	Fra Nyenstad til Frelsens Krog	400	"	"	
	Kongensgade, Nord	400	"	"	
	1874	Pjentedamsgade (Rosenbæk)	580	"	"
	1875	Overgade og Frue Kirkestræde	"	"	720
	Klaragade	800	"	"	
	Fra Nørregade til Adamsgade	840	"	"	
	Pjentedams- og Østergades Forlængelse ...	840	"	"	
	1876	Vestergades østre Ende	2470	"	"
	Vestre Stationsvej	360	"	"	
	Fra Albanigade til Nonnebakken	1320	200	"	
	1877	Vestergade, vestre Ende	640	"	"
	Frederiksgades nordlige Ende	600	"	"	
	Kongensgades sydlige Ende	480	"	"	
	St. Knuds Kirkestræde	570	"	"	
	Enggade	240	"	"	
	Fra Grynhøjene til Laen	360	"	"	
	Hunderupgades vestre Ende	780	"	"	
	Skolegade	440	"	"	
	1878	Holstedestrand	340	"	"
	Lindevej	670	"	"	
	Afløb fra Vestergade: vestre Ende	"	"	360	
		480	"	"	
	Alt overføre...	20820	200	1080	

udforte fra 1866–1886 (infl.).

| Ledninger | | | | Sideledninger
i Gaden. | | |
|------------------------|------------|--------------|-------|---------------------------|---|------|
| Udgifter | | | | Soved-
summer. | Udgifterne refun-
derede Kæmner-
kassen af Private. | |
| for Kæmner-
kassen. | for Amtet. | for Private. | Kr | | Kr | Kr |
11000				11000		
800	320	540		1660	610	610
550	"	1185	1735		"	
640	"	230	870	2605	300	300
1550	"	"	1550		"	
2965	"	"	2965		"	
700	200	"	900	5415	"	70
2180	1740	"	3920		450	
875	"	"	875		65	
730	"	"	730		"	
2225	"	"	2225	7750	320	835
3780	"	"	"	3780	"	
1810	1400	"	3210		690	
2290	"	"	2290		130	
2590	"	600	3190		"	
10870	"	"	10870		"	
600	600	"	1200	19560	160	820
1490	450	1500	3440		"	
150	"	370	520	5160	"	160
1650	880	"	2530		540	
940	900	"	1840		160	
1620	"	450	2070		200	
240	"	"	240		160	
860	"	"	860		"	
475	"	475	950		"	
530	"	"	530		"	
500	"	"	500		"	
860	550	"	1410	9520	"	1060
4000	"	"	4000		"	
1570	"	"	1570	6980	"	
61040	7040	5350		73430		

Aar.	Navn.	Hoved-		
		Rørledning.	Betonledning.	Muret Ledning.
	Oversført...	Fod. 20820	Fod. 200	Fod. 1080
1879	Vestergade, Midten (Kongensg. til Graabrøstr.	380	"	"
	Overstræde, Theaterstræde og Ramsøherred .	680	"	"
	Nørregade, sydlige Ende	780	"	"
	Kragshøjvej!	400	"	"
	Hospitalsstien n. m.	420	"	"
1880	Ryttergade	500	"	"
	Grønnegade	780	"	"
	Tværgade	560	"	"
1881	Bindegade (Grønnegade til Kongensgade)..	360	"	"
	Klokkeddybet	140	"	"
	Kanalvejen (Nørrebro)	360	"	"
	Kvægtorvet (Rosenbæk)	600	"	580
1882	Graabrødreplads	400	"	"
	Helteengen	"	Trær. 400	100
1883	Bogestræde og St. Annagade	500	"	"
	Staalstræde	350	"	"
	Skulfenborg	400	"	"
	Søndergade og Vesterbro (østre Ende).....	880	"	"
	Fra Vandværket til Naen	1800	"	"
	Klostervejen	240	"	"
1884	Bangsboder	400	"	"
	Hørjetorvet	100	"	"
	Mhyntestræde	340	"	"
	Vesterbro (vestl. Ende)	1120	"	"
	Bindegade, Olaf Ryesgade og Thorsgade ..	960	"	"
	Østre Stationsvej, Nalhyttegade og Nørrebro	1780	2860	"
	Rosenbækken langs Museets Grund	"	"	120
	Middelfart Landevej og Store Glasvej ...	2230	"	"
	Sortebrødrestræde	80	"	"
	Klostervej	340	"	"
1885	Nørregade og Nyenstad	920	"	"
	Fra Tolderlundsvej til Nørrebro	260	"	"
	Vestre Ende af Bindegade	780	"	"
	Alt oversføre...	40660	3060	1880
			og 400 Fod Trær.	

| Ledninger | | | | | Sideledninger
i Gaden. | |
|------------------------|------------|--------------|-------------------|--------|---|------|
| Udgifter | | | | | Udgifterne refun-
derede Kæmner-
kassen af Private. | |
| for Kæmner-
kassen. | for Amtet. | for Private. | Hoved-
summer. | | | |
Kr	Kr	Kr	Kr	Kr	Kr	Kr
61040	7040	5350		73430		3855
350	350	"	700		290	
1200	"	"	1200		300	
1400	"	"	1400		430	
"	"	305	305		"	
460	"	"	460		"	
800	"	"	800	4065	"	1020
2830	"	"	2830		323	
250	"	450	700	4330	195	518
800	"	"	800		250	
330	"	"	330		"	
1150	"	"	1150		"	
3620	"	"	3620		"	
740	"	"	740	5900	"	250
"	"	"			"	
3370	"	"	3370		"	
440	"	"	440	4110	380	
330	"	"	330		80	
460	"	"	460		160	
1470	415	"	1885		470	
8550	"	4000	12550		170	
"	"	305	305	15970	"	1260
460	"	"	460		215	
100	"	"	100		30	
300	"	"	300		115	
2065	500	"	2565		560	
980	"	240	1220		390	
22960	"	500	23460		860	
1580	"	"	1580		"	
3380	"	"	3380		"	
55	"	55	110		"	
"	"	670	670		"	
1845	"	"	1845	33845	"	2170
1250	"	"	1250		545	
1250	"	"	1250		80	
	"	"			225	
125815	8305	11875	4345	141650	850	9073

Aar.	Navn.	Soved-		
		Norledning.	Betonledning.	Muret Ledning.
		Fod.	Fod.	Fod.
		400 Fod Trærende		
	Oversført...	40660	3060	1880
1885	Obinsgadej.....	240	"	"
	Krudthugsgade m. m.	840	"	"
	Rosenbækken fra Lindevej til Kongensgade.	"	"	500
1886	Rosenbækken fra Kongensgade til Vesterbro	"	920	540
	Hjælpeledning i Hjertedamsgade	"	700	"
	Albanitorv med Torvestræde og Abelgade..	860	"	"
	Mellemstræde	400	"	"
	Kræmmergyden og sydl. Ende af Skibhusv.	400	"	"
	Baastestræde	160	"	"
	Fra Søndergade til Naen.....	300	"	"
	Salt...	43860	4680	2920
		og 400 Fod Trærende.		

| Ledninger | | | | | Sideledninger
i Gaden. | |
|------------------------|------------|--------------|-------------------|--------|---|-------|
| Udgifter | | | Soved-
summer. | | Udgifterne refun-
derebe Kæmmer-
kassen af Private. | |
| for Kæmmer-
kassen. | for Amtet. | for Private. | | | | |
Kr	Kr	Kr	Kr	Kr	Kr	Kr
125815	8305	11875	4345	141650	850	9073
640	"	90	730		130	
1520	"	"	1520		"	
5370	"	"	5370	11965	"	980
11810	"	"	11810		"	
3675	"	"	3675		"	
1320	"	"	1320		170	
370	"	"	370		195	
640	"	"	640		255	
225	"	"	225		"	
160	"	100	260	18300	"	620
151545	8305	12065	"	171015	"	10673

Desuden i af Private anlagte, nye Gader fra 1874—1886:

	Fod.
Kronprindsensgade	1200
St. Knudsgade	700
Gormsgade	250
Abfaløngsgade	740
18" og 21" Hovedledning dersteds	1170
Fredensgade	880
Alleegade	1860
Duf Bagergade	640
H. C. Andersen'sgade	640
Hunderupvej	560
Grynhøjene	260
Odensgade, Dronningensgade og Thorsgade	2380
Kings- og Jens Benzonsgade	700
Klostervejens Forlængelse	490
Bjerggade	900
Ny Vestergade	460
Salt...	13830

Resterende Kloakanlæg.

| | Forledning. | Udfaaet Ud-
gift for Køm-
netfaalen. |
|---|-------------|--|
| Ledning i Frederiksgade og Nyborg Landevej | 1480 | 2500 |
| — i Hunderupgade | 740 | 1230 |
| — i Langgade | 860 | 1200 |
| — i Grynhøjene | 440 | 650 |
| — i St. Jørgensgade og Rødehusgade . | 1080 | 2400 |
| — i Dannebrogsgade | 900 | 950 |
| — i Store og lille Parcelvej | 740 | 700 |
| — i Kirkegaardsgaalen | 600 | 900 |
| — i nederste Ende af Dverg. og Præstestr. | 650 | 700 |
| — i Albanigade | 720 | 1900 |
| — i Adamsgade og Østergade | 980 | 1400 |
| — fra Rødegaaardsvej til Aaen | 1480 | 3600 |
| — i Rødegaaardsvej | 1200 | 1550 |
| — fra Skibhuvej til Tolderlundsvej ... | 1200 | 3680 |
| — i vestre Ende af Thorsgade og søndre
Ende af Odensgade | 1170 | 1600 |
| — i Skibhusvejen | 1840 | 2500 |
| Salt... | 16080 | 27460 |

VII. Vandværken.

Odense By har allerede i mange Aar været forsynet med Drikkevand fra et Vandværk, „en Vandfonst“. Indtil 1580 forsynedes Byen med Vand alene fra Brønde; dette Aar anlagdes paa Kong Frederik den Andens Befaling den første Vandledning. Saa vidt man kan skjønne efter et Prospekt af Odense By og Omegn fra 1593 bestod denne Vandfonst af en Vandledning, som førte Vand fra den sydvest for Byen løbende Bæk ind til 3 Cisterner paa 3 af Byens aabne Pladser. Den nævnte Bæk, som for Tiden fører meget lidt Vand om Sommeren, har nemlig tidligere ført betydelig mere Vand, ja, har endog tidligere ved sit Udløb i Aaen drevet en Vandmølle, men det betydelige Tilløb den fik fra Sanderrum Bæk er for ikke mange Aar siden ledet bort direkte til Aaen og mulig er ogsaa andre Tilløb tidligere ledet andet Steds hen.

Denne Vandledning nøjedes Byen med indtil Midten af forrige Aarhundrede, da der blev anlagt nye og flere Ledninger, som ledes ind i flere private Gaarde og Huse og samtidigt bleve de Rilder ved Roersdam, der siden have forsynet Byen med Vand, tagne i Brug. Disse Ledninger, hvortil Trærør benyttedes, havde et saa ringe Fald, at Vandet kun i lavtliggende Huse ved eget Tryk kunde løbe ud af Vandopstanderne i Gaardene. I 1852 besluttede Byen derfor at anlægge et fuldstændigt nyt Vandværk med Pumper, drevne ved Dampkraft, som kunde trykke Vandet op i alle Etager, og Anlægget overdroges til Civilingeniørerne English, Hansen og Valenn. Vandet toges fornemmelig fra Roersdam, som blev hyderligere udgravet for at opsamle Vandet fra saa mange Rilder som muligt. Vandet førtes herfra gennem en Ledning af 10" glasfærdede Lerrør ind til Vandværket, hvor det filtreredes gennem 3 Filtrebasminer, inden det førtes ind til Pumperne. For at firkte sig mod Vandmangel i tørre Somre lagde man tillige en Reserveledning fra Rosenbækken ind til Filtrene. Det filtrerede Vand førtes ind i Byen ved Hjælp af 2 dobbelt-virkende Trykpumper, som drevs af 2 Højtryks Dampminer af 5—6 Hestes Kraft, hvoraf dog kun 1 stadig var i Gang. Trykhojden viste sig, da Anlægget kom i Gang, mindre end ønskeligt, men Byen forsynedes

dog med særdeles godt rent og frisk Drilkevand, og Odense var den første By her i Landet, der fik et Vandværk, ligesom den var den første, der fik et Gasværk, som anlagdes samtidigt med Vandværket.

Efterhaanden som Byens Indbyggerantal tiltog, sølte man mere og mere, hvor utilstrækkelig Vandforsyningen var om Dagen. I 1868 begyndte man at tage alvorligt fat paa Sagen og daværende Stadsingeniør Bruun udarbejdede et Forslag til Vandværkets Udvidelse, baseret paa en Suplering af Vandforsyningen med Vand fra Naen. Forinden man vilde benytte dette Forslag, anmodede man Professor Golding i Kjøbenhavn om at foretage en Undersøgelse af de vandsførende Lag vest for Byen. Der viste sig ved Boringen at være et stort vandsførende Sandlag i Nærheden af Jordoverfladen, hvis Vandmængde var rigelig og kunde benyttes, naar Vandet derfra samlede i en dyb Samleledning. I Maj 1870 begyndte Arbejderne under Ledelse af Stadsingeniør Schimsen, med en stor Spildevandsledning fra Vandværket ned til Naen, og fra Maj 1871 kom det udvidede Værk i Gang. Beføstningen ved Udvidelsen var ialt 72000 *℔*, mens det første Anlæg i 1853 kostede 140 000 *℔*. Den disponible Vandmængde forøgedes fra 8500 Tdr. Vand i Døgnet til ca. 15000 Tdr., hvad der dengang med et Indbyggerantal af 17000 betragtedes som tilstrækkeligt. Fra Maj 1871 til Aug. 1872 var den største Vandmængde, der forbrugtes i et Døgn 13970 Tdr., den mindste 7000 Tdr., største Vandforbrug i en enkelt Time 866 Tdr., mindste 130 Tdr.; det gennemsnitlige Forbrug i et Døgn var fra 8680 til 11640 Tdr.

Efterhaanden voksede Byen stærkt, og Vandforbruget tiltog som en Folge heraf. I 1876 var Maximumsforbruget i et Døgn af 19050 Vandforbrugere vorat til 15650 Tdr., saa at der blev Nødvendighed for at skaffe mere Vand. Det besluttedes derfor at foretage nye, artefiske Boringer vest for Byen. Der boresdes først i Koersdam til 125 Fods Dybde, uden at man fik Vand af nogen Betydning, og da Røret under Boringen gennem et Stenlag bøjede sig, opgav man Boringen her. Der forsøgte en Boring i Nærheden af Vandværket til 324 Fods Dybde, som kostede 4300 *℔*, men blev uden Resultat. Derimod lykkedes Boringerne godt i en lavtliggende Eng, Koerskov, ca. 2000 Alen vest for Vandværket, hvor man traf 2 righoldige vandsførende Lag i 120 og 60 Fods Dybde. Der udførtes her efterhaanden 8 Boringer, hvoraf dog det ene Borehul ikke gav videre Vand, mens de øvrige tilsammen strag gav en Vandmængde af ca. 12000 Tdr. i Døgnet, et enkelt Borehul gav alene ca. 4000 Tdr. Borehullernes Dybde varierede fra 60—120 Fod. Boringerne kostede for 3" Rør ca. 8,70 *℔* pr. Fod. Analysen af Vandet viste, at det maatte betragtes som godt, baade til Drilkevand og industrielt Brug, om det end indeholdt lidt mere Sern end ønskeligt. Foreløbigt løb Vandet i en aaben Rende til Vandværkets Ledninger, men for at erholde det saa frisk og søligt som muligt, lagdes i 1878 en underjordisk Ledning af 10" glasfærede Rør, tættede med Cementmortel, hen til en af Vandværkets ældre Ledninger, hvorigennem Vandet fra Borehullerne sammen med Vandet fra det tidligere omtalte, mere overfladiske, vandsførende Lag, løber

direkte til Massinbrønden, for der, sammen med det filtrerede Vand fra Koersdam, at pumpes ind i Byen. Udgiften til denne Ledning, som er 1580 Alen lang, og blev lagt i 5—15 Fods Dybde, var ca. 10850 *R* eller 6 *R* 90 *Ø* pr. Alen.

Vandmængden fra de artesiske Boringer formindstedes efterhaanden, saa at den i Foraaret 1881 var sunket ned til ca. 4000 Tdr. i Døgnet. Grunden hertil var Tilsludging af Nabningerne i Bunden af Borerørene; da disse oprensedes ved almindelige Boreapparater, steg Vandmængden til ca. 9000 Tdr. i Døgnet. Under Byens stærke Tilvæxt i de senere Aar blev imidlertid det Krav, der stilledes til Vandforsyningen, større og større, og det blev derfor nødvendigt at foretage 2 nye Boringer i Koerskov Eng, der foretoges med 5" Rør og lykkedes saa godt, at de tilsammen gav ca. 12000 Tdr. Vand i Døgnet. Borerørene førtes ned til 74 og 84 Fods Dybde og kostede 790 og 1230 *R* eller 10,70 og 14,61 *R* pr. Fod. Disse Boringer udførtes ved tør Boring uden Pumpning, medens de tidligere udførtes under Vandpumpning. De forskellige artesiske Boringer have vist, at der findes rigelige underjordiske Vandlag. Vel aftager ved hver ny Boring Vandmængden i de gamle Borehuller noget, men den samlede Vandmængde tiltager dog betydeligt, saa at der ingen Grund er til at befrygte, at det skal blive umuligt at tilvejebringe endogsaa betydeligt større Vandmængder end de nuværende 25—26000 Tdr. i Døgnet. Selv om de underjordiske Vandbeholdninger i Koerskov Eng engang skulde vise sig utilstrækkelige, vil dog sikkert en tilstrækkelig Vandmængde kunne erholdes fra de righoldige vandførende Lag, der strække sig op mod Sanderum By og som bleve undersøgte i 1869—70. Den hele Vandtilførsel vil kunne sees af medfølgende lille Kort, hvorpaa de forskellige Boringer og Ledninger ere anlagte.

Vandet, navnlig fra de artesiske Boringer, indeholder en Del Jern, der viste sig at medføre Ulemper ved efterhaanden at afsætte sig i Ledningerne, hvis Vandføringssevne derved formindstedes, ligesom Forurenningen af Vandet paa Grund af udsældet Jernveilte i Forbindelse med Algedannelser (*Crenotrix*) var generende for Vandforbruget. I 1882 opførtes derfor et særegent Hus med et Iltningsapparat, som Vandet maa passere inden det filtreres (se Figurene). Iltningsapparatet bestaar af paralelt løbende Betonrender, ordnede omkring et firkantet Bassin, hvis fremspringende Kanter foroven forsynes med Riller, hvorigennem Vandet i et stort Antal smaa Straaler styrtes ned i Bassinet. Rrenderne ligge over hinanden saaledes, at ved hvert Hjørne, ialt 9, er et lille Vandfald af 6" Højde. Rrenderne have et Fald af 1 : 270, og en samlet Længde af 245 Fod. Hele Huset med Betonindretning kostede ca. 5300 *R*. Ved Iltningen forandres Jernforilte til Jernveilte, der udsældes dels i Bassinet, dels senere i Filtrene, og Vandet renses meget godt ved denne Methode, saaledes at Cementvæggene i Rensvandsbeholderne have bibeholdt deres graa Farve, medens Væggene i Iltningsbassinet og Filtrene antage en rødbrun Farve. Fra Bassinet i Iltningshuset løber Vandet ved eget Tryk ind i 4 Filtre,

der ved Mellebrønde og Ledninger staa i Forbindelse med en i 2 Rum delt, bagved liggende Beholder for filtreret Vand, hvorfra det igjen ved en 9" Støbejerns Ledning løber til Mastbrønden. Da Vandet er forholdsvis rent og derfor ikke behøver en saa omhyggelig Filtration som Overfladevand, behøver Filtrenes Sandlag ikke at være saa tykt, og Filtrationshastigheden bliver derfor større, end for Overfladevand, omtrent $\frac{3}{4}$ Fod i Timen. Der haves ialt 5280 \square' Filtreslade, hvorigennem kan filtreres 22130 Tdr. Vand i Døgnet, og selv noget mere, uden at Vandet bliver mindre godt renset. De 2 Beholdere for renset Vand rumme tilsammen 3590 Tdr. og ere indrettede saaledes, at hver Afdeling for sig kan renses og skylles, ligesom ethvert af Filtrene for sig kan skræbes, renses og fornyes. Baade Filtrene og Beholderne ere overdækkede for at holde Frostene ude om Vintren og bevare Vandet køligt og rent om Sommeren. Hele Filtreranlægget (se Figuren) er udført i Beton med Trætag og har kostet ca. 31000 \mathcal{L} . Da der er 4210 \square' Bundsflade i alle Beholderne, hvis indvendige Højde er $8\frac{1}{2}$ a 9 Fod, har altsaa hver Kvadratfod kostet 7,36 \mathcal{L} , Tagdækket iberegnet. Filtrene ere indrettede paa følgende Maade: 3 Bunden er støbt Tværrønder med Fald ned til en horizontal Hovedrønde i Midten; over Tværrønderne ligge løse Mursten Side om Side og over Hovedrønden i Midten støbte Cementfliser. Her ovenpaa ligger først et 6" tykt Lag Sten af et Hønsægs Størrelse, derpaa et 6" tykt Lag Sten af en Valnøds Størrelse, derpaa et 6" tykt Lag Sten af en almindelig Nøds Størrelse, og øverst 18" skarpt Sandgrus. Alle Materialierne ere vaskede omhyggeligt inden Anbringelsen. Betonarbejdet blev udført i Blandinger 1 : $3\frac{1}{2}$: 7 og 1 : 3 : 6 med Anvendelse af en Blanding af Singel og Granitstøkker og har holdt sig godt. Alle Rønder og Baskinet i Iltningshuset stures og udfyldes 2 Gange ugentlig, Gruslaget i et Filter skræbes i Reglen hver 14de Dag og det afskræbte Grus med Bundfaldet bortkjøres; samtidig stures og skylles Væggene. Naar et Filter har været skræbet saa mange Gange, at Gruslagets Tykkelse er svunden ned til ca. 9", lægges der nyt Grus ovenpaa. Naar et Filter tømmes, ligger der over det hele et tyndt Lag af samme rødbrune Masse, som bortskylles fra Baskinet i Iltningshuset. Beholderne for filtreret Vand tømmes ogsaa 3—4 Gange om Aaret og deres Bund og Vægge fejes og skylles rene. Ved gjentagne Maalinger om Somren har det vist sig, at Vandet i den varme Aarstid kun opvarmes 1° under Rensningen og Iltningen, idet Vandet fra Markledningerne har en Temp. af 8° R, medens Rentvandspumperne drive det ind i Byen med en Temp. af 9° R. Efter dette Anlægs Udførelse bliver alt Vandet, der kommer fra Ledningen, der afstiver det foroven omtalte vandførende Lag nær Overfladen af Jorden, og alt Vandet fra de artesiske Boringer, iltet og filtreret, medens Vandet fra Koersdam (den ældste Vandledning) kun fitteres.

Paa Vandværket haves 2 Dampkedler, anstaffede i 1871, hver med en Ildpaavirkningsflade af 260 \square Fod, der forsyne de

forskjellige Maskiner med Damp. I 1871 anskaffedes 2 smaa Høj- og Lavtryksmaskiner med Pumpe, beregnede til med normal Gang at levere 375 Tdr. Vand i Timen, men have maattet levere indtil 420 Tdr. Vand i Timen. I 1879 anskaffedes en ny Dampmaskine, der leverer 900 a 1000 Tdr. Vand i en Time, en liggende Høj- og Lavtryksmaskine, der kostede 16800 *R.*, uedens Udvidelsen af Maskinbygningen, Tilslutningen til Vandledninger m. m. kostede 5400 *R.* Maskinens udførte Nettoarbejde var 14,7⁵ Hestes Kraft og Kulforbruget 5,4 *Pd.* Kul pr. Netto Hestekraft. Den var beregnet til med normal Gang at levere 800 Tdr. Vand i Timen, men har leveret indtil 1040 Tdr. Naar en af de store og en af de smaa Maskiner arbejde sammen, kan Værket for Tiden levere indtil 1460 Tdr. Vand i en Time og Maximum har 10de Juli 1885, Kl. 11—12 været 1446 Tdr. Værket har desuden 2 Filterpumper, som pumpe Vandet op i Iktningshuset; den ene kan med normal Gang pumpe 900, den anden 700 Tdr. Vand i Timen.

Da Vandværket ikke har nogen højtliggende Beholder, som kan regulere og suplere Pumpningen, er det nødvendigt, at Pumpningen maa følge det varslende Forbrug i Byen. At dette, naar Vandtrykket paa Værket skal holdes nogenlunde konstant, i særlig Grad kræver Opmærksomhed fra Funktionærernes Side, indses let, da Vandforbruget i 1885 varierede pr. Time fra 207 til 1446 Tdr. Om Natten pumpes med en mindre Maskine, da den store Maskine, der arbejder om Dagen, ikke vil kunne gaa langsomt nok ved Minimumsforbrug. Som Sikkerhed for, at ikke en for kraftig Pumpning skal bringe Trykket for højt op, findes der paa Hovedledningerne paa Værket 2 Sikkerhedsventiler, der aabne sig, naar Trykket naaer en vis Grændse; disse træde altsaa i Stedet for det ellers brugelige Standrør i et Taarn.

Fra Vandværket føres Vandet gennem forskjellige Hovedledninger ind i Byen. Oprindeligt var der kun 1 Hovedledning, lagt af 8" Rør paa Vesterbro, 7" Rør i Vestergade og 6" Rør i Dvergade. Fra denne udgik Sidegrene til hele Byen. Da denne ældre Ledning efterhaanden var blevet indsnævret i Profilet ved Afjætning, saa at Rørene ikke kunde føre tilstrækkeligt Vand og Tryktabet inde i Byen ved Middagstid paa varme Dage kunde stige til 50—60 Fod, anlagdes i 1877 en ny 5—4" Ledning fra Værket nord om Byen, ad Jens Benzonsgade, Ringegade, Vestre og Østre Stationsvej, for ad denne mere direkte Vej at kunne forsyne denne Del af Byen. Desuden gaar en direkte 3" Ledning fra Vandværket ad Vesterbro og Vindegade. Da Byen udvidede sig betydeligt mod Syd, blev det endvidere nødvendigt i 1881 at lægge en 6—5" Ledning, 2300 Al. lang, fra Vandværket ad Kirkegaardsgade, Allerupsgade, over Naen og Munkemose og Allegade til dette Kvarter. Byen forsynes saaledes nu gennem 4 Hovedledninger, hvad der har vist sig heldigt for Udflytning af Rørene, der stier af og til om Natten, idet man ved at aflukke en af

Ledningerne kan drive Vandet med stærkere Tryk gennem de andre og derved udfylle dem.

Den daglige Drift af Vandværket besørages ved 3 Funktionærer, 1ste og 2den Maskinmester og 1 Fyrbøder, der for Tiden henholdsvis lønnes med 1560, 1000 og 600 *Kr.*, samt fri Bolig og Brændsel for første og sidstnævnte. Andre Arbejder, som Rensning af Filtre, Udfylning af Ledninger m. m. udføres ved Dagløn. Det umiddelbare Tilsyn med Ledningerne føres af en Vandmester, der udfører alle Anboringer paa Hovedledningerne; hans Løn er 500 *Kr.* Rundt omkring i Gaderne findes opstillet 170 Stkr. Brandopstandere med 100 a 200 Alens Afstand, og 37 Stkr. offentlige Vandopstandere. Sideledningerne indtil private Ejendomme ere oprindeligt anlagte af trukne Jernrør, men det af Byraadet i 1884 vedtagne Regulativ for Vandværket forlanges fremtidigt, at Sideledningerne i Gaderne skulle lægges af Støbejernrør, som have en langt større Varighed end trukne Rør. Sideledningerne forbindes med Hovedledningerne ved en dertil konstrueret Støbejernsflange, der ved en højet, gaffelformet Boldt spænder omkring Røret. I Flangen findes en Abning, hvori skrues en 1—1 $\frac{1}{4}$ " Stophane; paa denne anbringes et Boreapparat, hvis Bor gaar lige gennem Hanen, og saasnart Hullet er boret i Hovedrøret, trækkes Boret ud og Hanen lukkes. En saadan Boring kan altsaa udføres paa Hovedledningen under Vandtryk, uden at der kommer Vand i Udgravningen, og Sideledningen kan derefter lægges uden Gene. Samtidigt har man for Fremtiden en Stophane, hvormed Sideledningen kan affærres. Til Byen hører for Tiden 2510 bebyggede Ejendomme med 26 600 Indbyggere; deraf ere 2060 Ejendomme forsynede med Vandledning fra Byens Ledning, fra ca. 210 smaa Ejendomme hentes Vand fra de offentlige Vandopstandere, medens der i 240 Ejendomme i Byens Udkant benyttes Vand fra Brønde.

Vandværkets oprindelige Anlægskapital var 140 000 *Kr.*, indtil 1872 var der til nye Arbejder og Udvidelser anvendt ca. 76 000 *Kr.* og fra 1872—86 ca. 159 700 *Kr.*, saa at hele Anlægskapitalen nu maa sættes til ca. 375 700 *Kr.* Følgende Tabel giver en Oversigt over Vandværkets Indtægter og Udgifter i 1872—86.

	Bandskat.			Tidspumpe Vand i hele Byen.	Betalst.		Udgift					
	Antal Vandforbrugere.	Husholdningsbrug og Hæner.	Næringsbrug.		Ør pr. 100 Tdr. Vand.	Ør pr. Individ.	til Driften.	til nye Arbejder.	Renter og Udbrug.	til Kommunkassjen.	til Fornøjelsesfond.	Salt.
1872	17700	16020	7700	23720	3582830	63	134	11920	6520	11520	29960	
1873	18050	16300	7800	24100	3752730	64	133 ₅	17300	1540	9960	28800	
1874	18400	16940	8000	24940	2929670	63 ₅	135 ₅	16100	"	8960	25060	
1875	18700	17390	8000	25390	4239080	60	135 ₅	15300	1020	8690	25010	
1876	19050	18160	8500	26660	4432710	60	140	16820	3140	8430	28390	
1877	19430	19890	9500	29390	4247230	69	151	17300	19100	8170	44570	
1878	19780	21450	10060	31510	4420780	71	159	14520	12300	5790	32610	
1879	20400	22290	9580	31870	4676240	69	156	12120	22370	2950	37440	
1880	21000	23580	9640	33220	4631760	72	158	12230	510	"	12740	
1881	21750	24640	9520	34230	5056160	68	158	12000	12700	"	24700	
1882	22400	26300	10740	37040	5513320	67	165	13490	47190	"	2760	
1883	23000	27700	10700	38400	5800000	66	167	16000	3310	4450	60680	
1884	24000	28900	12400	41300	6100940	67	178	16240	12580	6710	23760	
1885	24500	33680	14810	48490	6479580	75	198	16150	9140	9960	40650	
1886	25000	33000	15100	48100	6824670	75	192	16700	9520	9800	46940	
											1380	48100

S Oktober 1886 havde Oberste 266000 Smdb., hvoraf ca. 1600 ikke benyttede Vand fra Vandværket.

Vandværk.	Kapital til			Indtægter.					Udgifter.							
	Indlæg.	Udbetale.	Galt.	*Rental Vandværkets Vand.	Indtægtskapital pr. Indv.	Gjæld for Liden.	Signet efter Bygningernes Plancher eller Areal.	Stat.	Skæningsbrug m. m.	Ziftud fra Skæmmerfasten.	Galt.	Skitten.	Renter og Afdrag.	Zift Udbetale eller til Renserefund og Skæmmerfasten.	Betalt pr. 100 Ldr.	Driftsudgift pr. 100 Ldr.
Marhus	1872 400000	204400	604400	30000	20 ₁₃	400000	32000	18200	9300	"	59500	24000	20000	15500	68	27
Denise	1853 140000	235700	375700	26600	14 ₇₀	67600	26800	6200	15100	"	48100	16700	9800	21600 [†]	75	24
Nalborg	1854 148000	61800	209800	16300
ifte osgi.	12 ₈₇	141200	10000	9500	6400	"	25900	14660	10300	940	56	32
Randers	1873 303000	56000	359000	15500	23 ₁₆	251000	18140	5880	3870	10810	38700	14940	23760	"	102	40
Horsens	1876 460000	10000	470000	15500	30 ₃₀	415000	18000	5820	4680	7490	35990	6630	25360	4000	112	21 ^{††}
Nyborg	1878 134000	14000	148000	5700	26 ₀₄	125000	5330	3200	1720	760	10250	4200	6810	"	62	26
En Del af
Grederiksberg	1878 284000	86000	370000	20000
ifte osgi.	18 ₃₀	250000	36050	3730	14000	"	53780	12200	17630	23950	178	40

* Rent af Indtægterne ere de øverste Tal hele Indtægter, de nederste Vandforbrugerne.

† Der er betalt heraf 10700 kr til Skæmmerfasten.

†† Her benyttes Vandkraft.

Oversigt over Mandforbraget i Odense i Mønstrene 1872—86.

	Antal af Mandforbrugere.	Mandforbrug i hele Aaret.	Gjennemsnit pr. Døgn.	pr. Individ i Døgnet.	Maximum				Minimum			
					i Døgnet.	er pr. Individ.	i 12 Dagtimer.	i 12 Nattetimer.	i 1 Time.	er pr. Individ.	i Døgnet.	i 12 Dagtimer.
1872	17700	3582830	9820	0,55	9330	4610	866	0,049	7000	4860	2140	120
1873	18050	3752730	10280	0,57	10200	4530	897	0,049	7140	4850	2290	144
1874	18400	3929670	10760	0,58	9150	4740	845	0,046	7180	4140	3040	140
1875	18700	4239080	11610	0,62	9060	5640	878	0,047	8340	5540	2800	170
1876	19050	4432710	12140	0,64	10070	5580	907	0,050	8560	5280	3280	172
1877	19430	4247230	11630	0,60	8330	6320	920	0,046	8360	5490	2870	172
1878	19780	4420780	12100	0,61	9670	6450	940	0,048	8450	5720	2730	157
1879	20400	4676240	12800	0,63	9170	6090	949	0,047	9190	6320	2870	162
1880	21000	4631760	12700	0,61	10120	6510	943	0,045	9720	6240	3480	204
1881	21750	5056160	13850	0,64	10770	7450	967	0,045	10110	6610	3500	204
1882	22400	5513320	15100	0,68	11370	8390	1103	0,050	9730	6150	3580	221
1883	23000	5877910	16100	0,69	14790	8710	1330	0,053	10900	6870	4030	225
1884	24000	6100940	16714	0,70	15260	7770	1394	0,056	11160	7190	3970	206
1885	24500	6479580	17747	0,71	16170	8900	1446	0,058	12450	7890	4560	207
1886	25000	6824670	18700	0,73	15240	8070	1400	0,056	13510	8910	4600	266

Følgende Tabel viser Vandforbruget i 1886 i andre Byer til Sammenligning.

| | Vandforbruget i 1886. | Gjennem-
snit pr.
Døgn. | | Maximum
pr. Døgn. | |
|----------------------------|-----------------------|-------------------------------|--------------|----------------------|--------------|
| | | Salt. | pr. Individ. | Salt. | pr. Individ. |
| | | Adr. | Adr. | Adr. | Adr. |
| Narhús | 8964800 | 24560 | 0,82
0,98 | 33900 | 1,13
1,56 |
| Odense | 6824670 | 18700 | 0,70
0,75 | 25000 | 0,94
1,00 |
| Aalborg | 4630000 | 12690 | 0,78 | 17900 | 1,10 |
| Randers | 3772000 | 10330 | 0,67
0,77 | 16490 | 1,06
1,22 |
| Horsens | 3218800 | 8650 | 0,56
0,58 | 11620 | 0,75
0,79 |
| En Del af
Frederiksberg | 3015800 | 8260 | 0,41 | 14990 | 0,75 |
| Ryborg | 1642600 | 4500 | 0,79
0,83 | 7190 | 1,26
1,32 |

De øverste Tal gjælde for alle Byernes Indbyggere, de
nederste for Vandforbrugerne alene.

I 1884 vedtoges et nyt Regulativ for Vandværket, der blandt andet indeholder følgende Bestemmelser vedrørende Vandafgiften:

Af de Ejendomme, som benytte Vandværket, skal udredes:
1) Udgifterne ved Værkets Drift, 2) 6 pCt. Rente af Afdrag af den Gjæld, hvori Vandværket staar til Kæmmerkassen, 3) 2 pCt. af den Sum, hvortil Vandværket er opført i Kommunens Status, som henlægges til en Fornyelsesfond at anvende til nye Arbejder og Udvidelser.

Denne Afgift bestemmes efter Ejendommenes Assurance-sum saaledes, at Ejendomme, der have en Assuranceværdi af indtil 1000 *Nr* ansættes til 6 Portioner, fra 1—2000 *Nr* til 7 Portioner, fra 2—4000 *Nr* til 8 Portioner og fremdeles med et Tillæg af 1 Portion for indtil hvert 2000 *Nr*; er denne 60000 *Nr* eller derover tillægges yderligere 1 Portion for hvert 10000 *Nr*. Denne Afgift er for 1887 ca. 27500 *Nr* og Portionernes Størrelse 1,10 *Nr*.

Af Hæner svares en aarlig Afgift af 2 *Nr* pr. Stk. for hver Hane, der anbringes i en Ejendom udover 2, der ere afgiftsfri. Afgift af Extrahæner er for 1887 6200 *Nr*.

Vand til Næringsbrug eller andet Brug end Husholdningsbrug betales med 1 \mathcal{R} pr. 100 Tdr., idet der dog gives de Vandforbrugere, som indrette Beholdere til Opsamling af Vand 25 pCt. Rabat for det daglige Vandforbrug, som svarer til Beholderens Rumfang.

Vandforbrugets Størelse skønnes af Vandværksbestyrelsen efter nedenstaaende Regler, og naar en Vandforbruger ikke er tilfreds med dette Skøn kan han paa egen Bekostning faa anbragt en Vandmaaler, hvorefter det maalte Vand betales som forhen angivet. Afgift af Vand til Næringsbrug og deslige er for Tiden ca. 15 000 \mathcal{R} . Ifølge Regulativet skal Afgiften af Extrahaner i Forbindelse med Afgiften af Vand til Næringsbrug anvendes paa følgende Maade: 1) 25 pCt. henlægges til Fornødselsfonden, 2) 25 pCt. afdrages paa Vandværkets Gjæld, 3) af Resten, 50 pCt., indgaar 6000 \mathcal{R} i Kæmmerkassen som Vederlag for Udgiften til Værkets Administration, og det overstyvende Beløb, der for Tiden er ca. 4700 \mathcal{R} , henlægges til Kæmmerkassens Reservefond.

Bestemmelsen af Afgiften for Vandforbrug til Næringsbrug og deslige sker efter følgende Regler:

Til Dampkedler regnes pr. 15 \square' Jldpaavirningsflade pr. Time 1 Kubikfod Vand. Naar Kedlen tilbels fødes med Retourvand i Forhold mindre.

Til Gasmaskiner til Afkøling med rindende Vand pr. Hestekraft pr. Time $1\frac{1}{2}$ Kubikfod Vand.

Til Maltning af Byg regnes pr. Td. Byg. 4 Tdr.

Til Udbrugging af Malt pr. Tdr. Malt... 10 —

3 Brændevinsbrænderierne regnes i smaa Brænderier pr. Td. mættet Karrum..... 8 —

3 store do. med Kolonneapparater pr. Td... 10 —

3 Mineralvandsfabrikker regnes pr. 100 Stk.

$\frac{1}{4}$ Pot Flaster produceret Vand..... 1 —

3 Badeanstalter regnes pr. Karbad..... $2\frac{1}{4}$ —

pr. Douchebad..... $\frac{1}{4}$ —

For Oltappere regnes til Skylning af 100

Flaster..... $\frac{3}{4}$ —

For Vintappere do. do..... $1\frac{1}{2}$ a 3 —

do. til Skylning af 1 Fjstuge..... 1 —

3 Bagerier regnes til Renholdelsen aarlig.. 200-400 —

hvortil for Rugbrødbagere lægges pr. Td.

forbrugt Rug..... 1 —

3 Slagterier regnes pr. Stk. slagtet Kreatur 2 a $2\frac{1}{2}$ —

3 Gæstestald hos Kjøbmænd aarligt pr. Spil-

toug indtil..... 100 —

3 do. hos Gæstgivere do. do..... 200 —

3 Garverier regnes pr. hel Hud og pr. Faare-

ffind..... 4 —

3 Hvidgarverier pr. Lammeskind..... $\frac{1}{4}$ —

Til en Hest regnes aarlig 300, til en Ko 200, til en Personvogn	200 Tdr.
Til Vanding af Gartnerhaber regnes aarlig pr. 100 □ Aalen Have	10 a 15 —
og pr. 100 □ Aalen Driehus og Mistbænk .	100 —
Haver i private Haver paa bebygget Grund betales aarlig med	4 <i>K</i>
do. paa ubebygget Grund	6 —
Til Byggeforetagender paa ny Byggegrund regnes pr. □ Aalen Etageareal (5 Al. Højde)	1 Td.
Springvand i Stuefontæner betales aarlig med	2 <i>K</i>
Havespringvand med 2 a 5 ^m Udstømningsaabning betales aarlig med	10—30 —
Dnffes større Springvand skal der anbringes Maaler.	
Den stærkt tiltagende Folkemængde og det ogsaa mere end forholdsvis forøgede Vandforbrug, der enkelte Dage er gaaet op over 1 Td. pr. Individ, har bevirket, at Skjndt Vandværket ved sidste Udvidelse beregnedes paa en Tilvæxt i Vandforbruget af 33 pCt. er Grændsen allerede nu i 1887 naaet for hvad Maskinkraft og Pumper, der jo maa beregnes paa Maximumforbruget, kunne levere. Der er derfor udarbejdet Forslag til og taget under Overvejelse en ny Udvidelse, saavel af Vandværket som af Ledninger, ligesom der allerede er foretaget en ny artesisk Boring for at erholde mere Vand. Forslaget gaar ud paa at anstaffe en ny Dampmaskine paa 36 Hestes Kraft med Pumpe, Udvidelse af Maskinhuset, Anlæg af et nyt Filter med 1400 □ Grundflade, Anlæg af nye Hovedledninger og endelig Opførelsen af et Vandtaarn med en Beholder til 15000 Kbf. Vand. Et aldeles kalkulatorisk Overslag sætter Udgiften til de foreslaaede Udvidelser saaledes;	
Anlæg af et Vandtaarn med Beholder paa 15000 Kbf.	45000 <i>K</i>
Levering af en ny 36 Hestes Maskine med Pumpe ...	23000 —
Levering, Anbringelse og Indmuring af en Dampskjedel med 450 □' Jldpaavirkningsflade	6000 —
Udvidelse og Forandringer ved Maskinbygningen	4000 —
Anlæg af et nyt Filter med 1400 □' Flademaal a 8 <i>K</i>	11200 —
Anlæg af 1970 Al. 8" Hovedledning a 6 <i>K</i>	11820 —
— 1120 — 7" — a 5 —	5600 —
— 630 — 5" — a 3 — 40 <i>Q</i> ..	2142 —
Til Udvidelse af Vandværkets Plads og andre usforudsete Udgifter	5238 —
Salt...	114000 <i>K</i>

Dette Forslag vil ventelig i den nærmeste Fremtid blive bragt til Udførelse, hvorefter det udvidede Værk vil kunne gjøre Fyldest i et længere Tidsrum.

VIII. Odense Renovationsanstalt.

Renovationsvæsenet i Odense blev indtil 1881 besørget paa følgende Maade:

For Dag- og Gaderenovationens Vedkommende blev der hvert Aar afholdt Licitation paa Bortførelsen, og den Lavestbydende erholdt da Udførelsen af et eller flere af de 10 Distrikter, hvori Byen den Gang var inddelt; det var i Reglen Gartnere og omboende Landmænd, som paatog sig Bortførelsen, og i almindeligt Vejr gif det nogenlunde tilfredsstillende, men naar stærke Regnskyl og navnlig pludselig Tøbrud om Vinteren forøgede Gjødningsmængden og gjorde den mindre let transportabel, hændte det ikke sjældent, at Gjødningen laa fra den ene Fejedag til den anden.

Med Hensyn til Natrenovationen var der enkelte Steder i Byen indrettet dels Tønder og dels Kasser, der henstod under Sædet i Latrinet, og dets Indhold blev da af en Entreprenør afhentet om Natten i en almindelig Arbejdsvogn, rigtignok med Dækfel over, men Kassen eller Tønden blev aftømt i Vognen og atter indsat paa sin Plads, uden at der var Tale om Rensning eller Desinfection; Reglen var dog, at der i de fleste Ejendomme fandtes en Kumme enten umiddelbart under Latrinet eller ved Siden af, i hvilken Excrementerne enten gif direkte eller hældtes og derefter blandedes med den øvrige Husrenovation, som da — naar Kummen var fuld — afhentedes af en Landmand, efter bedste Lejlighed en Gang hver Maaned eller Halvaar efter Kummens Størrelse.

Efterat Stiftshyfiakatet i Skrivelse af 29de September 1881 havde henledet Politimesterens og Sundhedskommissionens Opmærksomhed paa de uheldige Sundhedsforhold i Byen, og for en væsentlig Del tillagt de slette hygieiniske Forhold Skylden herfor, navnlig at Jordbunden var inficeret ved Afløb fra Møddinger, Svinestier, Latriner osv. og at Latrinindholdet paa mange Steder blev nedgravet i Jorden, samt tilraadet en obligatorisk Indførelse af Tøndesystemet, kom Sagen til Behandling i Byraadet, og efterat Sundhedskommissionens og det tekniske Udvalgs Erklæringer vare indhenteede, fremkom Sundhedskommissionen med Forslag til følgende Tillæg til Sundhedsvedtægten af 7de Maj 1880.

§ 1.

„Alle Latrinhuse skulle være indrettede med Tønder. Disse skulle være tætte, indvendig begede, samt 18 Tommer høje og i Gjennemsnit 16 Tommer foroven og 14 Tommer forneden, alt indvendig Maal. De anbringes under Sædet paa et Gulv, der ved Cement- eller Flisebedækning eller paa anden Maade er gjort uigjennemtrængeligt og som ikke maa ligge lavere end Jordens Overflade. Afløb fra Tønderne maa ikke finde Sted. I Taget af Latrinhuset anbringes til Afledning af Uddunstningerne en Skorsten eller et Rør, som forneden udmunder under Sædet, og, saafremt der findes Vinduer fra Beboelseslejligheder ovenover Latrinhuset, kan fordres forlænget op over disse.“

§ 2.

„Indholdet af Latrinerne skal udføres direkte fra disse. Som Folge heraf er Latrinindholdets Henlæggelse paa Møddinger, Udfasten i Aaen eller andre Vandløb, saavel som Nedgraven i Haver aldeles forbudt. Sundhedskommissionen kan dog tillade Latrinindholdets Anvendelse som Gjødning paa Steder, hvor aldeles ingen Ulemper deraf kan befrygtes.“

Sagen forhandlede derefter yderligere i det tekniske Udvalg, Sundhedskommissionen og Byraadet, og med enkelte Ændringer indsendtes under 23de November s. A. Forandringen i Sundhedsvedtægtens §§ 28, 30 og 31 til Justitsministeriets Approbation.

Under Sagens Gang var der indledet Forhandling med Fattigvæsenets Inspektør om, at Fattigvæsenet, der allerede dengang var i Besiddelse af nogle Heste og Materiel, vilde overtage Udførselen, og da de Forslag, der fremkom fra Inspektøren, fandt Byraadets Billigelse, overdroges det til Fattigvæsenet at besørge Udførselen, saavel af Nat- som af Dagrenovationen. For Natrenovationens Vedkommende er imidlertid senere til Skade for de hygieiniske Forhold sket den Forandring, at Vortførsel af Latringjødningen er givet i fri Entreprise til Enhver, der opfylder de i nedensstaaende Regulativ anførte Bestemmelser.

Regulativ

for

Vortførsel af Latringjødning i Odense Kjøbstad.

I Henhold til § 31 i Sundhedsvedtægten for Odense Kjøbstad af 7de Maj 1880 med Tillæg af 3die Februar 1882 har Byraadet, efter Forhandling med Sundhedskommissionen, fastsat omstaaende Regler for Vortførselen af Latringjødning fra de Ejendomme, som ere forsynede med transportable Beholdere af den i Sundhedsvedtægtens § 28 nævnte Bestaaffenhed.

§ 1.

Latringjødningen maa kun bortføres i Tønder med tætsluttende Laag og i fuldstændig lukkede Vogne, der ere anbragte paa Hjedre. Ingen Vogn maa benyttes forinden den er forevist for Politiet og funden antagelig.

§ 2.

Udførselen skal ske paa den Maade, at den fyldte Tønde borttages og en tom, rensjet Tønde indsættes i Latrinet. Omhældning fra en Latrintønde til en anden og Rensning af Tønderne maa ikke ske i Byen.

§ 3.

Opsamling af den udførte Gjødning maa ikke ske paa Steder, der ligge nærmere end 1000 Alen fra Byens Ydergrændse, ej heller i Nærheden af alfar Vej eller paa Steder, der kunne medføre Ulempe for Byens Vandforsyning. Oplagsstedernes øvrige Forhold ordnes af Politimesteren.

§ 4.

Latringjødningen skal være udført af Staden til den i Sundhedsvedtægten bestemte Tid.

§ 5.

Entreprenørerne skulle være underkastede den Kontrol, som Politiet maatte finde det fornødent at foreskrive med Hensyn til det Mandskab, der benyttes til Latrinudførsel.

Saafrømt de ikke have Bolig i Byens Jurisdiktion, ere de forpligtede til at have en i Byen boende Fuldmægtig, som er ansvarlig overfor det Offentlige og de Private i Henseende til alle Latrinudførselen vedkommende Anliggender.

§ 6.

Overtrædelser af foranstaaende Bestemmelser behandles som Overtrædelse af Sundhedsvedtægten.

§ 7.

For de Ejendommers Vedkommende, fra hvilke Udførselen ikke ved Private sker paa ovennævnte Maade og til Oplagssteder, der fyldestgjøre Fordringerne i § 3, besørger den af det Offentlige mod den af Byraadet fastsatte Betaling.

§ 8.

I de Tilfælde, i hvilke Sundhedskommissionen i Henhold til

Sundhedsvedtægtens § 31, 2det Punktum, dispenserer fra Bestem-
melsen om, at Indholdet af Latrinerne skal udføres direkte fra
disse, vil den samtidig træffe de fornødne Bestemmelser om Udfør-
selsmaaden.

Odense Byraad den 25de Januar 1884.

B. B. B.

G. Koch.

Paa en af Byens Marker — ca. 3000 Alen fra Byen —
blev der udlagt 2 Tdr. Land, 28000 □ Alen Jord, for en aarlig
Lejefgift af 200 *R.* Herpaa byggedes et grundmuret Hus, 36
Alen langt og 18 Al. dybt, med Staldrum til 12 Heste (6 Heste
var der Plads til paa selve Fattiggaarden), Foderlo, Selestøjs-
kammer, Karlekammer, Borgstue og Lejlighed for en gift Opsyns-
mand, bestaaende af 2 Værelser, Kjøkken, Spisestue og Kjaelder-
rum. Endelig byggedes 6 Betonkummer til Opbevaring af Latrin-
gjødningsen, hver med et Rumfang stort 256 □ Alen, det vil sige
Plads til ca. 1600 Tdr. Latrin, tvende Tørrehus til at tørre den
tillavede Poudrette i, et Magazinhus, et Vognstue til 8 Vogne og
et grundmuret Halvtagshus, dels til deri om Vinteren at vaske
Tønder, hvorfor der er indmuret en stor Grubekjedel, og dels til
Svinestald for 12 a 16 Svin. Der er senere ved Christens Ud-
videlse bygget endnu et Tørrehus og 2 store Betonbeholdere, hver
til at rumme ca. 4000 Tdr. Latrin.

Mere end Halvdelen af Pladsen er saaledes dels bebygget og
dels planeret til Kjørebane, medens Resten er afdelt i Kabatter
med brolagte Kjørebaneer for Optagelse og Blanding af Dagreno-
vation til Kompostgjødningsen.

Til Udførsel af Natrenovation benyttes 5 Par Heste og 5
lukkede Vogne, foruden at der findes en Reservervogn og et Par
Heste. Til Dagrenovationen anvendes 7 Enspændervogne med 7
Heste og findes dertil 3 Reservervogne og 1 Hest, — ialt saaledes
16 Vogne og 18 Heste.

Hele Anlægget med Bygninger og Inventar har kostet ca.
30 000 *R.*

Betjeningen ved Udførselen er 5 faste Natkuffe og 5 Med-
hjælpere og til Dagrenovationens Udførsel 7 Kuffe og som Med-
hjælpere 7 Fattiglemmer, 1 Tøndervasker og 2 a 4 Pladsarbejdere,
hvortil benyttes Fattiglemmer.

For Natkuffenes Vedkommende er Lønnen 14 *R.* ugentlig og

for Dagkuffene og Medhjælperne 10 *R* ugentlig, hvorhos Kuffe og Medhjælperne ved Natrenovationen desuden erholde fri Støvler, Lærredskittel og Bentklæder samt Sydvest og Regnkappe.

Enhver Vogn har Plads til 24 Tønder og kører 3 Gange hver Nat, saa at der i Almindelighed udføres 360 Tønder om Natten, dog holdes som Regel stille Natten mellem Søndag og Mandag. Dagrenovationen udføres hver Mandag, Onsdag, Fredag og Løverdag. Fejedagene for Byens Gader ere Mandag, Onsdag og Løverdag. Paa de Dage, hvor Heste og Mandskab ikke have noget at gjøre ved Renovationsarbejderne kjøres der for Byen — dels for Stadsingeniøren og dels for Markforvalteren — med Grus og Sten m. m. til den Pris, der er almindelig for et Spand Heste med Mandskab, og endelig har Fattigvæsenet lejet nogle og tredive Tdr. Land, som drives med den ledigværende Besætning og Mandskab.

Udførselen af Natrenovationen sker paa den Maade, at Vognene, forsynede med rene Tønder, begynde Kjørselen kl. 12 Nat; hver Tønde er forsynet med et tætfluttende Laag. Ankommen til Ejendommen, hvori skal renses, tages en Tønde af Vognen og bæres ind til Latrinet, hvor den fulde Tønde udtages og den rene indsættes i dennes Sted. Laaget flyttes over paa den fyldte Tønde, der bæres ud til Vognen og indsættes paa den tomme Plads. Naar alle 24 Pladser i Vognen ere besatte, kjøres ud til Renovationspladsen, hvor Tønderne astømmes enten i en af Rummerne eller paa den opstablede Dagrenovation, som derefter blandes for at blive til Kompostgjødning. Vognen fyldes derefter med et nyt Antal rene Tønder og Kjørselen fortsættes. Omhældning finder ikke Sted. Tøndernes Tømming sker mindst en Gang om Ugen fra enhver Ejendom, men forøvrigt saa ofte det gjøres fornødent, dog paahviler det Ejerne at have en Tønde for hver 12 Personer, der findes i en Ejendom. Undtagelse herfra sker dog naar Gaardsrummet ikke tillader Indretningen af et tilstrækkeligt Antal Latriner.

Tønderne vaskes med en Bisavakost, saavel udvendig som indvendig, om Sommeren i koldt og om Vinteren i varmt Vand. I meget varmt Vejr oversprøjtes de efter Vaskningen med en Klor-Zink-Opløsning. For Tøndernes Vaskning betales $\frac{1}{2}$ *Gr* pr. Stk.

Udførselen betales af Ejerne med 4 *R* aarlig for hver Tønde, naar Ejendommen er assureret for 2000 *R* eller derover, og 2 *R* aarlig naar Assurance-summen er under 2000 *R*. For Dagrenovationens Udførsel betaler Kommunen 2000 *R* aarlig.

Den aarlige Udførsel af Fattigvæsenet har været som følger:

1882	2945	Læs Dagrenovation	18583	Tønder Latrin
1883	3718	—	56684	—
1884	4545	—	104681	—
1885	4561	—	113059	—
1886	4575	—	110818	—

Dagrenovationen udføres omtrent udelukkende af Fattigvæsenet; undtagne herfra ere kun enkelte Ejendomme, som have Dispensation fra Sundhedsvedtægten, og som have bibeholdt Rummer, hvorfra de

enten selv udføre Gjødningen for at benytte den til de af Byen lejede Jorder eller overlade den til Landmænd.

Hvad Natrenovationen angaar, da har den frigibne Udførsel, som forhen bemærket, skabt en Del private Entreprenører, mest Landmænd, der udfører for en Pris af 2 *R* pr. Tønde aarlig, uanset Ejendommens Størrelse, og Hensigten hermed er at faa Gjødning til deres Jorder; naar dette efter 1 a 2 Aars Forløb er opnaaet, overgaar Entreprisen til en Anden. Hvorvidt dette kan ske med den fornødne Orden og under tilbørlig Kontrol turde være tvivlsomt. For Tiden findes der 4 private Entreprenører, og da Byen har ca. 2500 Ejendomme med 4000 Tønder og Fattigvæsenet udfører fra 1489 Ejendomme med 2472 Tønder, udfører saaledes de 4 private Entreprenører fra 1011 Ejendomme ca. 1500 Tønder.

Anvendelsen af Gjødningen sker saaledes:

Den udførte Dagrenovation blandes med saamegen Latrin-gjødning, som den kan mættes med og dog beholde sin faste Tilstand, i Reglen 6 a 6 Tønder Latrin til et Læs Dagrenovation. Naar det er godt sammenblandet, stables det i store Stakke og staar i et halvt til et helt Aar for at sammenbrænde; derefter sælges det til en Pris af 1 *R* pr. Kbfal. Forinden Blandingen foregaar frigjøres Dagrenovationen ved Blutning for Alt, hvad der ikke er tjenlig til Gjødning, navnlig Sten, Glasstaar, Jern og Blyfager samt Klude og Ben, hvilke sidste Sager sælges til Fordel for Forretningen. Den raa Latrin, som ikke anvendes til Blandingen, sælges enten i raa Tilstand a 50 *Gr* pr. Korntønde (der haves store Tønder, som tage et Indhold af 8 Tønder og som kunne lægges paa en almindelig Arbejdsvogn; disse Tønder lejes ud til Afhenteren for 20 *Gr* pr. Læs og en Afhenter betaler saaledes 4 *R* 20 *Gr*, indbefattet Leje af Tønden, for et Læs raa Latrin indeholdende 8 Tønder, — eller ogsaa omdannes den øvrige raa Latrin til Poudrette, hvilket sker paa følgende Maade:

Til 135 Kubikalen Latrin (1 Kubikalen vejer 370 *U*.) sættes 10000 *U*. Seberggibs, hvorved den bliver saa tyk som Grød; Massen bringes derefter til Torrehuset, hvor den vendes saa ofte fornødent gjøres til den bliver tør, derefter harpes den og bliver til et graat Pulver, føres derpaa til Magazinhuset, hvor den opbevares til Salg. Naar Bestillinger indtræffe pakkes den i Sække paa 200 *U*. netto og sælges for en Pris af 2 *R* — inklusive Sæk — pr. 100 *U*.

Paa denne Maade sælges al den opsamlende Gjødning.

Med Hensyn til Rentabiliteten henvises til nedenstaaende Oversigt over Indtægter og Udgifter:

		Indtægt.		Udgift.		
		Nr	Gr	Nr	Gr	
1882	Solgt Gjødning for	5490	18	Samtlige Udgifter til Heftehold, Følkelønning, Renter, Afdrag m. m.	29304	13
	Andre Indtægter for Udførsel, Kjørsel og af Jordlodderne	7775	58	Fragaar Indtægten ...	13265	76
	Salt ...	13265	76	Underskud ...	16038	37
1883	Solgt Gjødning for	10442	01	Samtlige Udgifter som ovenfor nævnt ...	33853	79
	Andre Indtægter som ovenfor nævnt	8324	98	Tilsammen ...	49892	16
	Salt ...	18766	99	Fragaar Indtægten ...	18766	99
1884	Solgt Gjødning for	20716	45	Underskud ...	31125	17
	Andre Indtægter som ovenfor nævnt	14691	66	Samtlige Udgifter som ovenfor nævnt ...	39505	92
	Salt ...	35308	11	Tilsammen ...	70631	09
1885	Solgt Gjødning for	15199	46	Fragaar Indtægten ...	35308	11
	Andre Indtægter som ovenfor nævnt	20721	58	Underskud ...	35322	98
	Salt ...	35921	04	Samtlige Udgifter som ovenfor nævnt ...	38461	96
1886	Solgt Gjødning for	23586	84	Tilsammen ...	73784	94
	Andre Indtægter som ovenfor nævnt	19956	46	Fragaar Indtægten ...	35921	04
	Salt ...	43543	30	Underskud ...	37863	90
				Samtlige Udgifter som ovenfor nævnt ...	34694	35
				Tilsammen ...	72558	25
				Fragaar Indtægten ...	43543	30
				Underskud ...	29014	95
				Hertil		
				3 Restgjæld	11333	34
				Den fattigvæsenet tilhørende Beholdning af Inventar	4000	"
				Salt ...	44348	29

Bygningerne ere den 1ste Januar 1887 anfatte		
til en Værdi af.....	20,028	<i>R</i> 69 <i>Ø</i>
Inventariet til	15,900	— 21 —
Beholdning af Gjødning, Tønder, Laag og Sække	11,710	— 44 —
	<u>Salt...</u>	<u>47,639 <i>R</i> 34 <i>Ø</i></u>
Fragaar Understud og Gjæld, inkl. den Fattig-		
væsenet tilhørende Beholdning af Inventar	44,348	<i>R</i> 29 <i>Ø</i>
Salt Oversstud i de 5 Aar, Forretningen		
har bestaaet...	<u>3,291</u>	<u><i>R</i> 05 <i>Ø</i></u>

Det vil sandsynligvis være isjnesfaldende, at saavel Indtægterne af Gjødningsfalget som andre Indtægter have været i stadig Stigning; dette hidrører for de førstnævnte Indtægters Vedkommende fra, at Gjødningsfalget i de første Aar gif meget trevent. Landmændene kunde i Førstningen ikke blive fortrolige med at betale denne Gjødning med de ansatte Priser, og det var en almindelig Mening, at man nok skulde blive nødt til at overlade dem samme for saa godt som intet, og endelig var der mange, der ikke rigtig var paa det Rene med, at Gjødningen kunde frembringe saadanne Resultater, som senere viste sig; da de imidlertid saa Virkningen hos de Saa, der strax begyndte Forbruget, og fik Klarhed for, at en fornuftig Anvendelse af Gjødningen indbragte dens Brugere fra 4—8 Fold Sæd mere end tidligere, og som indvandedes paa Jorder, som laa ved Siden af og ikke var bleven gjødet med denne Gjødning, blev Begjæret efter denne saa stor, at man i det sidste Aar ikke har kunnet tilfredsstille samme, og navnlig er Salget af den raa Latrin gaaet saa rivende, at — hvad der er fjørt ud om Natten er solgt om Dagen.

For de andre Indtægters Vedkommende er Stigningen foranlediget ved, at man med den større Besætning har kunnet forøge Areallet af de lejede Jorder samt at man har kunnet udføre mere Kjørsel end i de første Aar.

IX. Odenſe Skolevæſen.

Naar Børnene have gennemgaaet Forberedelsesſkolernes 2 Klafſer, ere de i en Alder af 8—9 Aar og have ſaa i Almindelighed lært ſaa meget, at de kunne overflyttes til den ene eller den anden af de andre Skoler. Om de ſættes i den alm. Borgerſkole eller i en af Betalingsſkolerne, beror dels paa deres Eigner og Kunderſtaber, dels paa Forældrenes Naar, om diſſe nemlig kunne betale de i og for ſig lave Skolepenge (2 \mathcal{R} maanedlig for hvert Barn) og undvære den Fortjenefte, ſom Børnenes Arbejde paa forſkjellig Maade kunde ſtaffe dem. Men det ſkal dog bemærkes, at flittige og vel begavede Børn, om de end ere fattige, have temmelig let ved at komme ind i de betalende Skoler, da diſſe have mange Fripladſer ($\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{3}$ af det hele Børneantal i Skolen) og hde betydelig Bøghjælp.

Mulernes Legatſkole afſlutter for de Børns Vedkommende, der gennemgaa hele Skolen, med almindelig Forberedelsesexamen. Den optager Børn ved niaars Alderen, naar de kunne ſaa meget, ſom Forberedelsesſkolerne kunne give, og fører dem igjennem 7 fortløbende Klafſer til Maalet; dette Maal beſtemmer Skolens Fagtredds (der læres dog ikke Franſk) og Timefordeling; derfor ſkal her ikke gives yderligere Oplysning om diſſe Ting, da de Fordringer, nævnte Examen ſtiller, turde være almindelig bekjendte. For de andre Skolers Vedkommende ville efterfølgende Tabeller give en Overſigt ſaavel over Fagenes Antal ſom over den Tid, der anvendes til hvert enkelt.

Forberedelseskolerne for Drengene.

Klasserne.	Fag.													Timer ialt ugentlig.			
	Religion.	Danst, mundtl. og skriftl.	Lyf.	Fædrelandshistorie.	Verdenshistorie.	Geografi.	Ansættelsesunderv.	Naturhistorie.	Naturalære.	Regning.	Skrivning.	Skrittlæsning.	Legning.		Sang.	Gymnastik.	Haandarbejde.
1ste (yngste) Kl.	6	"	"	"	"	"	6	"	"	4	5	"	"	"	"	"	18
2den Kl.	12	"	"	"	"	"	6	"	"	7	2	"	"	"	"	"	24
Begge Kl. tilf.	18	"	"	"	"	"	4 $\frac{1}{2}$	"	"	11	7	"	"	"	"	"	42

Forberedelseskolerne for Piger.

1ste (yngste) Kl.	6	"	"	"	"	"	6	"	"	4	5	"	"	"	"	"	18
2den Kl.	8	"	"	"	"	"	6	"	"	5	2	"	"	"	"	"	18
Begge Kl. tilf.	14	"	"	"	"	"	4 $\frac{1}{2}$	"	"	9	7	"	"	"	"	"	36

Borgeriskolerne for Drengene.

1ste (yngste) Kl.	4	8	"	2	"	"	"	1	"	4	2	"	"	1	2	"	24
2den Kl.	4	6	"	2	"	2	"	1	"	4	2	"	"	1	2	"	24
3dje Kl.	4	5	"	2	"	2	"	1	"	3	1	1	2	1	2	"	24
4de Kl.	3	4	"	2	"	1	"	1	2	3	1	1	3	1	2	"	24
Samtlige Kl.	15	23	"	8	"	5	"	4	2	14	6	2	5	4	8	"	96

Borgeriskolerne for Piger.

1ste (yngste) Kl.	4	6	"	2	"	1	"	1	"	3	2	"	"	1	2	9	31
2den Kl.	4	6	"	2	"	1	"	1	"	3	2	"	"	1	2	9	31
3dje Kl.	4	6	"	2	"	1	"	1	"	3	1	1	"	1	2	9	31
4de Kl.	3	6	"	2	"	2	"	1	"	3	1	1	"	1	2	9	31
Samtlige Kl.	15	24	"	8	"	5	"	4	"	12	6	2	"	4	8	36	124

Den betalende Pigeskole.

1ste (yngste) Kl.	3	8	"	2	"	2	"	2	"	4	3	"	"	2	2	6	34
2den Kl.	3	6	3	2	"	2	"	2	"	4	2	"	"	2	2	6	34
3dje Kl.	3	5	3	2	2	2	"	1	"	3	1	1	3	1	2	6	35
4de Kl.	3	5	3	2	2	2	"	1	"	3	1	1	3	1	2	6	35
Samtlige Kl.	12	24	9	8	4	8	"	6	"	14	7	2	6	6	8	24	138

Kommunens Skolebygninger findes paa 3 Steder: Drengeskole=Etablissementet i Skolegade, Pigeskole=Etablissementet i Klaregade og Hølsedorestræde, samt Mulernes Legatskole i Øvergade.

I. Drengeskole=Etablissementet i Skolegade indbefatter 4 særskilte Bygninger, nemlig: En Bygning til Forberedelseskolerne for Drengene, en til Borgerstolen for Drengene, et Gymnastikhus og en Bolig for Skoleinspektøren. Hele Etablissementet er opført i 1878—79.

I Forberedelseskolebygningen er der 8 Klasseværelser og et Lærerindeværelse. Hvert Klasseværelse er 24 Fod langt, 18 Fod dybt og 12 Fod højt. Da det højeste Antal Børn i en Klasse er 36, er der for hvert Barn 144 Kubikfod og 12 Kvadratfod. I Borgerstolebygningen er der 12 Klasseværelser, 1 Værelse til Undervisning i Naturhistorie og Naturlære, 1 Sal og 2 Lærerværelser. Hvert af de 12 Klasseværelser er 27 Fod langt, 20 Fod dybt og 13 Fod højt; da Maximum af Børn i en Klasse ligeledes her er 36, bliver der 195 Kubikfod og 15 Kvadratfod til hvert Barn. Værelset til Undervisning i Naturkundskab er 9273 Kubikfod, og Salen 16200 Kubikfod. Selve Gymnastiksalen (Forstuen ikke medregnet) er 60 Fod lang, 30 Fod bred og 16 Fod høj. Glasfladen i Vinduerne forholder sig til Gulvfladen i de forskjellige Klasseværelser i disse Skoler som 1:7. Med Undtagelse af Gymnastiksalen, der opvarmes ved en Øvn, opvarmes disse Skoler ved Centralvarmeapparater, 1 i Forberedelsesbygningen og 2 i Borgerstolebygningen; de ere alle tre Luftvarmeapparater. Den kolde Luft ledes gennem Luftbrønde uden for Bygningerne ind i Varmekamrene i Kjældrene; herfra føres den, efter at være bleven opvarmet til ca. 50° R., gennem Kanaler, én til hvert Klasseværelse, op i Klasserne, hvor den strømmer ind foroven gennem en Åbning, som er 15 × 13"; ved Afkølingen synker den nedad, passerer Børnene og suges som uren Luft gennem en Ventil nede ved Gulvet op gennem en Skorsten ud i Atmosfæren. Apparaterne give en Ventilation af mindst 500 Kubikfod Luft i Timen for hvert Barn.

II. Pigeskole=Etablissementet i Klaragade og Hølsedorestræde. Dette bestaar af 2 ældre Bygninger, hver indeholdende 4 Klasseværelser, endvidere en Bygning, opført 1873—74, med 16 Klasseværelser, og endelig en Bygning med 8 Klasseværelser samt et Gymnastikhus, begge med Hovedadgang fra Hølsedorestræde; disse 2 sidste er opførte i 1886—87. De ældre Bygninger samt Bygningen fra 1874 opvarmes ved Ventilationsovne, Bygningen af 1887 derimod ved Centralvarmeapparat af lignende Konstruktion som dem i Drengeskolerne. Maximum af Børneantallet i en Klasse er i Pigeskolerne ligeledes 36 og i de ældre Skoler og i Skolen af 1874 er der for hvert Barn fra 120—150 Kubikfod Rum og 10—14 Kvadratfod Gulvflade. I Bygningen af 1887 har hvert Barn 150 Kubikfod Rum og 15 Kvadratfod Gulvflade. Vinduesfladens Forhold til Gulvfladen er i denne Skole som 1:6, i de ældre Skoler en Del mindre. Gymnastikhuset, der benyttes af samtlige Pigeskoler, Forberedelseskolerne undtagne, har en Sal,

der er 60 Fod lang og 30 Fod dyb, samt et Omklædningsværelse. Opvarmningen sker ved en Ventilationsovn. Alle Børnene have Gymnastikdragter og Gymnastiksko; kunne de ikke selv anskaffe sig disse Ting, leveres de dem af Kommunen. Gymnastikken er den „Poul Petersenske“ og indbefatter: Forberedende Øvelser, Smidighedsøvelser, Gang, Løb og Spring; endvidere foretages en Mængde forskellige Øvelser ved Hjælp af følgende Apparater, som findes i Salen: 2 Ligevægtsbomme, 2 firdobbelte Ribber, 1 sexdobbelt svensk Stige, 2 Barrer, 2 Springmaskiner med Springbrætter, 2 Ræk med Stolpepinde, 4 Klatretov og 2 Sæt Ringe. — Undervisningen ledes af 2 Lærereinder.

I Kjælderen i denne Skole indrettes for Tiden et Badeapparat, saa det fremtidig vil være muligt at give Pigebørnene varme Douchebade i selve Skoletiden. Det paatænkes at ordne Sagen saaledes, at Børnene i selve Undervisningstiden i Skrive-timerne gaa ned at bade i Hold paa 10 Børn i hvert. Det vil paa denne Maade blive muligt at bade ca. 50 Børn i Timen, hvorved alle Pigebørn, undtagen i Forberedelsesklasserne, ville kunne faa et Bad hver ugentlig.

III. Møllernes Legatskoles Bygninger, Øvergade 66, indbefatte en ældre Bygning, indrettet til Boliger for Overlæreren og Andenlæreren, samt en Skolebygning, indeholdende 7 Klasseværelser, og et Gymnastikhus, de to sidstnævnte Bygninger ere opførte 1873—74. Da Maximum af Børn i en Klasse er 35, og da Klasseværelsernes Størrelse ligger mellem 5750 og 6900 Kubikfod, saa vil hvert Barn have fra 164 til 197 Kubikfod Rum og fra 16 til 19 Kvadratsfod Gulvplads. — Klasserne opvarmes ved Øvne.

Børneantallet i de nævnte Skoler er for Tiden følgende:

Forberedelsesskolerne for Drengene	536	
Borgeriskolen for Drengene	849	
Møllernes Legatskole	200	
		1585 Drengene.
Forberedelsesskolerne for Piger	450	
Borgeriskolen for Piger	808	
Betalende Borgeriskole for Piger	120	
		1378 Piger.
		Salt... 2963 Børn.

Undervisningen i samtlige foran nævnte Skoler besorges af 29 Lærere og 34 Lærereinder. Med Hensyn til Fordelingen skal bemærkes, at ved Forberedelsesskolerne, saavel ved dem for Drengene som ved dem for Piger, undervise kun Lærereinder; ved Borgeriskolerne for Piger (den betalende og den almindelige) findes kun 3 Lærere, Resten er Lærereinder; ved Borgeriskolen for Drengene og Møllernes Legatskole undervise kun Lærere.

Beskrivelse af Badeapparatet i Pige-skolen.

De hertil hørende Apparater, der ere fremstillede paa den vedføjede Tegning, bestaa af:

Varms

1. **Dampkjedlen**, som er en almindelig opretstaaende Dampkjedel, med 60 \square Fod Varmeoverflade, indvendigt forsynet med 52 Stkr. patentsvejsede Røgerør af 1½" Diameter. Forneden er Kjedlen forbundet med en Ledning for koldt Vand og foroven med en Ledning for varmt Vand. Desuden er den forneden forsynet med en Udtømningshane og foroven med en Luffthane;
2. **Ledningerne med Tilbehør**, som ere 2" i Diameter og ordnede paa følgende Maade: Koldtvandsledningen, som er forbundet med Byens Vandledning og kan affærres ved en Stop-hane, fører hen til en Blandingshane med 3 Gjennemgange; denne Hane er forbundet med Kjedlen ved en Ledning, der udmunder forneden i samme; fra Blandingshanen udgaar endvidere foroven en anden Ledning, som efter at have optaget Varmtvandsledningen udgaaende foroven fra Kjedlen gaar ind i en lille Blandingspotte, som er forsynet med Thermometer. Blandingshanen kan nu manipuleres saaledes, at den enten leder Vandstrømmen fra Byens Vandledning udelukkende ind i Kjedlen, naar denne skal fyldes eller ogsaa delvis ind i Kjedlen og delvis ind gennem Blandingspotten, idet der da samtidigt ogsaa drives Vand fra Kjedlen gennem Varmtvandsledningen ind i Blandingspotten og derfra videre gennem Ledningen for det blandede kolde og varme Vand hen til Badepladserne, hvorover der er anbragt Bruserne, der ere stillede lidt fraa for at, de badende ikke skulle faa alle Vandstraalerne paa Hovedet. Blandingshanen kan selvfølgelig ogsaa stilles saaledes, at alt det kolde Vand udelukkende gaar igennem Blandingspotten; den er forsynet med en Præcisionsspindel med Struegang, Viser og Stala for nøjagtigt at kunne indstilles. Paa Blandingspottens Thermometer aflæses Temperaturen for det blandede Vand. Ledningen hen til Bruserne er afsluttet med en Udtømningshane for at tømme Vandet ud af samme, naar Badningen ophører.

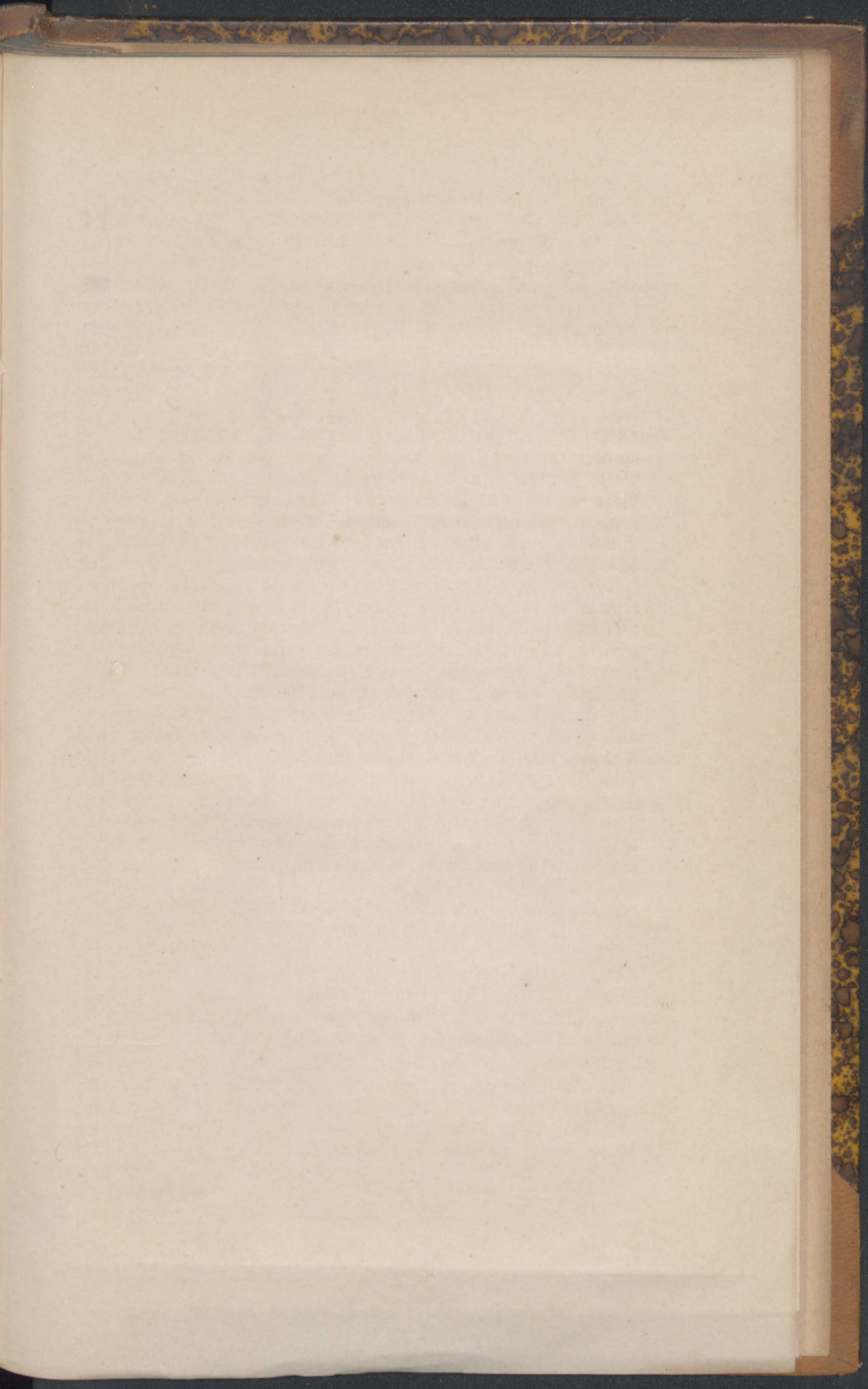
Apparaterne ere leverede fra Aktieselskabet Schäffer & Walcker i Berlin og Opstillingen af samme udført under Stadsingeniørens Vejledning.

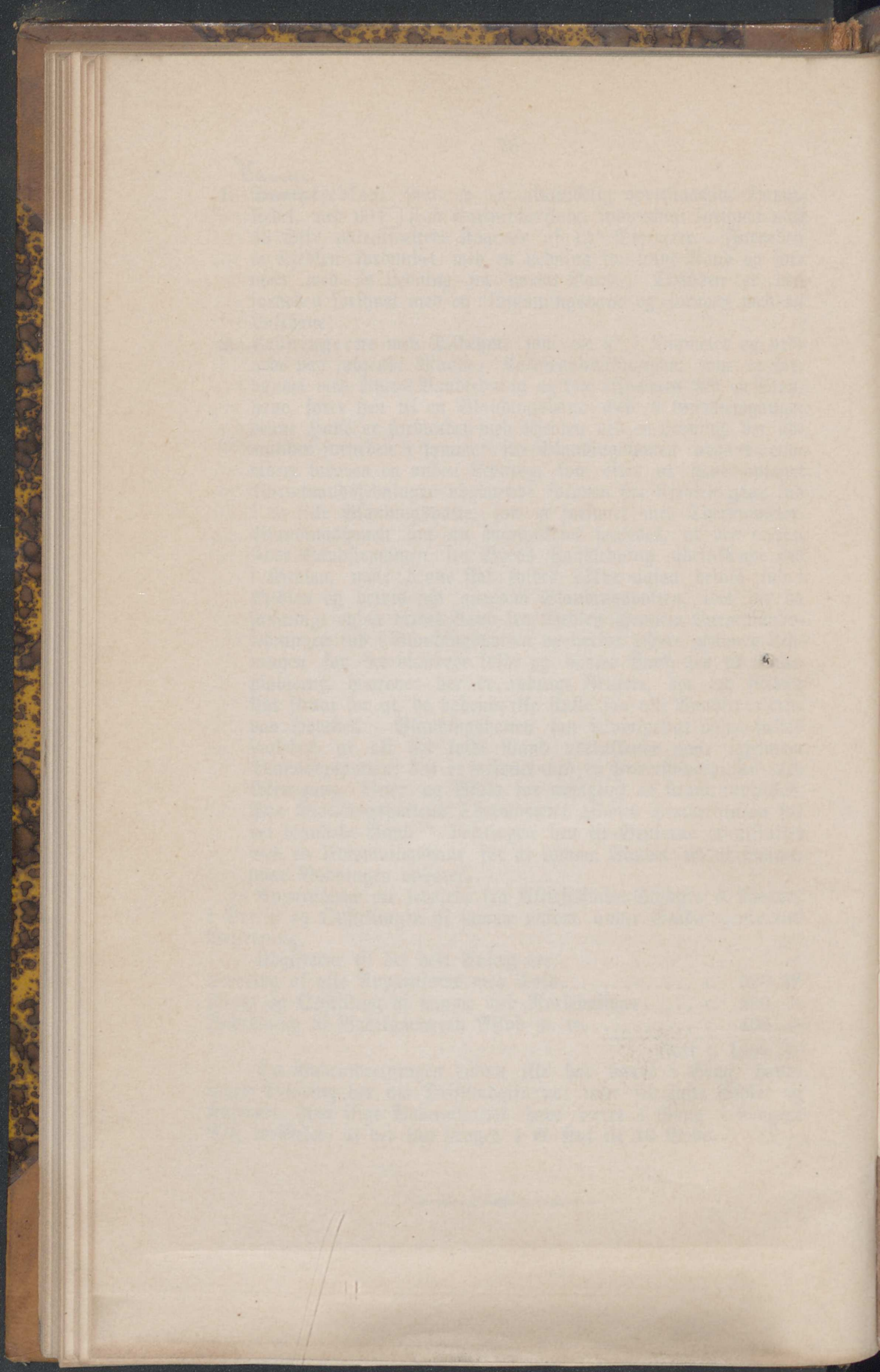
Udgifterne til det hele Anlæg ere:

Levering af alle Apparaterne med Told.....	c.	920	<i>Kr</i>
Fragt og Opstilling af samme med Rørledninger.....	c.	280	—
Indretning af Badekammeret, Afløb m. m.....	c.	400	—

Salt c. 1600 *Kr*

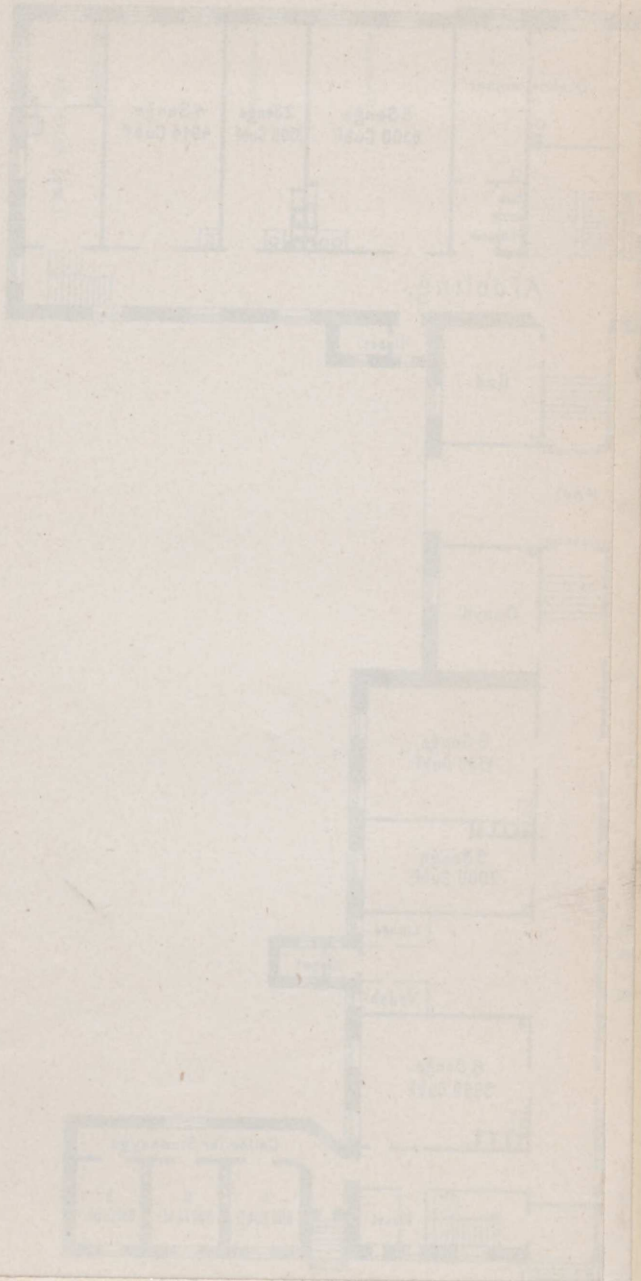
Da Badeindretningen endnu ikke har været i Brug, habes ingen Erfaring her om Driftsudgifterne; men fra tyske Skoler og Kaserter, hvor slige Badeanstalter have været i Gang i længere Tid, meddeles, at der kun bruges 4 *U*. Kul til 10 Bade.

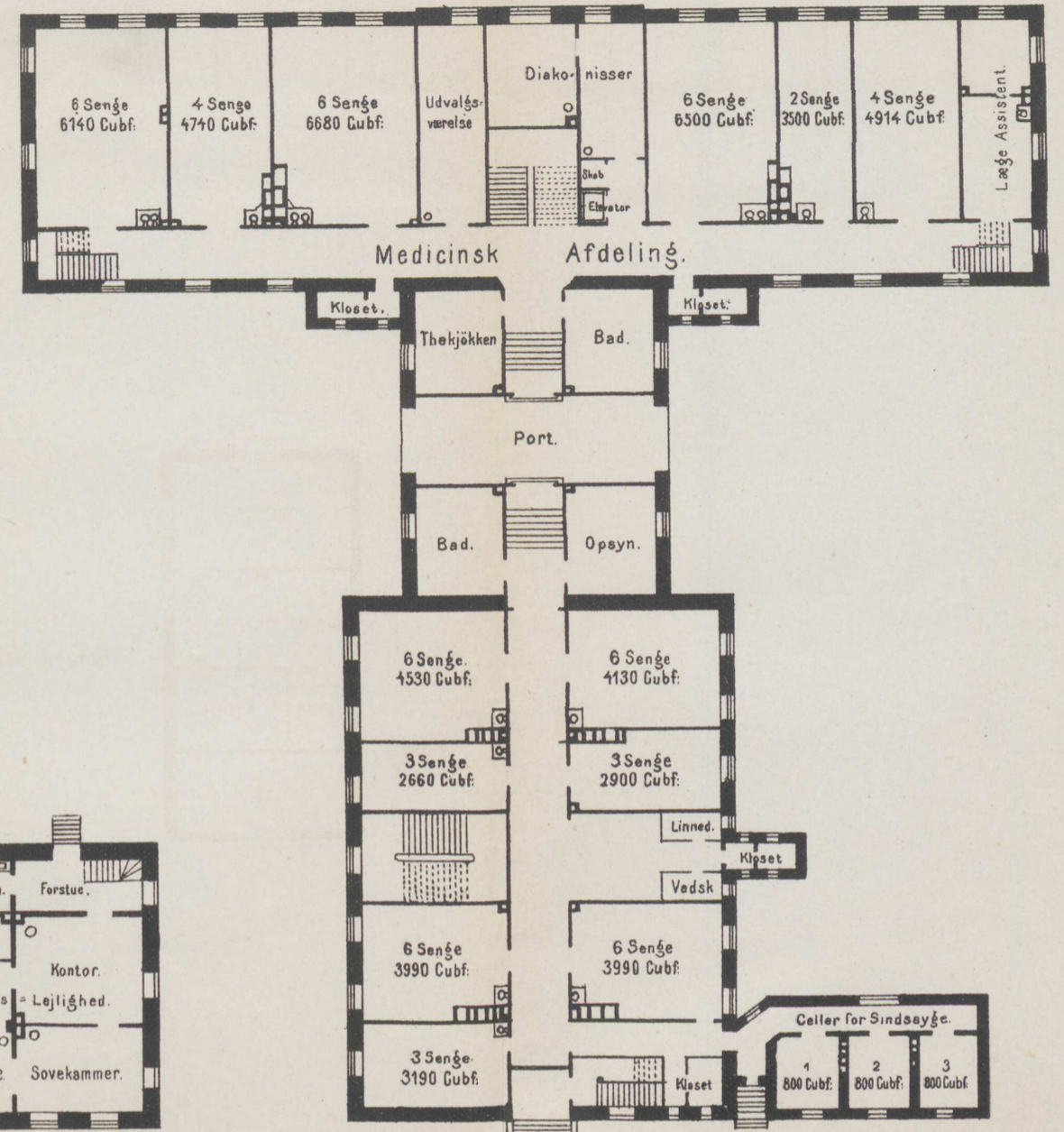
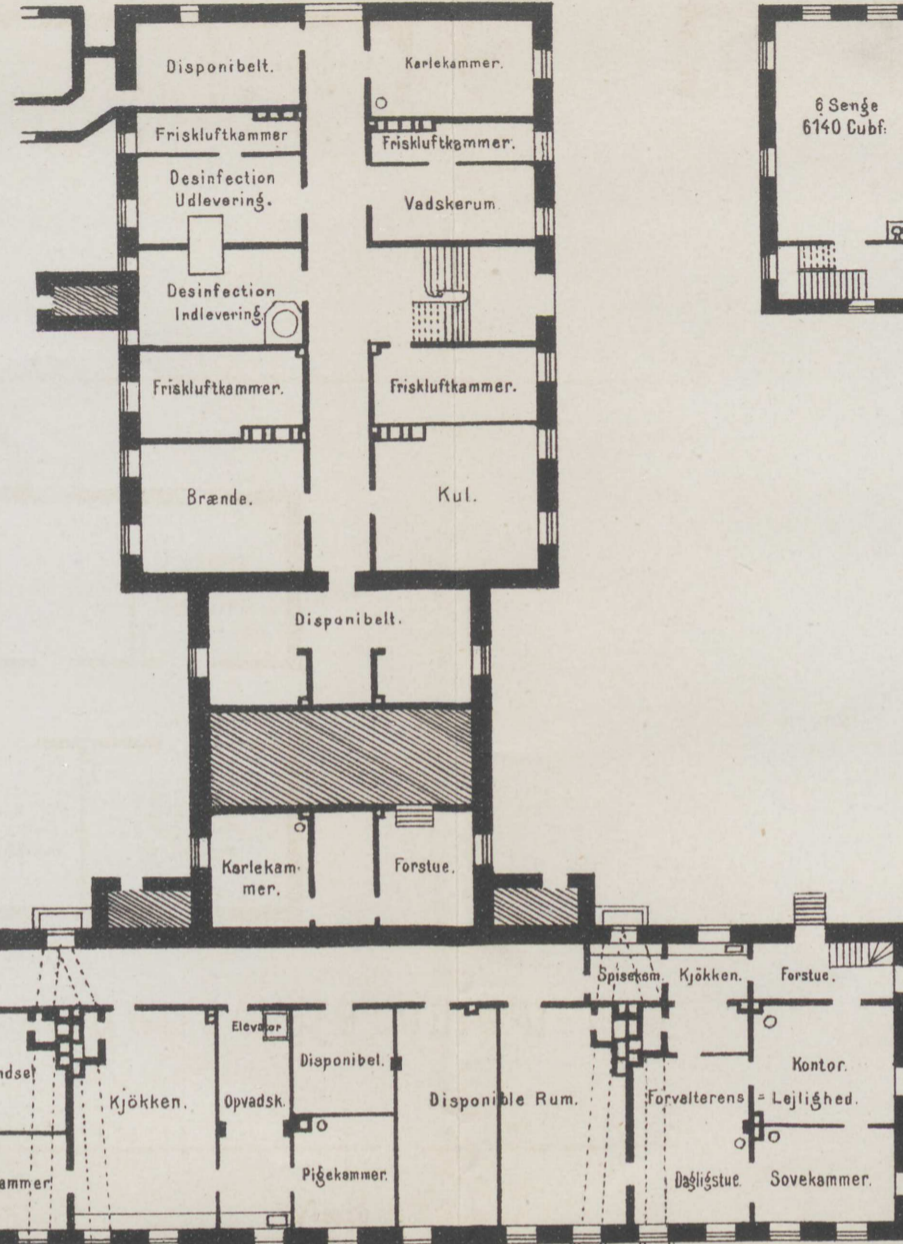
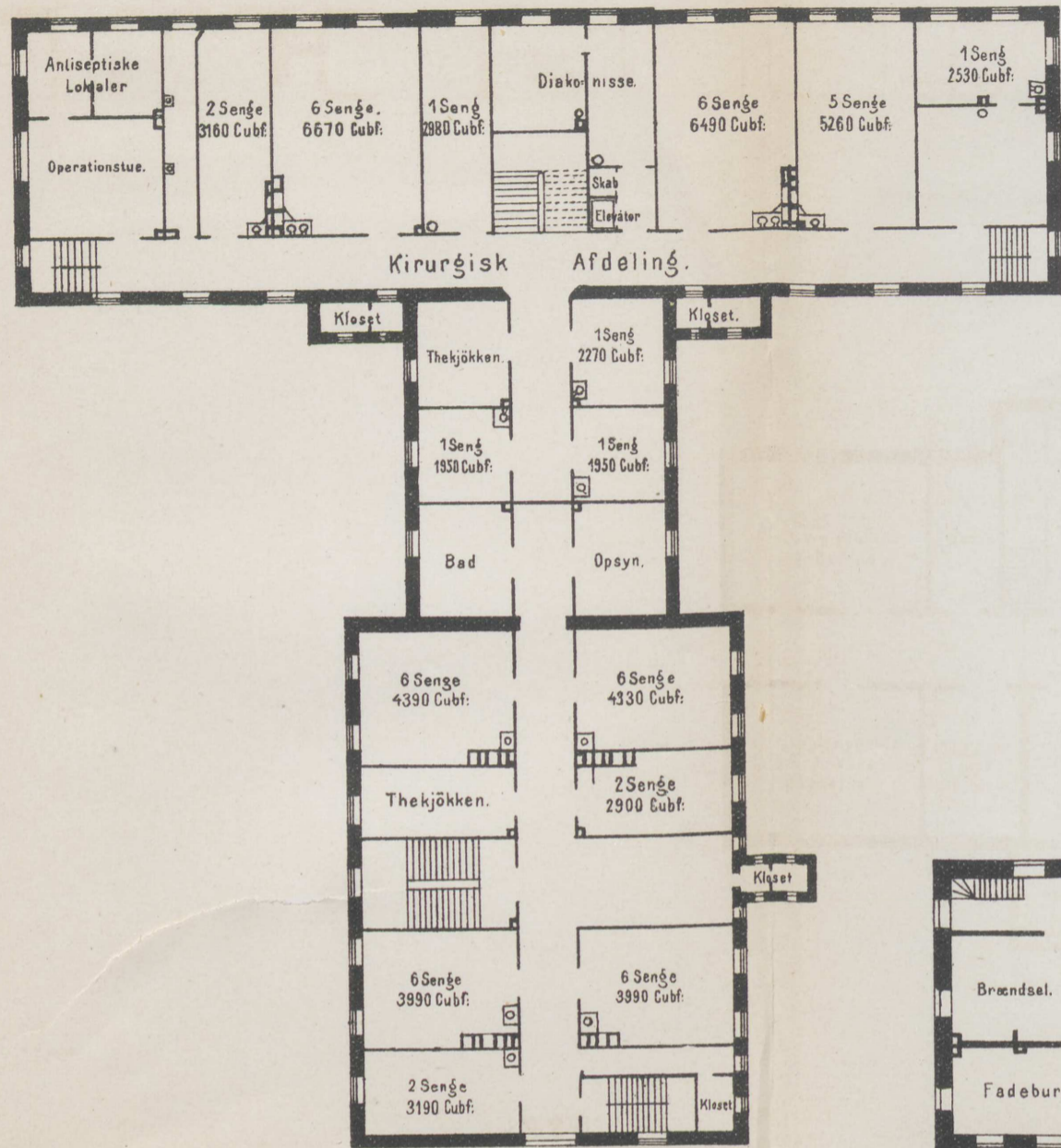

17

mm

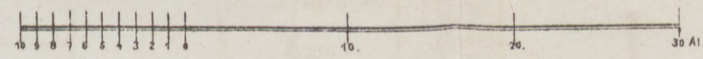
Odense Sygehus

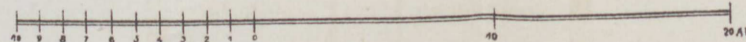
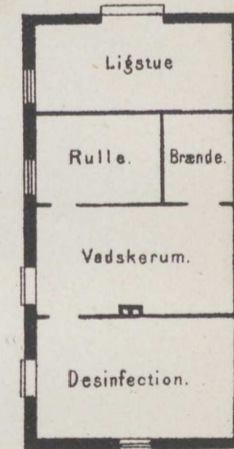
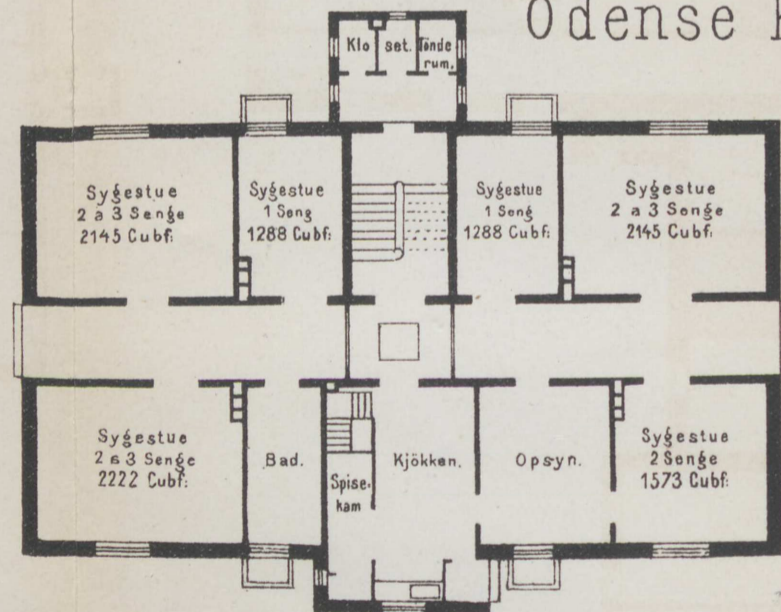
1ste Sal.

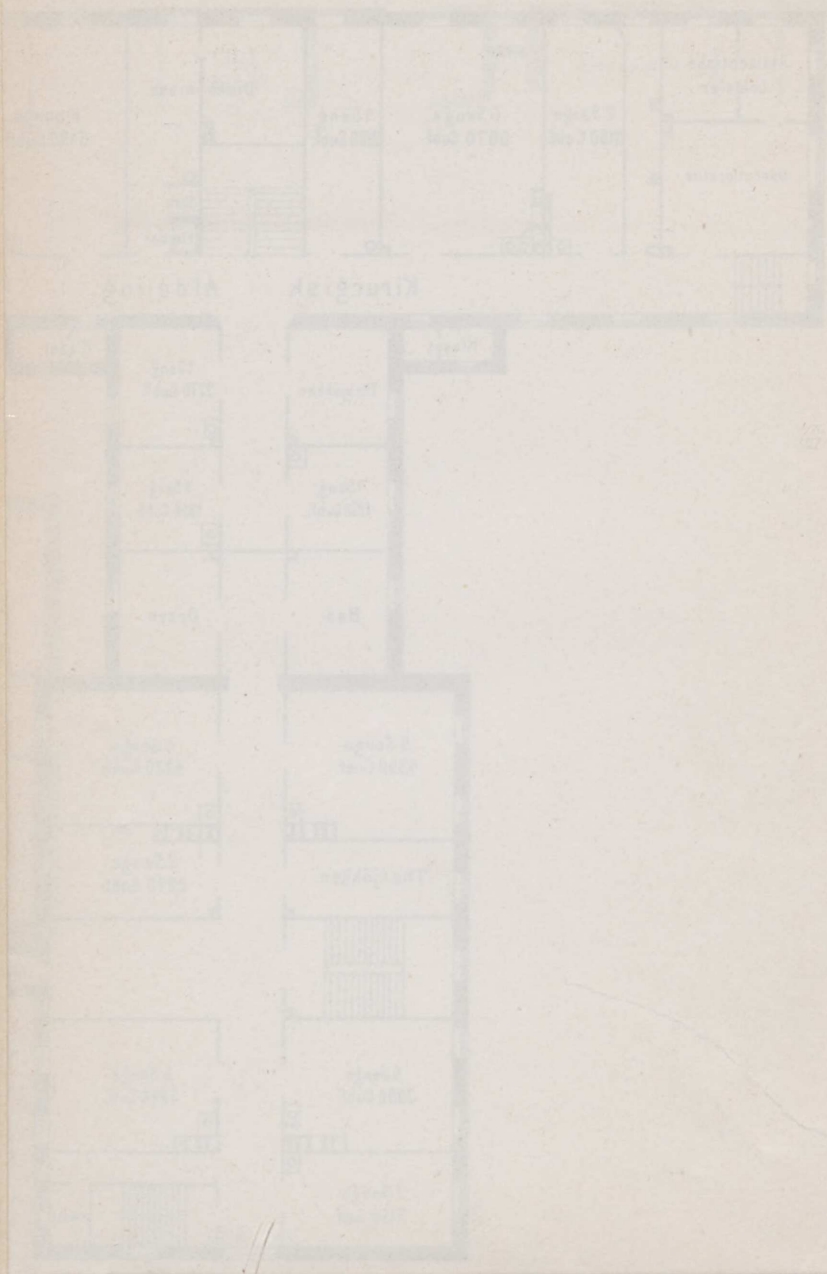
Kjælder.

Stue.

Odense Karantainehus.

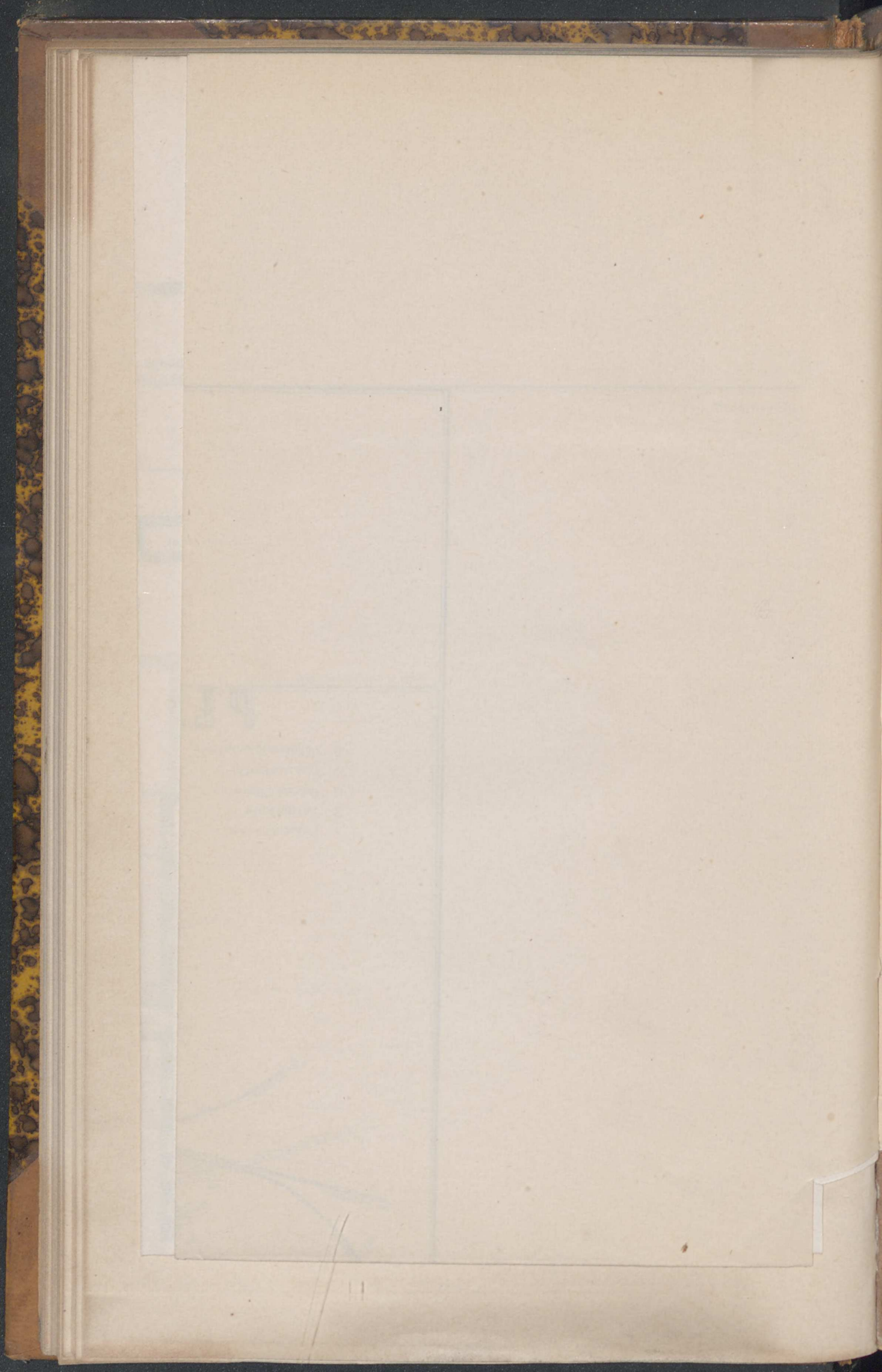
A

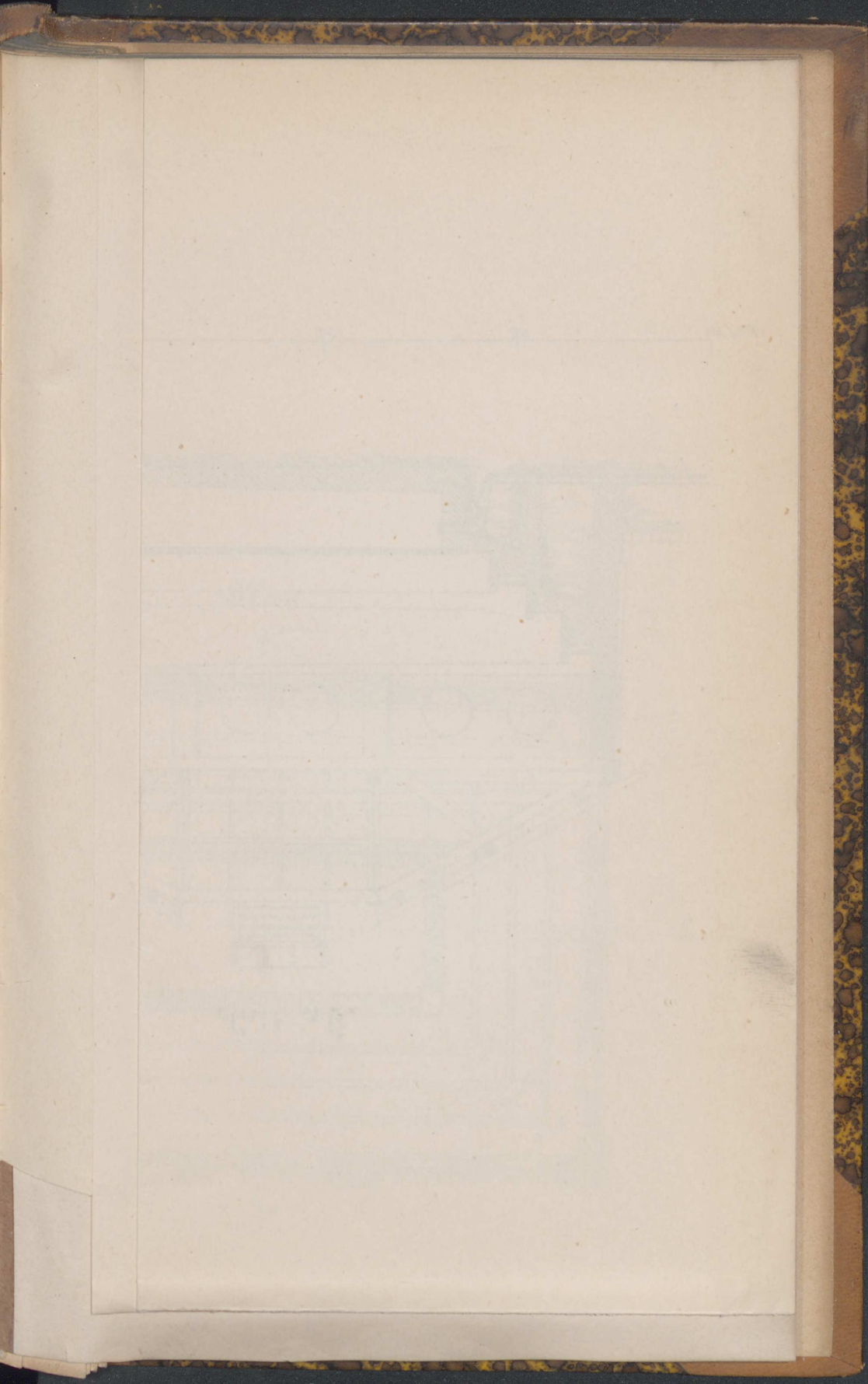
Kort
og
PLAN OVER ODENSE'S
Kloaksystem.

*a. b. Betonrende.
 bades Muret Pæstebloak.
 f. g. Trærende.
 k. l. m. j. Betonrør*
 ——— Ledningsledning over 12"
 - - - do under 12"
 Projecteret Ledning.

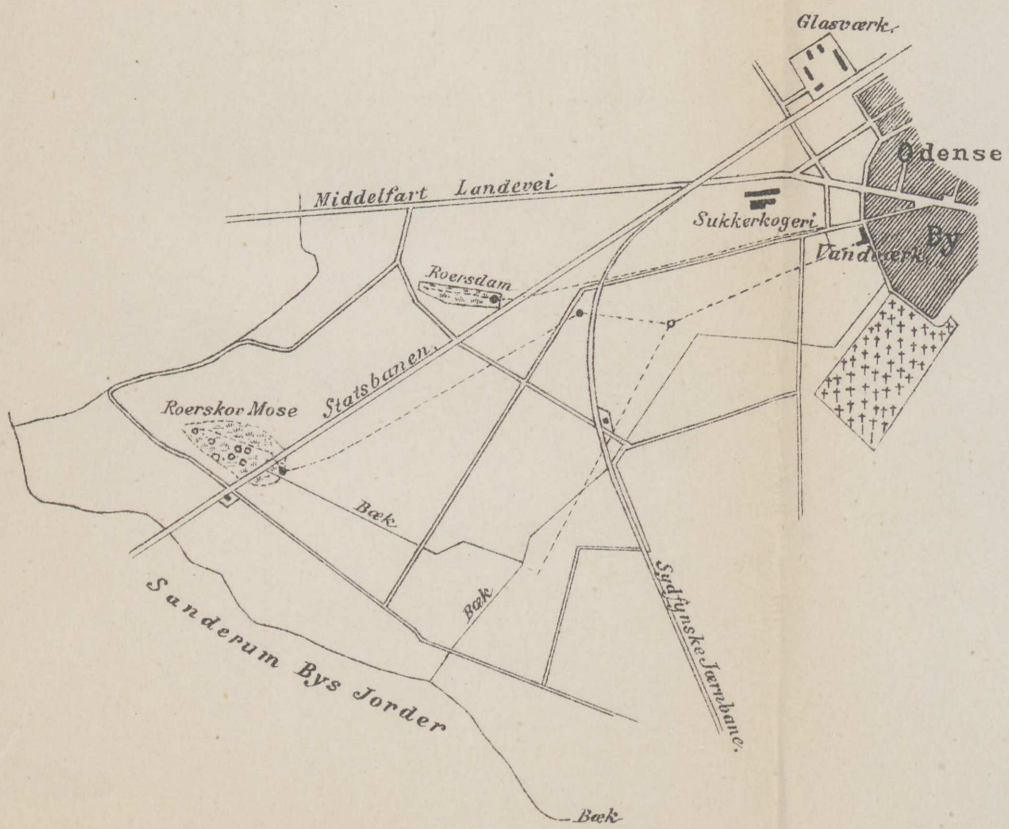
1 Consistoriet	a Nyestad	g St. Knuds Kirkestræde
2 Latinskole	b Nygade	h Horsetorvet
3 Odense Theater	c Sortebrødre Stræde	i St. Amagade
4 Præstebolig	d Theater Stræde	j Smedestræde
5 Valgmængdekirke	e Præstestræde	k Parcelvejen
	f Skomagerstræde	

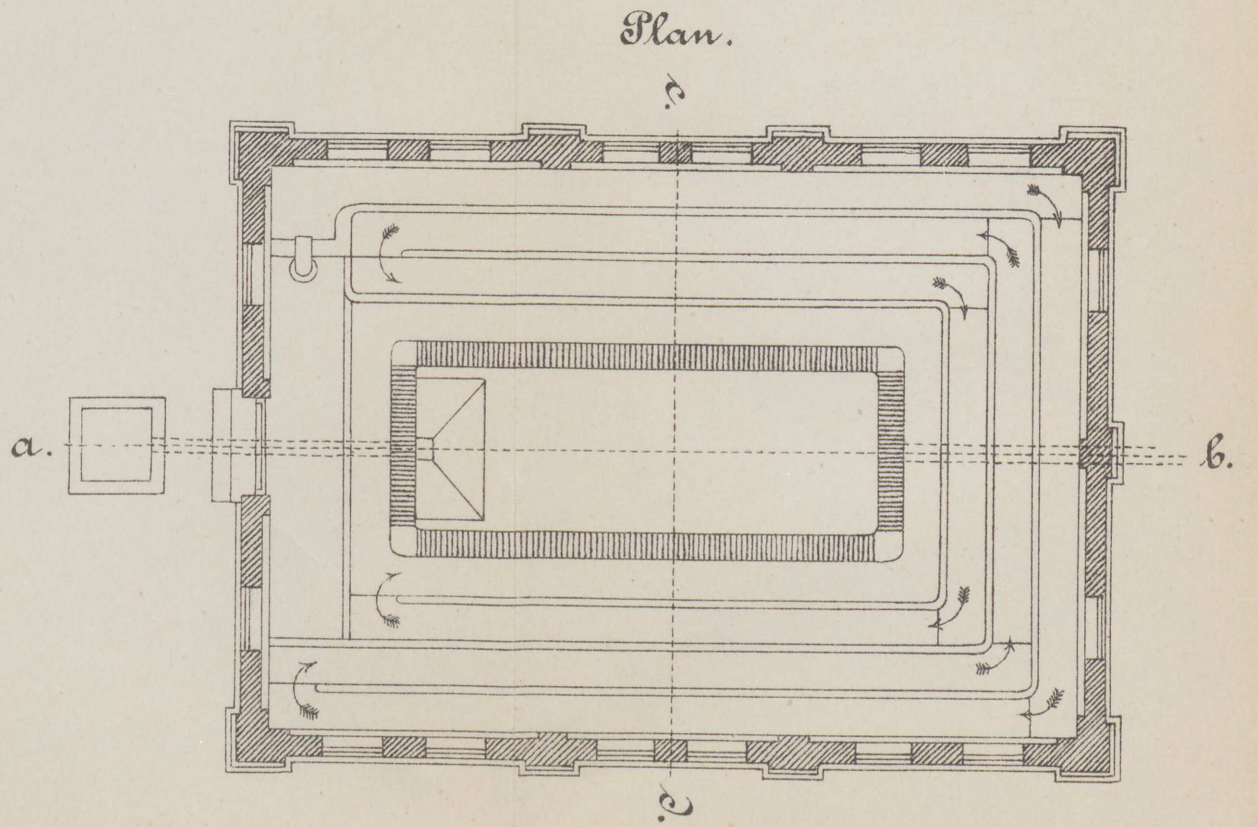
Odense Vandværk.

Ledninger i Terrainet.

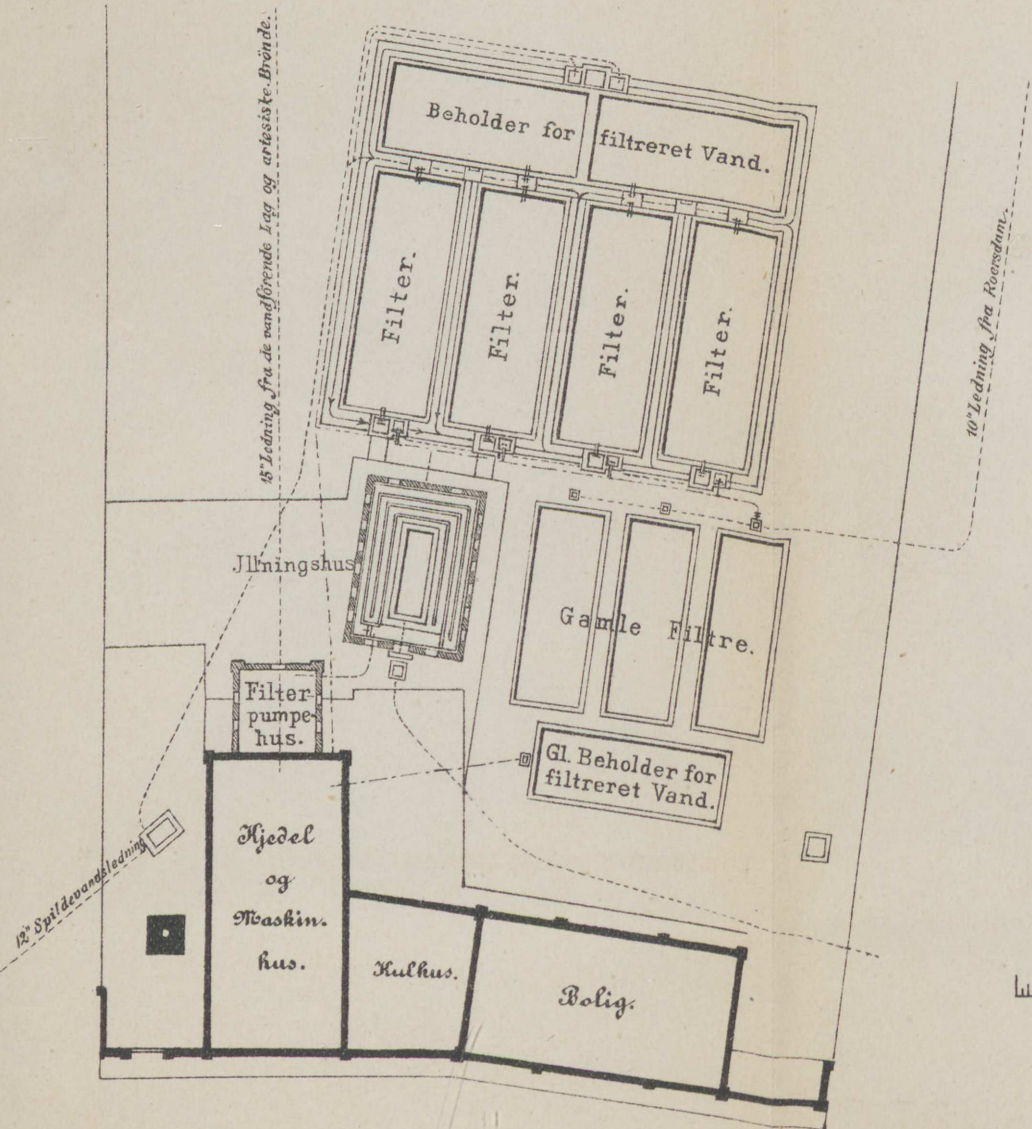

1000 500 0 1000 2000 Al.

Jltningshuset.

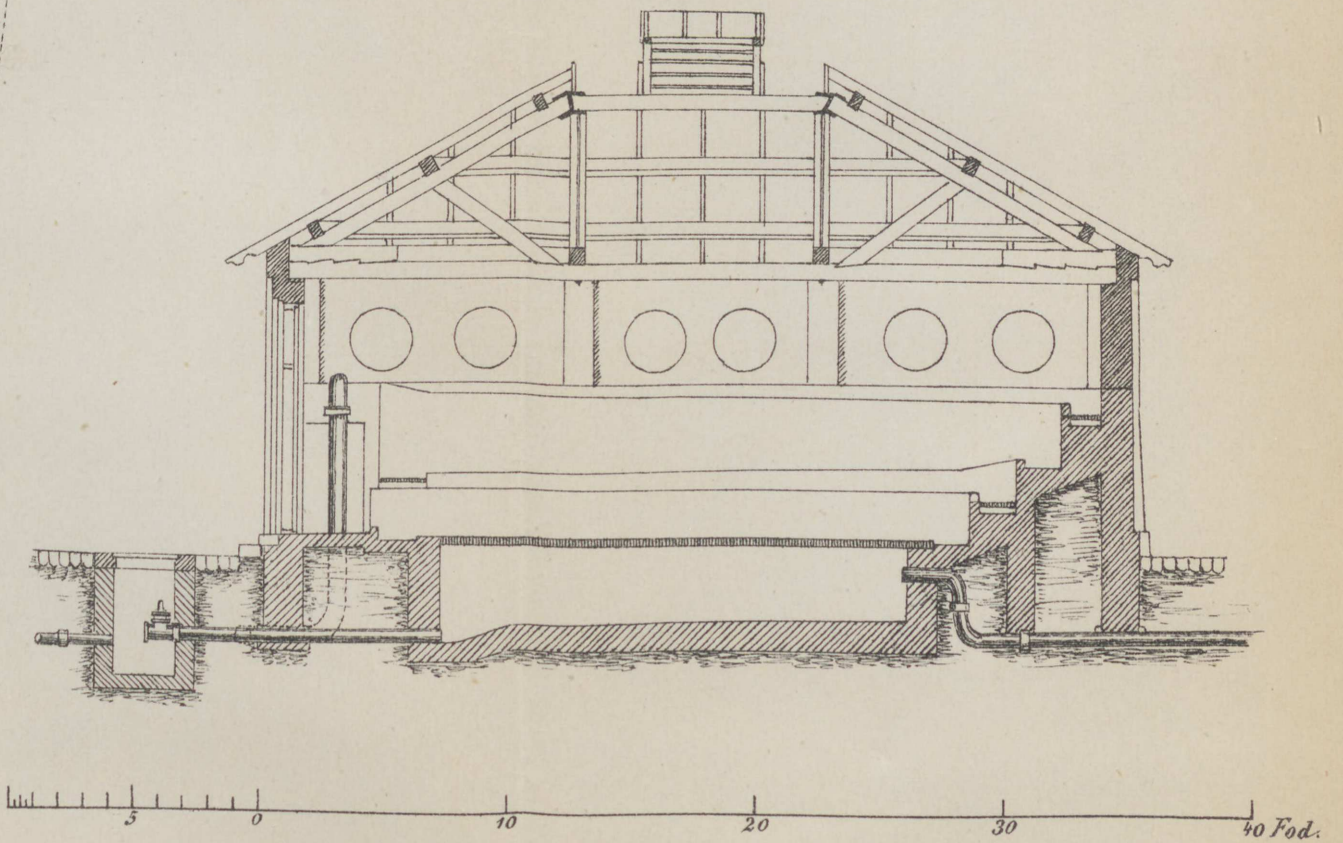

Situationsplan.

1:500
10 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 Fod.

Snit ab.

5 0 10 20 30 40 Fod.

Journal of the

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

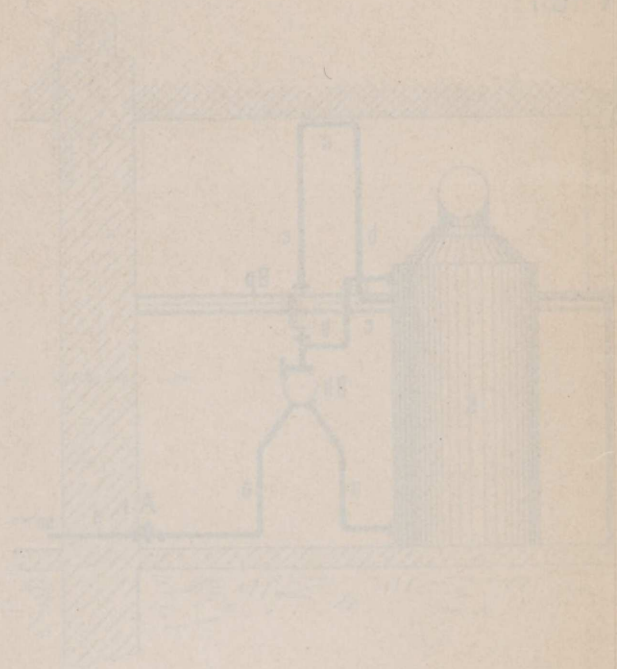
...

...

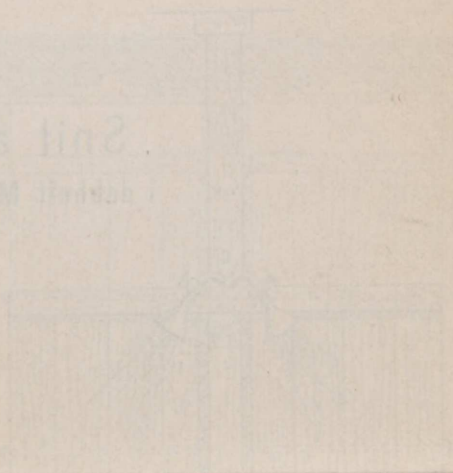
...

...

Fig. 1

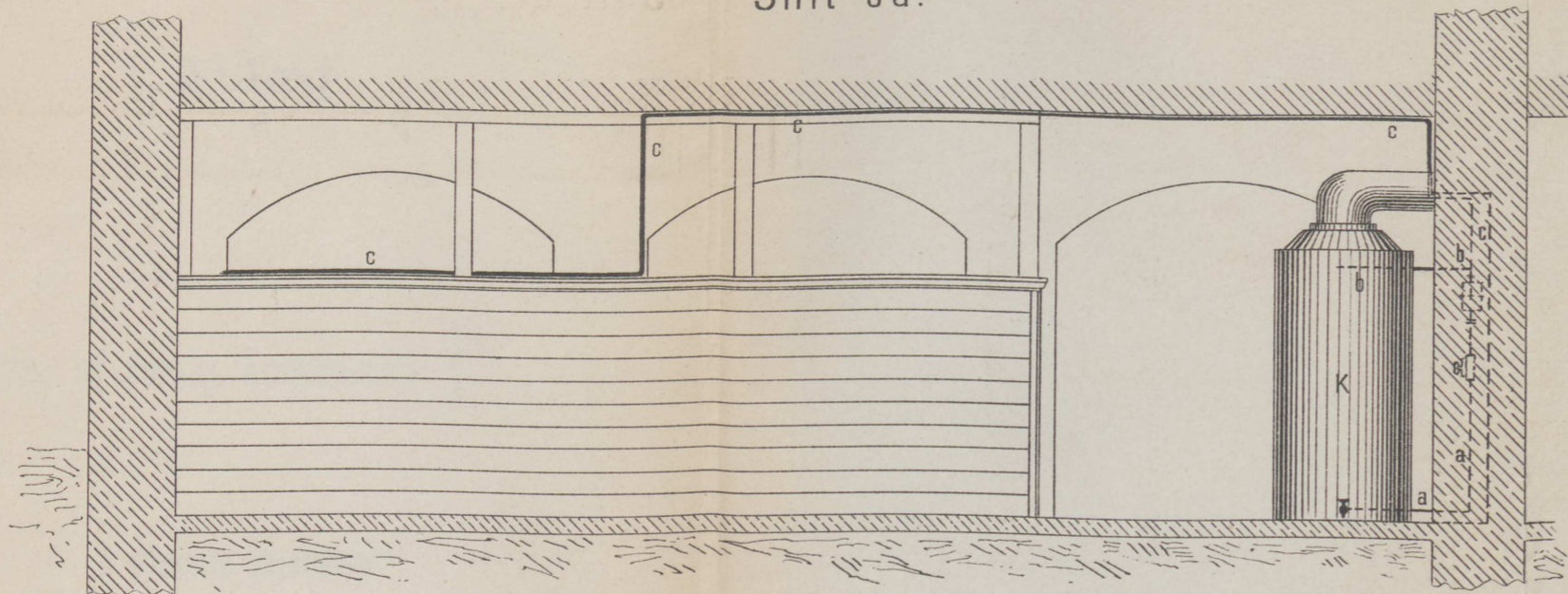

2nd ed.
1891

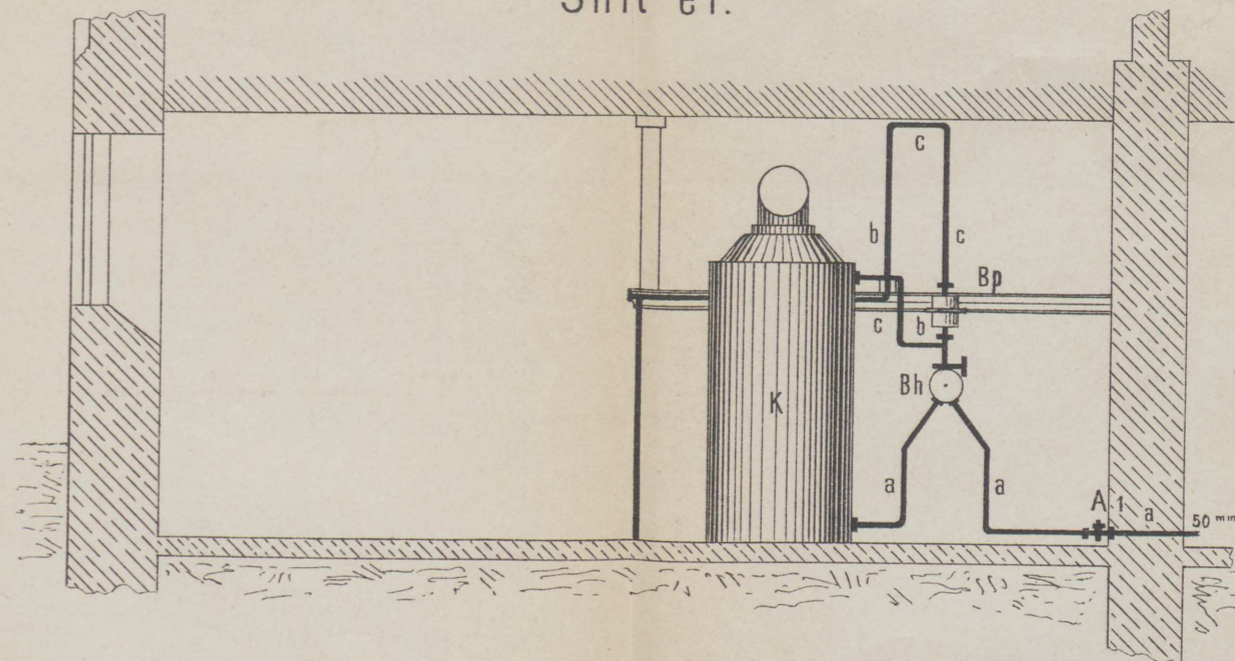

Skolen i Holsedorestræde,
Douchebade i Kjælderen.

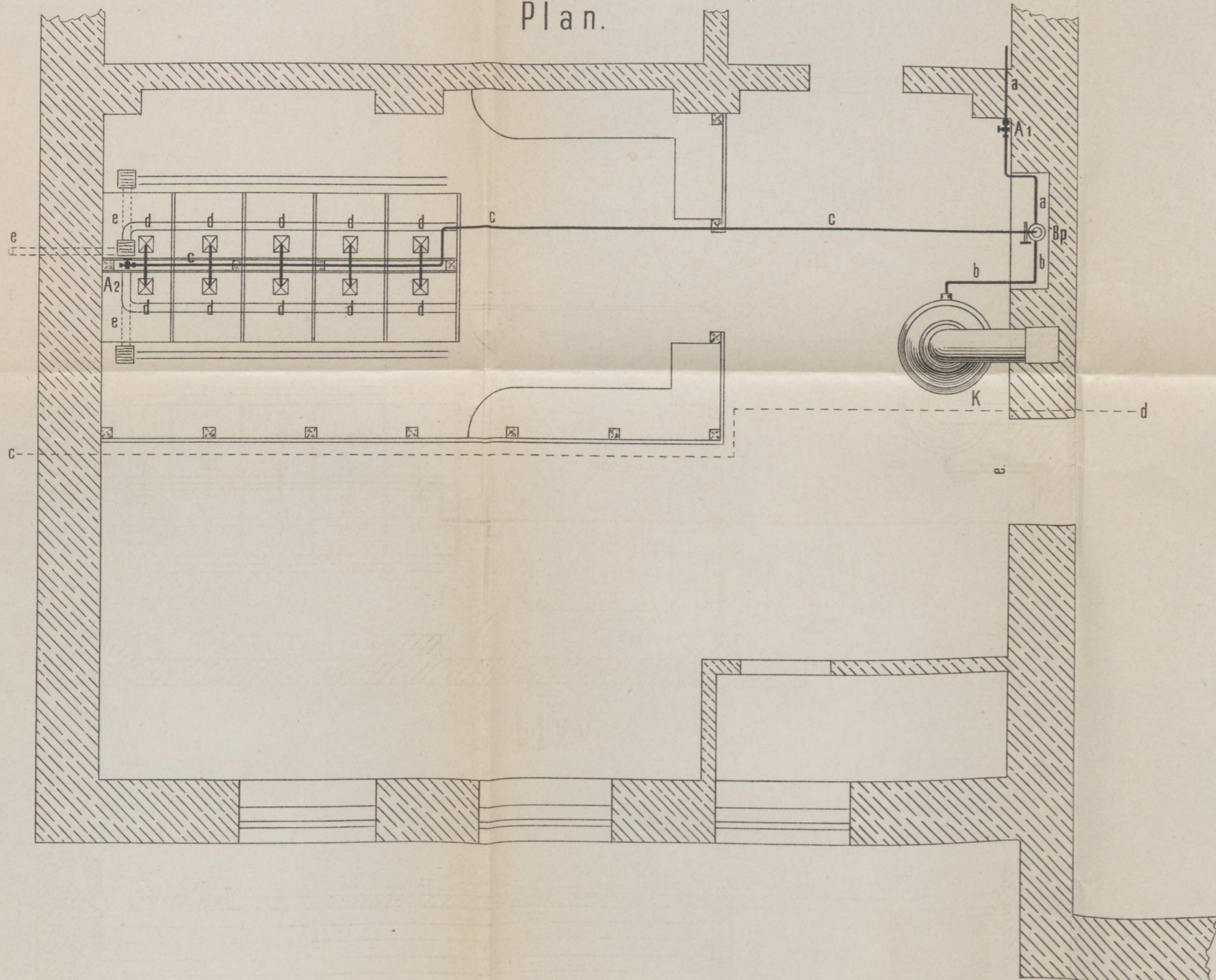
Snit cd.

Snit ef.

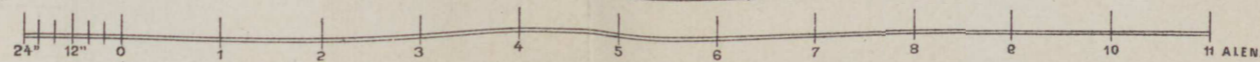
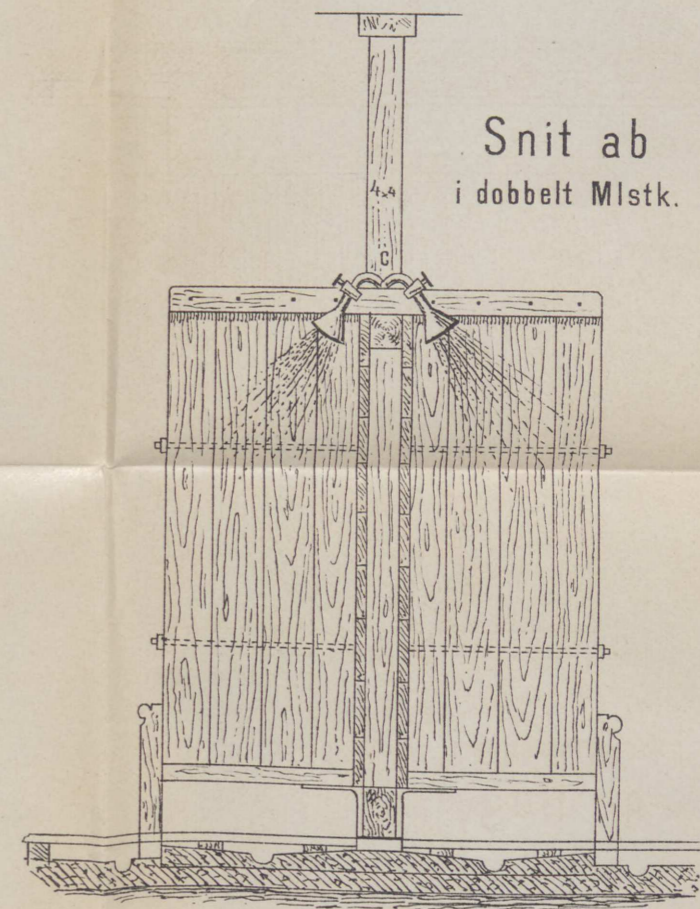

Plan.

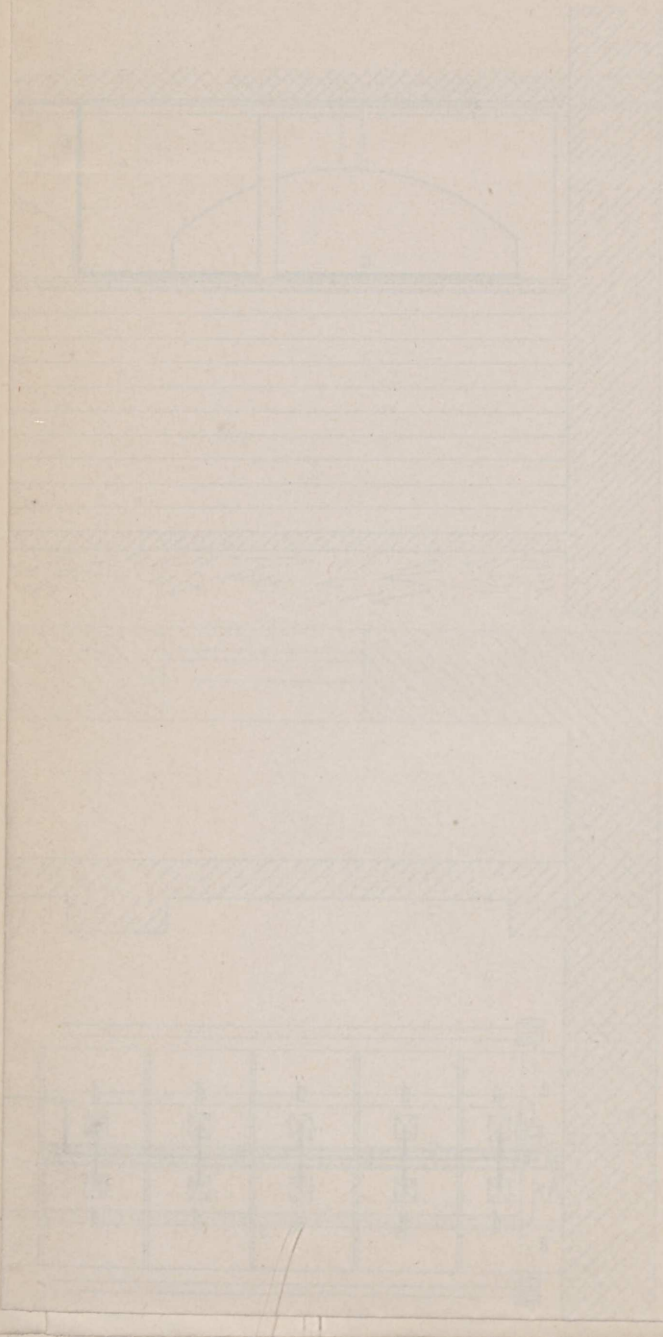
- K. Dampkedlen.
- A1. Afspæringshane for koldt Vand.
- A2. Udtømmingshane for blandet Vand.
- aa Ledninger for koldt Vand.
- bb. do for varmt do.
- cc. do for blandet do.
- Bh. Blandingshane.
- Bp. Blandingspotte.
- dd. Styrtebads Brusere.
- ee. Afløbsledninger for Spildevandet.

Snit ab
i dobbelt Mlstk.

Skolen i Holsboret

Dagbogs i Kaldere

Tillæg

til

„Beskrivelse af forskj. kommunale Indretninger i Odense Kjøbstad“

med Forklaring til de Planer m. m., som ere udstillede af Odense Byraad i
den hygieiniske Afdeling af den nordiske Industriudstilling i Kjøbenhavn 1888.

Billig

iii

Spezialausgabe der forstl. kommunale Anstalten

i Obere Abteilung

Das Buch ist besessen von dem Herrn ...

Verlagsgesellschaft

Tillæg

til

Beskrivelse af forskellige kommunale Indretninger

i Odense Kjøbstad.

ad I. Tillæg til Meddelelser om Sygehuset.

Opvarmningen og Ventilationen sker ved Ventilationsovne, indrettede til at betjene fra Korridorerne. Dvnene, som ere almindelige runde Dvne med ribbede Overflader, staa op til Skillerummet ud mod Korridoren, indenfor Pladejernskapper, i de største Sygestuer findes 2 mindre Dvne indenfor én Kappe, i Stuerne af Mellemstørrelse én større og de mindste Stuer en mindre Dvn. I de fleste Lokaler suges den kolde friske Luft op af Dvnene fra Frisluftskanaler med snevre Frisluftskamre i Hjelderen; kun til Sygestuerne for smitsomme Syge, hvor man har villet sikre sig en fuldstændig Luftisolering, tilføjes den friske Luft ad Kanaler under Gulvene. Den friske Luft træder ind ved Siden af eller under Dvnene, enten ad Sideaabninger fra Koldluftskanalerne i Muren eller ad Aabninger i Gulvet umiddelbart over Koldluftskanalerne; ved Hjælp af Klapper er det indrettet saaledes, at naar disse lukke for Frisluftsaabningen, saa aabne de samtidigt Afgang for Luften i Stuen til Dvnen eller omvendt, og naar Klappen stilles i Mellemstillinger, suges Dvnene Luft baade fra Koldluftskanalerne og fra Stuen. Ved denne simple Indretning kan man altsaa opvarme enten ved Ventilation (frisk opvarmet Luft) alene eller ved Cirkulation (opvarmet Stueluft) alene eller ogsaa samtidigt baade ved Ventilation og Cirkulation, medens det er umuligt for Personalet paa én Gang at lukke af for begge Lufttilførseler.

Udsugningen fra Lokalerne sker paa sædvanlig Maade ved mindre Kanaler, der rager op over Taget. Ventilationen er fremstillet paa Plan 3.

Principet for Indretningen af Vandafledningen i Bygningen er følgende:

1. Fuldstændig Afsondring fra Kloakledningen ved kraftige Vandlaase (Interceptorer).
2. Ventilation af Husledningerne gennem Etagerne, idet de fortsættes op igennem Taget og der udenfor i Gaarden paa Ledningen er anbragt en Verrørsbrønd med gennemhullet Jernlaag til Udgang for frisk Luft.
3. Afledningerne ere saavidt muligt koncentrerede dels af økonomiske Hensyn, og dels for at hyppige Udstylinger af de enkelte Ledninger kan finde Sted.
4. Hvor flere Afløbskummer i begge Etager ere forbundne med samme Afløbsledning, ere ogsaa Vandlaasene ventilerede for at undgaa en Udsugning af Vandet i samme.
5. Klosetterne ere indrettede saaledes, at Urinen fjernes fra de faste Ekstremiteter og løber umiddelbart i Afløbsledningen.
6. Klosetrummene, der tillige indeholde en Udtømningsstaaal, hvori Indholdet af Potter og andet smavjet Vand udtømmes, ere ventilerede ved smaa hydrauliske Ventilatorer (Kosmosventilatorer), der suge Luften fra Korridorerne ind i Rummet, medens Luften fra samme gaar ud ad Kanalen fra Loftet gennem Taget til det fri. Det rene Spildevand fra Ventilatorerne passerer igennem Vandlaasen nedenunder og tjener altsaa til stadig Fornyelse af Vandet i samme.

De her beskrevne Indretninger ere fremstillede paa Pl. 3.

ad VI. Tillæg til Meddelelser angaaende Kloak-anlæg i Odense By.

Paa den ophængte Hovedplan over hele Byen ere alle de alt anlagte Hovedkloakledninger indtegnede med fuldt optrukne Linier og de Ledninger, som ere projekterede, med punkterede Linier.

Paa Planen er Horizontalkurver med 5 Fods Højdeforskel indtegnede med gule Linier.

Paa Plan 2 er vist Detailtegningen af de murede Kloakledninger og af Betonledningerne samt af Gadeslamkisterne.

ad VII. Vandvæsen.

Til Oversigten Pag. 62 søjes nedenstaaende Resultat af Vandværkets Drift i 1887.

Antal af Vandforbrugere ca. 25 500. Indbyggere ialt 27 500 ved Udgangen af 1887.

Hele Aarets Vandforbrug har været	6 962 480	Td.
Gjennemsnitsforbrug i Døgnet.....	19 080	—
— pr. Vandforbruger	0,75	—
— pr. Indbygger i hele Byen..	0,69	—
Maximum i et Døgn.....	24 500	—
— pr. Vandforbruger	0,96	—
— pr. Indbygger i hele Byen	0,89	—
— i 12 Dagtimer	16 200	—
— i 12 Nattimer	8 300	—
— i en Time.....	1 465	—
er pr. Vandforbruger	0,057	--
Minimum i Døgnet	14 400	—
heraf i 12 Dagtimer	9 210	—
— i 12 Nattimer.....	5 190	—
Minimum i en Time.....	320	—

Den Pg. 65 omtalte Udvidelse af Vandværket er nu under Arbejde og forskellige Anlæg ere derfor paa de udstillede Tegninger fremstillede i den Stikelse, Vandværket vil have ved Udgangen af dette Aar — beregnet paa at kunde levere indtil 33 000 Tdr. Vand i Døgnet.

I. Vandværkets Kilder med tilhørende Ledninger.

Paa Pl. 1 er fremstillet Vandværkets Kilder og artefiske Boringer med dertil hørende Ledninger. Den ældste Forsyning er fra Kilderne i Kærskdam, som for Størstedelen ere opfangede underjordisk ved Rørledninger og ført ind i en 10" Ledning til Værkets Filtre. Den næste Forsyningskilde er 12" Samleledningen fra A til B, som blev anlagt i 1870. Den Vandmængde som Vandværket faar ad disse to Beje, der i 1871 beløb sig til omtrent 15 000 Tdr. i Døgnet, er taget meget betydeligt af i de senere Aar, da de aarlige Nedslag have været betydeligt mindre end sædvanligt, hvilket særligt mærkes i vandsørende Lag der ligge nær ved Jordfladen. Samleledningen er lagt i et vandsørende Sandlag i 10 à 12 Fods Dybde, af 12" glasserede Lerrør, hvis Muffesamlinger ere omgivne af et c. 1 Fod tykt Lag Singel for at hindre Sandet i at trænge ind med Vandet i Rørene.

Hovedvandsforsyningen for Værket sker nu fra artefiske Boringer i to over hinanden liggende vandsørende Lag i Dybde af 30 à 50 Fod og 60 à 130 Fod, fra hvilke Lag Vandet i Borerørene kan stige op over Jordens Overflade, idet Stighøjden for det dybere liggende Lag er størst.

De første artefiske Boringer udførtes i Kærstov Eng ved Jernbanen, i 3" Smedejernsrør i Aaret 1877 og vare nærmest at betragte som Prøveboringer; de førtes alle ned i Laget paa et Sted, hvor der

findes meget grovt Grus og Singel. Vandet trænger her igjennem op i Rørene; de ere imidlertid nu alle fortærede af Rust, og de sørgelige Rester af et af Rørene, som har staaet 10 Aar i Jorden, er fremstillet paa Bordet. Senere er der udført nogle Boringer i 5" Pladejernsrør og en enkelt Boring i 4½" trufne Jernrør, men det ældste af disse er allerede tilbøielig fortæret af Rust, og som en Følge deraf er Sand trængt ind i Røret.

Den tidligere Maade at bore paa er derfor nu forladt, idet man for Fremtiden kun bruger Støbejernsrør til de nye Boringer; en saadan Boring i 9" Støbejernsrør blev udført i 1886 til en Dybde af 74 Fod, hvor Røret staaer paa et Lag af Singel. Vandmængden fra dette Rør er med en Vandspejlsænkning af 4,7 Fod c. 10 000 Tdr. i Døgnet; en ny og betydelig større Boring i 30" Støbejernsrør 620 Al. Sydøst for 9" Boringen er nu under Arbejde og udføres i Entreprise af Maskinfabrikant Marius Knudsen her fra Byen, som ligeledes har udført 9" Boringen og som har Eneret paa den Fremgangsmaade, han anvender ved Boring i store Rør. Røret skal føres ned til 127½ Fods Dybde, hvor der i det vandførende Lag findes et 3 Fod tykt Lag Singel, som vil kunne forhindre Sandet i at trænge op i Rørene; i samme Dybde er alt ført et 2" Prøverør ned, som med en Vandspejlsænkning af 6½ Fod giver c. 2 000 Tdr. Vand i Døgnet.

Boringen er bortafforderet til Marius Knudsen for en Betaling af 6786 Kr. med Levering af de lige Støbejernsrør. Naar Røret er ført ned til rette Dybde, skal det dækkes med et Støbejernsmaal og ved en 8" Rørledning med en Skydehane sættes i Forbindelse med Brønden paa Ledningen til Bærket. Paa Bordet findes opstillet Prøver af de gjennemborede vandførende Lag.

Da den langvarige Tørke i sidste Aar udtørrede de øvre liggende Jordlag betydeligt, saa at Grundvandet overalt sank meget i Jorden, formindskedes Vandmængden fra Koersdam og 12" Samleledningen i en betænkkelig Grad, der blev derfor i Juni Maaned 1887 udført det ligeledes paa Plan 1 fremstillede interimistiske abstrakt Brøndanlæg paa følgende Maade. I det ovenfor berørte øverste vandførende Lag blev der nedboret 5 Stk. 2" Rør, der forneden vare forsynede med en Staalspids og paa de nederste 20 Fod gjennembullede med 500 Huller pr. Løb. Fod af $\frac{1}{8}$ a $\frac{3}{16}$ Tommes Diameter; efterat Rørene vare drevne ned i Laget til c. 50 Fods Dybde, blev de rensede for indtrængende Sand, indtil Vandet løb klart. Anlægget, som ogsaa udførtes af Marius Knudsen, kostede c. 1800 Kr. og ad denne Vej lykkedes det i Løbet af 1 Maaned at faa Vandmængden forøget med 2450 Td. i Døgnet, saaledes at der ikke indtraadte nogen Vandmangel for Bærket.

Vandet fra de artefiske Boringer ledes i 2 Ledninger af henholdsvis 10" og 12" glasserede Lerrør dels direkte til 15" Hovedledningen til Bærket og dels til 12" Samleledningen; Vandet løber i Hovedledningen ned til en Brønd i Maskinlokalets Kælderrum, hvorfra det oversflødig Vand løber bort ad en Spilbevandsledning, der tillige bortfører Drainsvandet fra Markerne Vest for Byen. Dette Drainsvand kan i Sommermaanederne ogsaa benyttes af Bærket navnlig til Fortætningsvand for Maskinerne.

Bandet fra de artesiske Boringer indeholde følgende kemiske Stoffer i 10000 Dele.

Inddampningsrest	3,660 Dele
Ammoniak	0 —
Salpetersyre	Spør —
Salpetersyrling	Spør —
Saltsyre	0,374 —
Svovlsyre	0,277 —
Fri og halvbundet Kulsyre	1,016 —
Josforsyre	0 —
Kalk og Magnesia	1,240 —
Jernforilte	0,040 —
Til Filtning af organiske Stoffer er Forbruget af Filt 0,012 —	

Bandet fra Samleledningen og fra Kvoersdams Kilder indeholder — det første nogle flere og det sidste nogle færre faste Stoffer.

2. Filtning og Filtration.

Alt Bandet gennemgaar en kunstig Filtration, forinden det pumpes ind til Byen, og Bandet fra Samleledningen og de artesiske Boringer underkastes tillige en Filtning, førend det filtreres, for at befri det fra Indholdet af Jernforilte. Filtningen foregaar i det paa Pl. 3 fremstillede Filtningshus, hvor Bandet løber rundt i brede Betonrender med mange smaa Vandfald og tilsidst styrter ud i en Mængde Straaler over en med Riller forsynet Rand i et Bassin i Midten af Huset. Herfra løber Bandet efter at have affat en Del udfilt Jernveilte m. m. i Bassinet til Filtrene.

Det hele Filteranlæg er fremstillet paa Pl. 2 og 3 og bestaar af 3 ældre Filtre med en samlet Filterflade af 1680 □ Fod, og en Rentvandsbeholder med et Rumfang af 3700 Cbfd., samt 5 nye Filtre (det største anlægges i Mar) med en samlet Filterflade af 5 000 □ Fod og en Rentvandsbeholder med et Rumfang af 11 300 Cbfd. Den gennemsnitlige Hastighed for Bandets Gang gennem Filtrene er beregnet til $\frac{3}{4}$ Fod i Timen. Filtrene ere forsynede med de fornødne Haner paa Af- og Tilledningsrør, saa at hvert Filter for sig kan afspærres og renses; Bunden af Filterbassinerne, som ere støbte af Beton, har i Midten en horisontal halvcirkelformet Rende, der er overdækket med Betonsliser, og tværs paa Hovedrenden findes en Mængde smaa Dværrender, der ere overdækkede med almindelige Mursten, og have Fald mod Hovedrenden. Ovenpaa Murstensgulbet ligger Filtermaterialet bestaaende fraoven og nedefter af 18" skarp Grus, 6" Smaaften som Nødder, 6" Smaaften som Baldunder og nederst 6" Smaaften som Hønsæg.

Efter at Bandet er iltet og filtreret, ledes det i Jernledninger til Rentvandsbrønden i Kjælderen under Maskinrummet, og det er efter denne Proces meget rent og indeholder ifølge de foretagne Analyser kun Spor af Jern. Paa Bordet er opstillet en Model af Filtningshuset.

3. Maskinanlæget.

I den Skikkelse, Bærket vil faa inden Aarets Udgang og som er fremstillet paa Planerne 4 og 5, indeholder det:

2 Hjedler, den ene med 450 Fjelpaavirkningsflade
og den anden „ 260 —

2 Filterspumper, den ene leverende 700 Edr. Vand i Timen med
normal Gang
og den anden leverende 900 Edr. Vand i Timen
med normal Gang,

og 2 Rentvandspumper med 2 Vindkjedler,
den ene leverende 1600 Edr. Vand i Timen
og den anden „ 900 — —

Paa Plan 4 er tillige vist midt i Maskinrummet 2 mindre Maskiner, som anskaffedes i 1871 og levere hver c. 400 Edr. Vand i Timen, men de blive bortfjernede, naar den store nye Maskine er kommet i Gang. Denne leveres ligesom den ældre Maskine af Firmaet Møller & Jochumsen i Horsens og er fremstillet i større Maalestof paa Plan 6. Begge Maskiner ere Høj- og Lavtryksmaskiner af omtrent samme Konstruktion; men ved den nye Maskine er der dog indført adskillige Forbedringer, navnlig Konstruktionen af Ventilerne og Ventiltakrene. Denne Maskine, som med normal Gang gjør 40 Omdrejninger i Minuttet, koster med tilhørende Vindkjedel og Rørledninger, Montering m. m. — men eksklusive Fundamenter — 19850 Kr., medens den store Hjedel med Opstilling — men eksklusive Indmuring — koster 4600 Kroner.

4. Ledningerne i Byen.

Paa Pl. 7 ere Ledningerne i Gaderne med Brandopstandere viste: Den ældste Hovedledning gennem Vesterbro ind i Byen er 8" i Diameter, senere er lagt en 6"—5" Ledning til den sydlige Del og en 5"—4" Ledning til den nordlige Del af Byen. I Aar bliver anlagt en ny 8" Hovedledning fra Bærket gennem Vesterbro, Vestergade, Bogestræde over Flakhaven og Torvet ad Albanigade til et Vandtaarn, som opføres paa Hjørnet af Albanigade og Hunderupgade. Denne 8" Hovedledning forbindes med 5" Ledningen i det sydlige Kvarter af Byen.

Paa Bordet henligger det ved Ledningers Nabning benyttede Boreapparat i den Stilling hvori Anboringen foregaar igennem en Hane, der skrues i en Støbejerns Klobs, som ved en Skrueskjæle klemmes udenom Røret, idet der tættes med en Løderpakning. Apparatet er leveret af Maskinfabrikant M. B. Allerup i Odense.

5. Vandtaarnet.

Et Vandtaarn, fremstillet paa Pl. 8, er under Opførelse; Beholderen bygges efter en særegen af Professor Inge i Aachen opfundet

Konstruktion med en brudt Bund, der er konstrueret saaledes, at de horizontale Spændinger i samme hæve hinanden, saa at der paa Underlagskrandsen kun kommer et lodret Tryk. Beholderen kan rumme c. 16 000 Cbft. Vand. Hovedrøret fra Byen gaar ind i Kjelderen, og fra det udgaar et 9" Trykrør op til Midten af Beholderens Bund, fra dette Rør udgaar desuden to mindre 4" Sidegrene op til den ringformede Del af Bunden. Paa Trykrøret, som samles af sammen-nittede Pladejernsrør med Flancher, er anbragt en Kompensationsffive af Pladejern. Fra Overkanten af Beholderen gaar et 8" Overløbsrør af Støbejern ned i Kjelderen, med Afløb til Kloakledningen.

Over Beholderen anbringes et elektrisk Kontaktapparat med en Svømmer, som ved frem- og tilbagegaende Ledninger staar i Forbindelse med elektriske Viserapparater paa Stadsingeniørens Kontor og paa Vandværket, der til enhver Tid vise Vandstanden i Beholderen. Paa Vandværket er Viserapparatet forbundet med et Alarmapparat, der signaliserer, naar Beholderen naar den højeste og den laveste Vandstand.

Vandtaarnet med alt Tilbehør koster 47000 a 48000 Kroner.

ad VIII. Tillæg til Meddelelser om Renovationsanstalten.

Efter at Spørgsmaalet om Udsøndring af Renovationsanstaltens Drift fra Fattigvæsenets Administration har været forhandlet mellem Fattigudvalg, Markudvalg og Regnskabsudvalg, og Resultatet af disse Forhandlinger, i hvilke henholdsvis Vanddistrikternes Repræsentanter i Fattigsager samt Politimesteren har deltaget, ere blevne Byraadet forelagte, har dette i Mødet den 19de August 1887 vedtaget følgende:

1. Den 1ste Januar 1888 udsøndres det hele Renovationsetablissement med tilhørende Bygninger, Besætning, Inventar og Beholdninger fra Fattigdistriktet og overgaar til Odense Kjøbstad, efter at Vanddistrikterne ere udløste fra deres Andel i Etablissementet med Tilbehør.
2. Det hele Etablissement med alt Tilbehør, som foran meldt overgaar samtidig til Markudvalgets Administration. — Til Konstatning af de modtagne Værdier kan Markudvalget lade det hele Etablissement med Bygninger, Besætning, Inventar og Beholdninger vurdere til Efterretning af 2 uwillige Mænd. — Alle af Fattigvæsenet lejede Jorder paa Byens Marker med Undtagelse af Lodderne i Kalvehaven, og hvad der iøvrigt er nødvendigt for Fattiggaarden, og Børneopdragelsen overtages ligeledes af Markudvalget.

3. Det hele faste Personale, som nu er knyttet til Renovationsanstalten og det med denne i Forbindelse staaende Regnskabsvæsen bliver stillet under Markforvalteren, som faar den umiddelbare Ledelse af Renovationsvæsenet. — Administrationen styres fra Markforvalterens Kontor paa Raadhuset.
4. Fra 1ste Januar 1888 at regne udfører det offentlige saavel Dag- som Natrenovationen og vedligeholder Tønderne i Latrinerne, uden at der herfor fordres Betaling af Grundejerne. — Fejning af de offentlige Pladser, Rensning af Slankister m. m. udføres derimod indtil videre af Fattigvæsenet i samme Omfang som hidtil.
5. Overensstemmende med Post 4 forhandles med Sundhedskommissionen om de nødvendige Forandringer i Regulativet for Bortførsel af Latringjødning i Odense af 25de Januar 1884, navnlig gaaende ud paa, at Udførsel af Natrenovation kan tilstedes private Entreprenører, naar de hertil have erhvervet Byraadets Tilladelse, medens Sundhedskommissionen ligesom hidtil i Henhold til Sundhedsvedtagtens § 31, 2det Punktum, kan dispensere fra Bestemmelsen om, at Indholdet af Latriner skal udføres direkte fra disse, og ligeledes for Private, der selv ville benytte Gjødningen, kan træffe nærmere Bestemmelse om Udførelsesmaaden.

I Henhold til foranstaaende er „Regulativ for Bortførsel af Latringjødning i Odense Kjøbstad“ ændret i den paapegede Retning, saaledes at §§ 6 og 7 nu lyde:

§ 6.

I Overensstemmelse med foranstaaende Regler foretages Latrinudførselen fra den 1ste Januar 1888 at regne af det offentlige uden Betaling. Udførsel tilstedes kun private Entreprenører, naar de hertil have erhvervet Byraadets Tilladelse, efter at Politimesterens Erklæring er indhentet.

§ 7.

I de Tilfælde, i hvilke Sundhedskommissionen i Henhold til Sundhedsvedtagtens § 31, 2det Punktum, dispenserer fra Bestemmelsen om, at Indholdet af Latrinerne skal udføres direkte fra disse, vil den samtidig træffe de fornødne Bestemmelser om Udførelsesmaaden;

de andre §§ ere uforandrede, og fra 1ste Januar 1888 har Markudvalget overtaget Driften af Renovationsanstalten. — Paa Grund af Udvidelsen til at omfatte Udførselen af Natrenovationen fra hele Byen benyttes nu hertil 6 Par Heste og 6 lukkede Vogne, og for at faa Plads saavel til Dag- som Natrenovationshestene, er der opført en Tilbygning til Renovationsanstaltens Hestestald, saaledes at disse Stalde nu ialt afgive Plads til 24 Heste.

Da Udførselen af Natrenovationen fra 1ste Januar foretages uden Betaling, er paaregnet, at der af Driften i 1888 vil resultere et Understud af c. 10000 Kr.

For 1887 har Regnskabet's Hovedposter været følgende:

Indtægt.

1887.	Solgt Gjødning for.....	28217	<i>Sk</i>	11	<i>Ør</i>
	Andre Indtægter	18096	—	20	—
		<u>46313</u>	<i>Sk</i>	31	<i>Ør</i>

Udgift.

1887.	Oversført Understud	29014	<i>Sk</i>	95	<i>Ør</i>
	Samtlige Udgifter	31654	—	55	—
		<u>60669</u>	<i>Sk</i>	50	<i>Ør</i>
	Fragaar Indtægten.....	46313	—	31	—
		<u>14356</u>	<i>Sk</i>	19	<i>Ør</i>
	Hertil:				
	Restgjæld	9066	—	70	—
	Den Fattigvæsenet tilhørende Beholdning af Inventar	4000	—	"	—
		<u>27422</u>	<i>Sk</i>	89	<i>Ør</i>

Bygningernes Værdi den 1ste Januar 1888 ansat til	19596	<i>Sk</i>	28	<i>Ør</i>
Inventariets Værdi den 1ste Januar 1888 ansat til	12958	—	30	—
Beholdning af Tønder og Laag	1162	—	"	—
	<u>33716</u>	<i>Sk</i>	58	<i>Ør</i>

Fragaar:

Understud og Gjæld inkl. den Fattigvæsenet tilhørende					
Beholdning af Inventar	27422	—	89	—	
Salt Oversstud i de 6 Aar, Forretningen har bestaaet	<u>6293</u>	<i>Sk</i>	69	<i>Ør</i>	

Inhalt

1875	Erste Ausgabe für	28217 X 11
1876	Zweite Ausgabe	18086 X 20
1877	Dritte Ausgabe	46318 X 31
Neu		
1877	Erste Ausgabe	29014 X 25
	Zweite Ausgabe	31821 X 25
	Dritte Ausgabe	60589 X 50
	Vierte Ausgabe	46318 X 31
	Fünfte Ausgabe	11876 X 19
	Sechste Ausgabe	9066 X 20
	Siebte Ausgabe	1000 X 20
	Achte Ausgabe	27422 X 20
	Neunte Ausgabe für die Jahre 1888 und 1889	18226 X 28
	Zehnte Ausgabe für die Jahre 1888 und 1889	18226 X 28
	Elfte Ausgabe für die Jahre 1888 und 1889	1182 X 28
	Zwölfte Ausgabe für die Jahre 1888 und 1889	33716 X 28
	Dreizehnte Ausgabe für die Jahre 1888 und 1889	37422 X 20
	Vierzehnte Ausgabe für die Jahre 1888 und 1889	6222 X 20

